

METODOLOĢIJA DARBAM AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS ŠAUĻOS UN JELGAVĀ Metodiskie norādījumi

METODOLOGIJA DARBAM AR JAUNIEŠIEM UZ LIELAS ŠAULOS UN JELGAVĀ

Metodiskie norādījumi

Saturs

Attēlu saraksts 5	
Tabulu saraksts 6	
Ievads	7
Termini un saīsinājumi	9
1. Pētījuma objekts	13
2. Darba struktūra	14
3. INFORMĀCIJA PAR POTENCIĀLAJIEM DALĪBNIEKIEM	16
3.1. JAUNIEŠI, KAS PAVADA LAIKU UZ IELAS	16
3.2. JAUNIEŠU DEMOGRAFISKĀ SITUĀCIJA ŠAUĻOS UN JELGAVĀ	26
3.3. PĒTĪJUMS PAR JAUNIEŠU PULCĒŠANĀS VIETĀM ŠAUĻOS UN JELGAVĀ	29
4. METODOLOĢIJA DARBAM AR JAUNIEŠIEM UZ LIELAS ŠAUĻOS UN JELGAVĀ	35
4.1. PRINCIPI UN VADLĪNIJAS DARBĀ AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS	35
4.2. PIEREDZE / METODOLOĢIJAS / DOKUMENTI DARBAM AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS	39
4.3. DARBA AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS ORGANIZĀCIJA UN POSMI	45
4.4. KONTAKTU NODIBINĀŠANĀS UN TURPMĀKAS KOMUNIKĀCIJAS VEIDI JAUNIEŠIEM, KAS PAVADA LAIKU UZ IELAS	47
4.5. INDIVIDUĀLAIS DARBS AR JAUNIETI UN/VAI ĢIMENI	50
4.6. VEIDI, KĀ IESAISTĪT SABIEDRĪBU DARBĀ AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS	51
4.7. GADA PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS PLĀNS	54
5. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI METODOLOĢIJAS ATJAUNINĀŠANAI	58
6. PIELIKUMI	59
1 PIELIKUMS. ŠAUĻU PILSĒTAS SPECIĀLISTU APTAUJAS ATBILDES	59
2 PIELIKUMS. JELGAVAS PILSĒTAS SPECIĀLISTA APTAUJAS ATBILDES	61
3 PIELIKUMS. INTERVIJA AR EKSPERTU, KURŠ IR NOVĒROJIS IELAS JAUNIEŠUS TIRDZniecības centrā "SAULĒS MIESTAS"	63
4 PIELIKUMS. ESOŠĀS SITUĀCIJAS APRAKSTA PIEMĒRS	
5 PIELIKUMS. PROTOKOLS PAR DOŠANOS UZ IELAS	65
6 PIELIKUMS. INDIVIDUĀLAIS DARBS AR PERSONU/ĢIMENI	66
7 PIELIKUMS. SADARBĪBAS IESTĀŽU TĪKLS, KAS VAR STRĀDĀT AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS	84
8 PIELIKUMS. PIEMĒRS PAR KOPIENAS IESAISTĪŠANU DARBĀ AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS	90
9 PIELIKUMS. SPĒLE "JAUNIEŠA PORTRETS"	91
10 PIELIKUMS. SPĒLE "SOCĪĀLĀ KARTE"	92
11 PIELIKUMS. GADA DARBA AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS PLĀNA BUDŽETS	93

Attēlu saraksts

Att. 1 Darba struktūra	14
Att. 2 Bērnu un jauniešu rādītāji Šauļos, 2021. g.	26
Att. 3 Jaunieši vecumā no 14 līdz 17 gadiem, kas neapmeklē skolu, Šauļos, 2021. g.	27
Att. 4 jauniešu demogrāfiskā situācija Jelgavā, 2021. g.	28
Att. 5 Jauniešu tikšanās vietu izvietojums Šauļos	29
Att. 6 Jauniešu tikšanās vietu izvietojums Jelgavā	31
Att. 7 Kriminogēnā situācija Šauļos, 2020. g.	34
Att. 8 Veidi, kā iesaistīt jauniešus, kas pavada laiku uz ielas	48
Att. 9 Iemesli, kādēļ netiek nodibināts kontakts ar jauniešiem, kas pavada laiku uz ielas	49

Tabulu saraksts

1. tabula. Šauļu vietas Nr. 1 (TC "Saulēs miestas" (Tilžes g. (Tilžes iela) 109, Šauļi) apraksts	30
2. tabula. Jelgavas pilsētas vietas Nr. 1 (Tirdzniecības centrs "Pasāža", ieskaitot gājēju ielu (Driksas iela 4, Jelgava))	33
3. tabula. Darba ar jauniešiem, kas pavada laiku uz ielas, posmi (palīdzība, atbalsts, socializācija, integrācija)	49
4. tabula. Dienas aprūpes centri, kas sniedz pakalpojumus bērniem no sociālā riska ģimenēm Šauļos	86
5. tabula. Iestādes (organizācijas), kas pārstāv jauniešu intereses Šauļos	87
6. tabula. Iestādes (organizācijas), kas pārstāv jauniešu intereses Jelgavā	88

Ievads

Metodoloģija darbam ar jauniešiem uz lielas Šauļos un Jelgavā ir paredzēta jauniešiem (pusaudžiem) vecumā no 14 līdz 17 gadiem.

Saskaņā ar Pasaules Veselības organizācijas (PVO) datiem pusaudžus var definēt kā personas vecumā no 10 līdz 21 gadam (WHO, 2008). Pusaudža vecumu iedala trīs posmos, pamatojoties uz fiziskām, psiholoģiskām un sociālām pārmaiņām:

- Agrīnā pusaudža vecums – 10/13–14/15 gadi;
- Vidējais pusaudža vecums – 14/15 – 17 gadi;
- Vēlā pusaudža vecums – 17-21 gads.

Pusaudža pusaudža vecums ir izaicinājumu un jaunas pieredzes periods, kad straujā fizioloģiskā, psiholoģiskā, sociālā un kognitīvā attīstība liek jauniešiem meklēt atbildes uz jutīgiem jautājumiem. Tas ir periods, kad veidojas pusaudža personība, kad draugi un vienaudži kļūst autoritatīvi un spēcīgi ietekmē pusaudža pašapziņu un apkārtējo vidi (Korhonen, Siitonen, 2018).

Pusaudža vidējā vecumā jaunieši ieskaujotā vide un pieredze veido viņa domāšanu, uzskatus un uzvedību, kā arī bieži vien nosaka negatīvas sociālās lomas. Viens no svarīgākajiem uzdevumiem šajā periodā ir panākt psiholoģisko un sociālo neatkarību, pārņemt kontroli pār savu dzīvi un kļūt pēc iespējas patstāvīgam (Anderson-Butcher, Martin, Paluta, & Gould, 2018).

Pusaudža vidējais vecums ir laiks, kad sapņo par nākotni, iztēlojas, par ko pusaudzis kļūs, ar kādu automašīnu viņš brauks, kādā mājā dzīvos un kādi cilvēki viņu ieskaus. Taču nereti šo sapņu realitāte ir pavisam citāda, un jaunieši kļūst vīlies, apjucis, viņam trūkst pārliecības par sevi un viņš meklē sev līdzīgus jauniešus, kas viņu saprastu. Bieži vien jutīga pusaudžu pieredze izraisa sociāli nepieņemamas epizodes, kas vēl vairāk veido jaunieša negatīvo pieredzi un noved pie neadekvātas, sociāli nepieņemamas izvēles. Parādās devianta, delikventa uzvedība; konflikti, kautiņi, zādzības, alkohola, psihotropo un narkotisko vielu reibums, kaitēšana sev. Šāda pusaudža uzvedība atsvešina sociāli pieņemami rīkojošos cilvēkus un vēl vairāk attālina pusaudzi no atbilstošas, sociāli pozitīvas, mērķtiecīgas un daudzsološas pieredzes (Padgurskytė, 2018). Bez pozitīvas pieredzes un uzvedības perspektīvas pusaudža negatīvā vide noved pie sāpīgas nākotnes pieredzes un sociāli kaitīgas prakses, kas kaitē veselībai un uzvedībai.

Atraujoties no sabiedrības un pieņemtajām uzvedības normām, pusaudži veido savu vidi un grupas uz ielas, kur viņi jūtas ērti, bet bez savlaicīgas palīdzības viņi zaudē jebkādu

iespēju veidot sociāli aktīvu, veselīgu, sabiedriski un personīgi perspektīvu dzīvi. Tāpēc šis dokuments – Metodoloģija darbam ar jauniešiem uz ielas Šauļos un Jelgavā (turpmāk tekstā – Metodoloģija), ir paredzēts, lai sniegtu savlaicīgu, mērķtiecīgu un profesionālu atbalstu jauniešiem uz ielas, lai dotu viņiem iespēju pieņemt pozitīvus lēmumus, kas sekmētu viņu drošu dzīvi un nākotni.

Metodoloģija ir izstrādāta projekta LLI-491 "Sociālajam riskam pakļauto bērnu un jauniešu integrācija Jelgavas un Šauļu pilsētas pašvaldībās" aktivitāti "Darba ar jauniešiem uz ielas modeļa ieteikumu/instrukciju sagatavošana (pielāgošana), integrējot Jelgavas un Šauļu pilsētu sociālo pakalpojumu sistēmā", kuras mērķis ir uzsākt ielu darba ar jauniešiem pakalpojumu sniegšanu Šauļu pilsētā (Lietuvā) un Jelgavas pilsētā (Latvijā).

Jēdzieni un definīcijas

Šajā dokumentā lietoti **jēdzieni**:

darbs ar sabiedrību – mērķtiecīga darba ar jauniešiem uz ielas organizācijas darbība, kuras mērķis ir stiprināt sadarbību starp dzīvesvietas kopienas (turpmāk – kopiena) locekļiem ar jauniešiem saistītu jautājumu risināšanā, tostarp starpinstitucionālā un starpinstitucionālā sadarbība, jauniešu interešu pārstāvība, kopīgu projektu un pasākumu organizēšana, atbalsts jauniešu iniciatīvām u.c.

darbs ar jauniešiem uz ielas – darba ar jauniešiem forma, kurā darbinieki, kas darbojas ar jauniešiem, veido attiecības ar atsevišķiem jauniešiem vai jauniešu grupām viņu pulcēšanās vietās (spēļu laukumos, ielās, pagalmos, parkos, tirdzniecības centros, kafējnīcās u. c.).

darba ar jauniešiem uz ielas kārtības apraksts – darba ar jauniešiem uz ielas kārtības apraksts, kas apstiprināts ar Lietuvas Republikas sociālās drošības un darba ministra 2019. gada 15. oktobra rīkojumu Nr. A1-614. Latvijā nav analoga tiesību akta, tāpēc Metodikā ir izmantota Lietuvas Republikas pieredze.

darbs ar jauniešiem grupās – mērķtiecīga darba ar jauniešiem uz ielas organizācijas darbība, kas palīdz stiprināt saites starp jauniešiem un sasniegt jauniešu attīstības mērķus.

darbinieks, kas īsteno darbu ar jauniešiem uz ielas – persona, kas strādā ar jauniešiem neformālās pulcēšanās vietās, veicinot jauniešu personisko un sociālo attīstību, stiprinot jauniešu adaptācijas prasmes un kam ir šim darbam nepieciešamā izglītība (sociālā darba, sociālās pedagoģijas, psiholoģijas) un kompetence.

delikventa uzvedība – uzvedība, kas pārkāpj esošās uzvedības normas, bet nerada nopietnu risku vai būtisku kaitējumu.

ielas animators – persona vai darbinieks, kas rūpējas par bērnu un jauniešu brīvā laika pavadīšanu, organizējot aktivitātes bērniem un jauniešiem.

ielu jaunieši – jauni cilvēki vecumā no 14 līdz 29 gadiem, kuri dzīvo uz ielas un kuriem nav ģimenes saišu vai tās ir minimālas, un kuri saskaras ar sarežģītām dzīves grūtībām, kā arī ir tendēti uz delikventu uzvedību un klaiņošanu.

jauniešu jēdziens šajā publikācijā – definēti kā (jaunieši vecumā no 14 līdz 17 gadiem), vajadzības gadījumā iekļaujot jauniešus, kas jaunāki par 14 gadiem, bet nav vecāki par 18 gadiem.

individuālais darbs ar jauniešiem – īslaicīgas konsultācijas vai pastāvīgs atbalsts, lai palīdzētu jauniešiem dažādās dzīves situācijās, lai dotu viņiem iespēju risināt savas personiskās un sociālās problēmas.

intervīzija – gadījumu, kas ir saistīti ar darbu ar jauniešiem, apspriešana profesionāļu grupā, ievērojot konfidencialitāti un profesionālo ētiskumu.

jaunieši, kas pavada laiku uz ielas – jaunieši, kas lielu daļu laika pavada ārpus institucionālās vides, bet neformālās jauniešu pulcēšanās vietās (publiskās vietās, ielās, parkos, kafejnīcās, sporta laukumos, klubos utt.).

jauni cilvēki, kas pavada laiku uz ielas – jauni cilvēki vecumā no 14 līdz 29 gadiem, kuri ievērojamu daļu laika pavada uz ielas bez vecāku vai aprūpētāju uzraudzības.

"klika" jeb "hebra" – ir jauniešu grupa ar atšķirīgu kultūru, tradīcijām un lomām.

pašvērtējums – pašvērtējums tiek definēts kā cilvēka vērtējums par sevi, savām spējām, īpašībām un savu vietu citu cilvēku vidū. Tā ir sarežģīta psihiska konstrukcija, kas sastāv no dažādām savstarpēji saistītām sastāvdaļām. Pašvērtējums ir viena no personības īpašībām, kas nosaka cilvēka izvēli, motivāciju un uzvedību. Pašvērtējums attiecas uz apmierinātību ar darbu, apmierinātību ar profesiju, pāreju uz daudzsološāku darbu, ekonomisko un sociālo statusu.

sociālā atstumtība – sociālā atstumtība tiek definēta kā indivīda vai grupas izslēgšana no normatīvajām praksēm, tostarp gaidām, kas ir kapitālisma patēriņa pamatā, un nabadzība ir viens no visnozīmīgākajiem un izmērāmākajiem sociālās atstumtības cēloņiem. Tomēr sociālo atstumtību izraisa ne tikai nabadzība un/vai ekonomiskā nenodrošinātība, bet arī darba zaudēšana, attiecību ar tuviniekiem zaudēšana, šķiršanās, ieslodzījums, slimība, atkarības, dažādi diskriminācijas veidi un sociālā atstumtība, kas ierobežo personas iespējas pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības sociālajos, ekonomiskajos un kultūras procesos.

sociālās prasmes – spēja radīt pozitīvu psiholoģisko klimatu un labi pildīt sociālās lomas. Tā ir spēja veidot saikni un mijiedarboties pieņemamā veidā, kas nepieciešama pozitīvu starppersonu attiecību uzturēšanai. Adaptīva un atbilstoša uzvedība, ko par efektīvu atzīst ne tikai pats, bet arī citi, t. i., sociāli kompetenta uzvedība, kas veicina mērķu sasniegšanu un kurai ir sociāli vēlamas sekas.

Sociālo pakalpojumu katalogs – Sociālo pakalpojumu katalogs, kas apstiprināts ar Lietuvas Republikas sociālās drošības un darba ministra 2006. gada 5. aprīļa rīkojumu Nr. A1-93.

supervīzija – konsultatīvs atbalsts speciālistiem, vadītājiem, komandām un organizācijām, kas strādā ar jauniešiem un vēlas pilnveidoties un strādāt efektīvāk jauniešu darba jomā (piemēram, sarežģītās situācijās darbā).

starpnozaru un starpinstitucionālā sadarbība – valsts un pašvaldību iestāžu, sabiedrības, nevalstisko organizāciju, uzņēmēju un plašsaziņas līdzekļu kopīgi pasākumi, lai palīdzētu sasniegt kopīgus mērķus.

zems sliekšnis – pakalpojumu sniegšanas princips, kas nodrošina pakalpojumu teritoriālo, laika, darbības un finansiālo pieejamību mērķa grupai, kur pakalpojumi tiek sniegti bez maksas, dalības, birokrātijas, sociālā statusa ierobežojumiem, lai nodrošinātu jauniešu sākotnējo kontaktu ar pakalpojumu sniedzējiem.

aģentūra – iestāžu sistēma, kas pieder kādam no valsts pārvaldes atzarojumiem.

Šajā dokumentā izmantotie **saīsinājumi**: ES
– Eiropas Savienība

JLD – Sociālās drošības un darba ministrijas Jaunatnes lietu departaments
LR SADM – Lietuvas Republikas Sociālās drošības un darba ministrija.

LT – Lietuva

LV – Latvija

Proc. – procenti

P.P. – procentu punkts

Lpp. – lapaspuse

1. Pētījuma objekts:

Pētījuma objekts Pētījuma objekts ir jaunieši, kas pavada laiku uz ielas – divi vai vairāki jaunieši (vecumā no 14 līdz 17 gadiem (ieskaitot)), kuri lielāko daļu sava laika pavada nevis institucionālā vidē, bet neformālās jauniešu pulcēšanās vietās (publiskās vietās, ielās, parkos, kafejnīcās, kafejnīcās, sporta laukumos, klubos u.c.), kuru dzīves vide ir Šauļu un Jelgavas pilsētu teritorija.

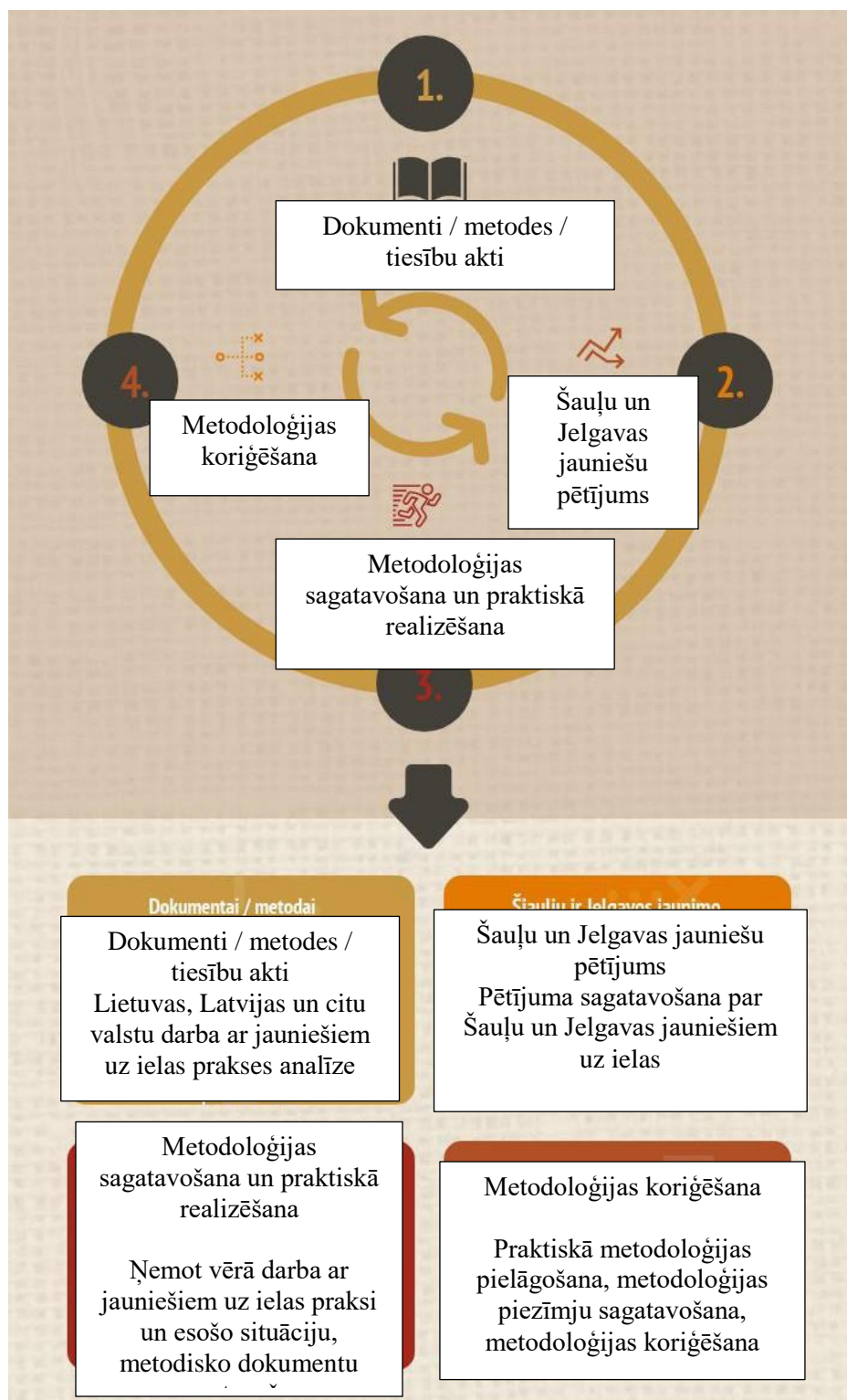
Pētījuma mērķis – veicināt sociāli atbildīgu uzvedību ielas jauniešu vidū, identificējot viņu specifiskās problēmas un modelējot pievilcīgus, mērķtiecīgus un efektīvus risinājumus atbildīgai sociālai dzīvei.

Pētījuma uzdevumi:

1. Sasniegt tos jauniešus, kuri ir nepieejami vai grūti sasniedzami personisko grūtību vai specifisku vajadzību dēļ un kuri iekļaujas esošajās strukturētajās aktivitātēs (skolu sistēmā, klubos, dienas centros utt.);
2. Stiprināt jauniešu motivāciju pieņemt palīdzību un iniciēt sociāli atbildīgus lēmumus, pārvarot problēmas, kas saistītas ar nevēlēšanos veikt pārmaiņas savā dzīvē;
3. Palīdzēt jauniešiem stiprināt, atjaunot vai no jauna iesaistīties viņam svarīgajā sociālajā vidē un, izvērtējot viņa vajadzības, zināšanu un prasmju trūkumus, palielināt viņa spēju patstāvīgi tikt galā ar pašreizējo situāciju;
4. Psihosociālā izglītība jauniešiem, lai attīstītu sociālās prasmes, atpazītu un pārvaldītu emocijas un jūtas, kā arī veidotu un uzturētu veselīgas attiecības ar draugiem un citiem cilvēkiem;
5. Nodrošināt nepārtrauktu profilaksi, stiprinot jauniešu paškontroli un izpratni, lai pieņemtu drošus, veselību aizsargājošus un personisku un sociālu veiksmi veicinošus lēmumus;
6. Drošas vides radīšana jauniešiem, ietekmējot virkni sabiedrības lēmumu, kas saistīti ar jauniešu dzīves uzlabošanu, attīstot infrastruktūru jauniešiem;
7. Veicināt jauniešu sociālo, kultūras un politisko izpratni, labojot stereotipus par ielas jauniešiem, jauniešiem cilvēkiem, kas pavada laiku uz ielas.

2. Darba struktūra

Darba struktūra. Metodiskās vadlīnijas tiek izstrādātas/pārskatītas saskaņā ar turpmāk izklāstīto shēmu:

Att. 1. Darba struktūra
Avots: sagatavoja darba autori

Analīzē izmantotās metodes un darba posmi:

1. Dokumenti / metodes / tiesību akti *darbam* ar jauniešiem uz ielas:

1.1. Balstoties uz primāro un sekundāro datu analīzi, tiek apskatīti dokumenti / metodes / tiesību akti attiecībā uz darbu ar jauniešiem uz ielas Lietuvā, Latvijā un citās valstīs.

1.2. Analizējami veiktie pētījumi un zinātniskās atziņas darbam ar jauniešiem/ģimeni.

2. Jauniešu pētījums Šauļos un Jelgavā:

2.1. Statistiskās informācijas vākšana un apkopošana par Šauļu un Jelgavas jauniešiem.

2.2. Noteiktā formātā sagatavot, iesniegt un apkopot atklātus jautājumus speciālistiem, kas strādā ar jauniešiem.

2.3. Jauniešu tikšanās vietu karšu sagatavošana Šauļos un Jelgavā.

2.4. Izvēlētās jauniešu tikšanās vietas situācijas analīze.

2.5. Kriminogēnās situācijas kartes sagatavošana Šauļos.

3. Metodoloģijas izstrāde darbam ar ielu jauniešiem Šauļos un Jelgavā

4. Gada plāna izstrāde darbam jauniešiem uz ielas.

5. Ieteikumi darba ar jauniešiem uz ielas metodoloģijas pielāgošanai.

Analīzē izmantoti šādi kritēriji:

- Pamatotība (secinājumi ir balstīti uz pētāmo jaunatnes organizāciju sniegtajiem primārajiem datiem, veiktajiem pētījumiem un Piegādātāja sniegtajām atziņām);
- Skaidrība (secinājumi ir izdarāmi ar skaidru argumentāciju to izvēlei un nošķiršanai);
- Īstenojamība (formulējot problēmu risināšanas iespējas (rekomendācijas), tiek noteiktas iespējamās īstenošanas darbības, virzieni un vadlīnijas – atkarībā no problēmas mēroga un šo ieteikumu īstenojamības pakāpes (saderība ar tiesību aktiem utt.);
- Efektivitāte (ieteikumos ierosinātie risinājumi atrisinās vai samazinās problēmu);
- Daudzveidība un sinerģija (ieteikumos piedāvātie risinājumi attiecas uz vairākām ietekmes / darbības jomām (piemēram, nodrošinot, ka iesaistīto elementu ilgtermiņa ilgtspējīga ietekme ir integrēta un savstarpēji saskaņota).

3. INFORMĀCIJA PAR POTENCIĀLAJIEM DALĪBNIEKIEM

3.1. JAUNIEŠI, KAS PAVADA LAIKU UZ IELAS

Jaunu cilvēku izvēli pavadīt laiku uz ielas var izskaidrot ar dažādām zinātniskām teorijām, piemēram, etiķešu līmēšanas teoriju, kontroles teoriju utt. Ielu jaunieši ir jaunieši, kuri labāk jūtas uz ielas nekā mājās, skolā vai citās telpās, kur jaunieši saturīgi pavadā brīvo laiku.

Ielu jaunieši ir tie, kas izkrīt no noteiktām iestādēm un/vai organizācijām un izvēlas pavadīt laiku uz ielas, jo viņu tuvākajā vidē ir nelabvēlīgi apstākļi. Dažreiz jaunieši jūtas apjucis, jo nezina, no kurienes sākt risināt problēmas, ar kurām saskaras, vai arī tāpēc, ka viņam nav tuva cilvēka, ar kuru par tām aprunāties. Ļoti svarīgi ir dot iespēju jauniešiem piekļūt nepieciešamajiem pakalpojumiem, pārvarot sabiedrības vai organizāciju negatīvo attieksmi pret viņiem. Lai nokārtotu nepieciešamos dokumentus, integrētos kopienā, sabiedrībā, izglītības vidē, darba tirgū vai piekļūtu veselības vai sociālajai aizsardzībai, ir nepieciešama ilgtermiņa pavadība.

Parasti tie ir jaunieši, kuriem trūkst psihosociālās imunitātes, kurus ierobežo sabiedrības stereotipi un kuri saskaras ar īslaicīgām vai pastāvīgām grūtībām: nepieskatīšana bērnībā, grūtības savstarpējās attiecībās ģimenē, neveiksmes skolā, izsmiešana, vardarbīga pieredze, traumatiski notikumi, viena vai abu vecāku zaudējums, agrīna grūtniecība u. tml.

Zinātniskie pētījumi par ielas jauniešu pieredzes cēloņiem atklāj, ka tie ir jaunieši, kuriem trūkst sociālo prasmju, kurus sabiedrība stigmatizē, kuri izjūt sociālo atstumtību un kuriem ir zema pašapziņa un pašvērtējums.

- **sociālā atstumtība** – sevis norobežošana no sociālajām saitēm, norobežošanās no kopienas, iespējas būt sociāli aktīvam zaudēšana, piederības sajūtas vājināšanās/zaudēšana un šīs situācijas atzīšana par pašsaprotamu, kas neļauj pārvarēt sociālo atstumtību (Korhonen, Siitonen, 2018).
- **sociālo prasmju trūkums** – tas, kas nosaka jaunieša sociālo situāciju vadības un sociālās funkcionēšanas kvalitāti, izraisa jaunieša atkarību no citiem, negatīvi ietekmē viņa personīgo un sociālo dzīvi un ierobežo viņa spēju apmierināt savas personīgās vajadzības: efektīvi komunicēt, prezentēt sevi, aizsargāt sevi un sadzīvot ar citiem dažādās situācijās (Anderson-Butcher, Martin, Paluta, & Gould, 2018).

- **zems pašvērtējums** – noteiktu zināšanu, prasmju, garīgo un fizisko īpašību un pašapziņas trūkums. Pašcieņas, pozitīva pašvērtējuma, simpātijas pret sevi, emociju un jūtu trūkums pret sevi. Zema pašapziņa, vāja personīgā izcilība un sasniegumi, neatkarības un brīvības trūkums (Kogler, Seidel, Metzler, Thaler, Boubela, Pruessner, Kryspin-Exner, Derntl, 2017).

Sociālā atstumtība – iemesls, kāpēc jauni cilvēki atrodas uz ielas (1)

Jaunieši, kas saskaras ar sociālo atstumtību, ir jaunieši, kas saskaras ar īslaicīgu (nelabvēlīgu dzīves apstākļu, notikumu, epizožu dēļ), pastāvīgu (invaliditātes, atkarību, noziedzības dēļ) sociālo atstumtību. Sociālo atstumtību var definēt kā indivīda vai grupas izslēgšanu no normatīvajām praksēm un gaidām, kas ir kapitālisma patēriņa pamatā (Levidow, Papaioannou, 2018), un viens no būtiskākajiem un izmērāmākajiem sociālās atstumtības cēloņiem ir nabadzība (Tereškinas, Petkevičiūtē, Bučaitē-Vilkē, Indriliūnaitē, 2016). Lai gan nabadzība ir sociāli atzītākais, nozīmīgākais un izmērāmākais sociālās atstumtības cēlonis (Valtorta, Kanaan, Gilbody, Ronzi, & Hanratty, 2016) un sociālās atstumtības jēdziens parasti balstās tikai uz sociālās integrācijas un sociālo grupu normalizēšanās ideāliem (Alphin, Lavine, & Chan, 2017), sociālo atstumtību indivīdi vai grupas piedzīvo arī dažādu diskriminācijas formu dēļ, kas ierobežo viņu līdzdalību sociālajos, kultūras un sabiedrības procesos (Brown, Sacco, & Medlin, 2018). Jaunieši, kas pavadā laiku uz ielas, bieži tiek diskriminēti un stigmatizēti viņu ierobežoto izvēles iespēju, citādības un neticības uzņemties sociālo atbildību par savu dzīvi dēļ. Sociālo atstumtību izraisa darba zaudēšana (Berger, 2017), attiecību ar tuviniekiem zaudēšana (Becker, 2020), izolācija ieslodzījuma dēļ (Barkauskaitē-Lukšienē, Gudžinskienē, 2013), nopietnas slimības un atkarības (Dingle, Cruwys, Frings, 2015).

Saskaņā ar (Evans, Pelletier, Szkola, 2017) jauniešu sociālā atstumtība nav jāuztver tikai kā materiālā nenodrošinātība, bet galvenokārt kā vairāku nelabvēlīgu sociālo apstākļu un situāciju kompleks rezultāts. Sociālā atstumtība jauniešu vidū ir sociālā nedrošība (Tangcharoensathien, Mills, Das, Patcharanarumol, Buntan Johns, 2018), kauns, psiholoģisks diskomforts, pašapziņas, cieņas un cieņas trūkums, kā arī pašvērtējuma trūkums (Amesberger, Finkenzeller, Muller, Wurth, 2019).

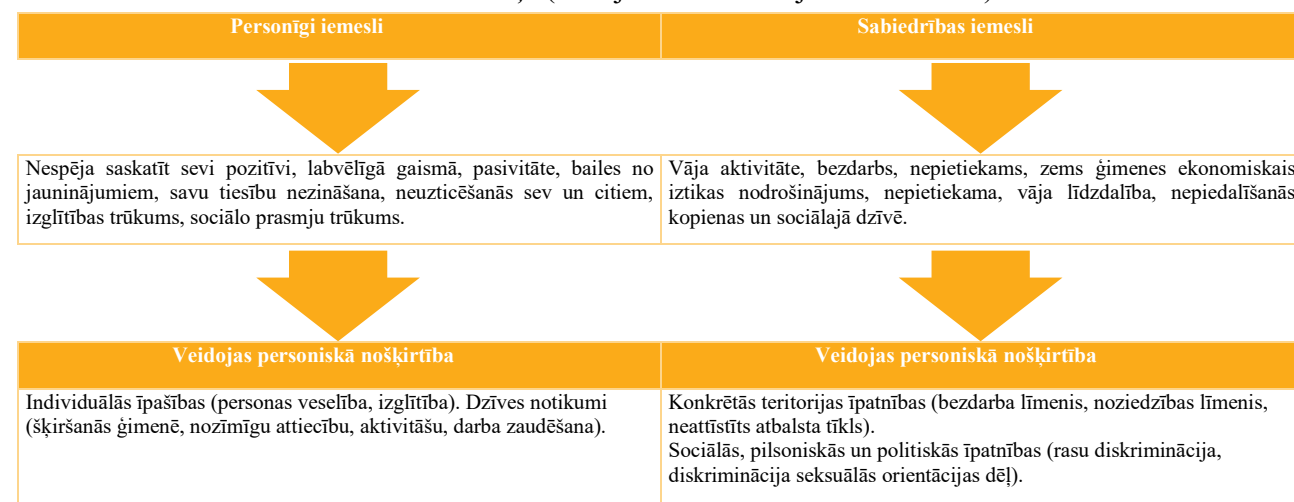
Jauniešiem, kuri saskaras ar sociālo atstumtību, ir ierobežota piekļuve izglītībai (Albert, 2017), jo viņiem ir sliktāka izglītības pieredze, viņi pēc tam strādā slikti apmaksātu darbu vai ir izstājušies no darba tirgus, kā rezultātā ienākumi ir ierobežoti vai to nav vispār. Jaunieši, kuri nepiedalās vai nepietiekami piedalās sabiedriskajās, sociālajās un izglītības aktivitātēs, atslēdz sevi no sociālajām saitēm un kopienas un zaudē iespēju būt sociāli aktīviem un justies vajadzīgiem (Berger, 2017). Atrašanās sociālajā atstumtībā nozīmē arī mazāk iespēju ietekmēt pieņemamos

lēmumus, kas nosaka viņu kā sociāli marģinalizētu cilvēku labklājību, Hall (2018) norāda, ka sociālā atstumtība būtu jāuztver kā sarežģītu, nelabvēlīgu sociālo apstākļu un situāciju rezultāts.

Panadero, Juan, Martín (2017) apgalvo, ka ielas jaunieši piedzīvo sociālo atstumtību un viņiem ir ierobežota piekļuve kvalitatīvai sociālai mijiedarbībai, pašizpaušmei un interešu īstenošanai, jo viņi nepiedalās sociālajās un kopienas aktivitātēs. Pēc Korhonen un Siitonen (2018) domām, cilvēks, kurš atslēdz sevi no sociālajām saitēm, no kopienas, zaudē iespēju būt sociāli aktīvam, justies vajadzīgam, un ilgtermiņā viņš pieņem savu situāciju kā pašsaprotamu, kas kavē sociālās atstumtības pārvarēšanu. Ruškus, Mažeikiene, Naujanienė, Motiečienė un Dvarionas (2013) ierosina, ka sociālās atstumtības jēdziens būtu jāsaprot, ņemot vērā personas identitāti, un ka tā būtu jāuztver kā personas nelabvēlīgā situācija sabiedrībā. Sociālā atstumtība ir fenomens, kas ietver gan sabiedrības vērtības, gan personiskās īpašības (Brown un citi, 2018), padarot to par dinamisku procesu indivīda dzīvē un sabiedrības attīstības produktu (Panadero, Juan, Martín, 2017).

Pētnieki ir pievērsušies jauniešu sociālajai atstumtībai no dažādiem aspektiem, daži vairāk koncentrējas uz sociālo atstumtību un nabadzību (Tereshkin, Bucaite-Vilkė, 2015), citi – uz pilsoniskajiem aspektiem (Tangcharoensathien, Mills, Das, Patcharanarumol, Buntan, & Johns, 2018), bet vēl citi – uz šīs parādības kultūras, sociālajiem un filozofiskajiem aspektiem (Psychou et al, 2019).

Galvenie sociālās atstumtības cēloņi (ielas jauniešu situācijas skaidrošanai)

Sociālo iemaņu trūkums – iemesls, kāpēc jauni cilvēki atrodas uz ielas (2)

Viena no pirmajām sociālo prasmju definīcijām attiecas uz spēju veidot kontaktus un uzturēt pozitīvas starppersonu attiecības (Hargie, Saunders, & Dickson, 1987). Combs un Staby (1997) apgalvo, ka sociālās prasmes ir spēja veidot kontaktus un komunicēt pieņemamā veidā, savukārt Foster un Ritchey (1979) apraksta sociālās prasmes kā iemācītas reakcijas, kas paredzētas, lai maksimāli palielinātu pozitīvu pastiprinājumu sociālajās situācijās. Grešams (1981) norāda, ka sociālās prasmes ir uzvedība, kas veicina efektīvu komunikāciju un sadarbību un palielina vajadzību pēc pozitīva pastiprinājuma.

Scheider, Rubin un Ledingham (1985), definējot sociālās prasmes, uzsver jaunieša spēju radīt pozitīvu psiholoģisko klimatu un labi pildīt sociālās lomas. Gresham un Elliot (1987) definē sociālās prasmes kā adaptīvu un piemērotu jauniešu uzvedību, kuras efektivitāti atzīst ne tikai jaunieši, bet arī citi. Argyle (1981) norāda, ka sociālās prasmes ir sociāli kompetenta uzvedība, kas veicina mērķu sasniegšanu un rada sociāli vēlamas sekas. Saskaņā ar Vosylienė (2009) un Gudžinskienė (2010), sociālās prasmes ir virkne verbālu un neverbālu uzvedības veidu, kas saistīti ar citu cilvēku uzvedību. Tā ir spēja pielāgoties sabiedrībā (Young, West, 1984), pozitīvi uzvesties (Shlundt, McFall, 1985) un tikt galā ar ikdienas dzīves prasībām (McGuire, Priestley, 1981) un problēmām. Gudžinskiene (2010) izšķir būtiskās prasmes, kas nepieciešamas ikdienā un gandrīz visās dzīves situācijās, un situatīvās prasmes, kas nepieciešamas noteiktās dzīves situācijās. Tā identificē arī morālās sociālās prasmes, kas ir saistītas ar sociālo normu un noteikumu ievērošanu, morāli (Gibbons, Ebbeck, Weiss, 1995). Sociālās prasmes un starppersonu mijiedarbība veido cilvēka apziņas pamatu un ir saikne starp cilvēku un viņa vidi (Anderson-Butcher, Martin, Paluta, Gould, 2018). Sociālās prasmes ļauj jauniešiem darboties kā kopienas locekļiem (Beauchamp un Anderson, 2010). Sociālās prasmes ir svarīgas daudzās aktivitātēs – saskarsmē ar vienaudžiem, mācībās, karjerā (Gresham et al., 2011).

Pētījumi liecina, ka nepietiekamas sociālās prasmes veicina jauniešu atkarību no citiem (Gedvilienė, Baužienė, 2008). Sociālās prasmes nosaka jaunieša sociālo situāciju vadības un sociālās funkcionēšanas kvalitāti (Anderson-Butcher, Martin, Paluta, & Gould, 2018) un būtiski ietekmē viņa personīgo un sociālo dzīvi (Schuttoff, Pawlowski, Downward, Lechner, & Michael, 2017). Magnaguagno (Magnaguagno, 2015) apgalvo, ka bez sociālo prasmju trūkuma cilvēks var apmierināt vajadzības, efektīvi sazināties, aizsargāt sevi un sadzīvot ar citiem dažādās situācijās. Sociālās kompetences trūkums parasti izraisa ilgtermiņa un īstermiņa grūtības dažādās jomās – izglītības, sociālpsiholoģiskās, profesionālās (Gresham et al., 2010). Sociālās prasmes ir viens no svarīgākajiem cilvēka sociālās kompetences rādītājiem (Deming, 2017), kas ļauj veidot dažādas mērķtiecīgas sociālās attiecības, radīt pozitīvu psiholoģisko klimatu un labi pildīt sociālās lomas. Saskaņā ar Vosylienė (2009) un Gudžinskienė (2010) uzskata, ka sociālās prasmes ir nepieciešamas, lai cilvēks spētu adaptēties sabiedrībā un pozitīvi uzvesties, lai tiku galā ar ikdienas dzīves vajadzībām un problēmām.

Grešams (Gresham, 2002) definē sociālās prasmes kā sociāli pieņemamu uzvedību, kas ļauj jauniešiem efektīvi komunicēt, vienlaikus izvairoties no nepieņemamas sabiedrības reakcijas, formē viedokli par rīcību un nodrošina atzinību un popularitāti. Viņš sniedz galvenos pieņēmumus, lai izprastu sociālo prasmju definīciju:

- Sociālās prasmes ir specifiska verbāla un neverbāla uzvedība, kas atkarīga no konkrētās vides īpatnībām, vajadzībām un gaidām;
- Sociālās prasmes pēc būtības ir saistītas ar mijiedarbību, kas noved pie efektīvas un atbilstošas rīcības; to izpaušme ir saistīta gan ar spēju ierosināt mijiedarbību, gan ar reakciju uz citu cilvēku uzvedību;
- Sociālās prasmes tiek apgūtas, mācoties, t.i., vērojot, modelējot, atkārtot un reaģējot.

Pētnieki, kas pēta sociālās prasmes, norāda, ka tās var iedalīt šādās grupās:

- attiecību ar sevi prasmes;
- attiecību ar citiem cilvēkiem prasmes;
- attiecību ar nodarbošanos prasmes.

Pamatojoties uz šo grupēšanu, tika izstrādāts personīgā atbalsta un personīgās rīcības modelis ielas jauniešiem.

Gan attiecību ar sevi prasmes, gan attiecību ar citiem cilvēkiem prasmes, gan attiecību ar nodarbošanos

– attiecas uz personas spēju izprast un kontrolēt sevi, savas jūtas, rīcību un domas, kā arī sazināties un sadarboties ar citiem. Šīs sociālās prasmes – personisko īpašību kopums, kas ļauj cilvēkam veidot attiecības ar citiem cilvēkiem, ievērojot sociālās normas, – ir svarīga sociālās mijiedarbības pieredzes daļa. Tā ir par sarunām, smieklēm, tēmu apspriešanu, mācīšanu un mācīšanos, klausīšanos un izpratni. Tas ietver sociālo izpratni, sociokultūras faktoru izpratni un interpretāciju, sociālo uzvedību, pozitīvu attiecību veidošanu, atbildīgu lēmumu pieņemšanu, emociju vadību, sarežģītu situāciju pārvarēšanu un rūpes par citiem.

Pētnieki, kas pēta sociālās prasmes (Gambrill, 1995; Gresham, Sugai, Horner, Quinn, McInerney, 1998; Sodian, Frith, 2008; Gudžinskienė, Gedminienė, 2011; Heibutzki 2012; Railienė, Gudžinskienė, 2012), parasti analizē pašizziņas, pašvadības, sociālās izpratnes, efektīvas komunikācijas un lēmumu pieņemšanas komponentus.

Pamatojoties uz sociālo prasmju komponentiem izstrādāts personīgā atbalsta un personīgās rīcības modelis ielas jauniešiem.

Pašizziņa	Pašvadība	Sociālā izpratne	Efektīva komunikācija	Lēmumu pieņemšana
Savas personības iepazīšana, izpratne un novērtēšana. Jūtu atpazīšana, rakstura izprašana. Izpratne par stiprajām un vājajām pusēm. Emocionālā pašapziņa, pašpārliecinātība.	Izpratne par savām un citu cilvēku emocijām un emociju pārvaldība. Pašmotivācija, emociju un stresa kontrole. Grūtību pārvarēšana. Pārliecība par sevi un citiem. Izpratne, pielāgošanās, mērķu nosprašana, iniciatīva.	Vides uztveršana, vērojot citus. Individuālo un grupu atšķirību un līdzību atzīšana. Citu sajūtu izpratne. Organizatoriskā apziņa.	Izveidot un uzturēt pozitīvas attiecības ar citiem cilvēkiem. Izteikt sevi verbāli un neverbāli pieņemamos veidos. Konflikta pārvaldība.	Radoša, kritiska domāšana. Informācijas un pieredzes analīze. Alternatīvu risinājumu meklēšana. Racionālu un optimālu lēmumu pieņemšana.

Kā norāda Janauskas (2016), sociālās prasmes palīdz jauniešiem pielāgoties sociālajai grupai un sabiedrībai, kurai viņi pieder, un efektīvi tikt galā ar ikdienas dzīves vajadzībām un problēmām.

Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė (1996), Bulotaitė, Gudžinskienė (2004), Sodian, Frith (2008) tendenciozi un sociohronoloģiski novēro sociālās prasmes sociokultūras kontekstu maiņā un vienprātīgi vērtē, ka prasmes palīdz saglabāt garīgo veselību un pašapziņu, kā arī pieņemt atbilstošus lēmumus. Un tas ir potenciāls sociāli pozitīvām, mērķtiecīgām, uz mērķi orientētām un drošām aktivitātēm jauniešiem.

Sociālās prasmes ir noteikta cilvēka uzvedība, kas ir personisko, sociālo un vides faktoru mijiedarbības rezultāts (Gudžinskienė, Gedminienė, 2011; Railienė, Gudžinskienė, 2012). Kad jauniešis ir attīstījis sociālās prasmes, viņš spēj pielāgoties pastāvīgi mainīgajai sociālajai videi, izdarīt veselīga dzīvesveida izvēli, radoši komunicēt un efektīvi risināt konfliktus, kā arī sadarboties, lai sasniegtu kopīgus sabiedrības mērķus (Hermens, Super, Verkooijen un Koelen 2017). Jaunieši, kuriem trūkst sociālo prasmju, bieži vien nespēj veidot atbilstošas attiecības un uzturēt pozitīvas starppersonu attiecības ar citiem (Ghalī, 2018).

Sniedzot atbalstu ielas jauniešiem, ir nepieciešama pētnieciska un novērošanas prakse, lai novērtētu sociālo prasmju trūkuma cēloņus un sekas un atrastu pareizos instrumentus, kas palīdzētu attīstīt šīs prasmes (Madjar, Chubarov, Zalsman, Weiser, & Shoval, 2019).

Kunsts (2015) arī ierosina izmantot pētnieciski-novērošanas praksi, lai attīstītu tādas sociālās prasmes kā motivācija, pašvērtējums, pašorganizācija, centība, uzticamība, izturība neveiksmēs, neatlaidība, komunikācijas prasmes, empātija, konfliktu risināšana, spēja strādāt komandā, spēja argumentēti kritizēt, labu manieru izpaušme un atbildības apzināšanās (Pētnieciskā-novērošanas prakse piemērojama, veidojot personalizētu palīdzības un personalizētu darbības modeli.)

Neietiekams (vājš) pašvērtējums – iemesls, kāpēc jauni cilvēki atrodas uz ielas (3)

Psiholoģijas vārdnīcā pašvērtējums tiek definēts kā "personas vērtējums par sevi, savām spējām, īpašībām un savu vietu citu cilvēku vidū." (Psiholoģijas vārdnīca, 1993, 263. lpp.).

Faulkner (2019) norāda, ka tā ir sarežģīta garīga konstrukcija, ko veido dažādi savstarpēji saistīti komponenti. Pētnieki ir analizējuši šos procesus un secinājuši, ka daži komponenti parādās agrāk, citi vēlāk un ka tos visus nosaka jaunieša atšķirīgā pieredze (Fröhlich, 2015), rīcības iespējas, kā arī stāvoklis sabiedrībā un starppersonu attiecību sistēmā (Knoll, Scholz & Rieckmann, 2013).

Personas pašvērtējums veidojas mijiedarbībā ar apkārtējo vidi, analizējot savus sasniegumus un neveiksmes, kā arī salīdzinot sevi ar citiem (Kort-Butler, Hagewen, 2011). Augstas pašvērtības cilvēki ir virzīti uz panākumiem, vairāk riskē, izvirza mērķus un cenšas tos sasniegt, kas atmodina iztēli, apņēmību un drosmi (Amesberger, Finkenzeller, Muller, Wurth, 2019). Dale, Vanderloo, Moore, Morley un Fulton (2020) ierosina, ka personas pašvērtējums būtu jānovērtē, ņemot vērā to, cik lielā mērā personai piemīt noteiktas zināšanas, prasmes, garīgās un fiziskās īpašības un spēja uztvert sevi. Pašvērtējums galvenokārt ir pašcieņa, atbilstoša vērtējoša attieksme pret sevi, līdzjūtība pret sevi, emocijas un jūtas pret sevi (Kogler, Seidel, Metzler, Thaler, Boubela, Pruessner, Kryspin-Exner, Derntl, 2017). Liu, Wu un Ming (2015) uzskata, ka cilvēka pašvērtējumu nosaka viņa spējas, pašpārliecinātība, meistarība, sasniegumi, neatkarība un brīvība.

Atzinība, citu cilvēku apstiprinājums (Morley, Fulton, 2020), noteikts statuss sabiedrībā un labas atsauksmes ir svarīgi jaunieša pozitīvai pašvērtībai. Ja šīs vajadzības, kas ir tik svarīgas ikvienam, netiek apmierinātas, tad indivīda labklājība ir apdraudēta un pašvērtējums ir zems (Thomas, Ford, Hannah, Buie, Stephanie, Mason, Andrew, Olah, Christopher, Breeden & Mark Ferguson, 2019).

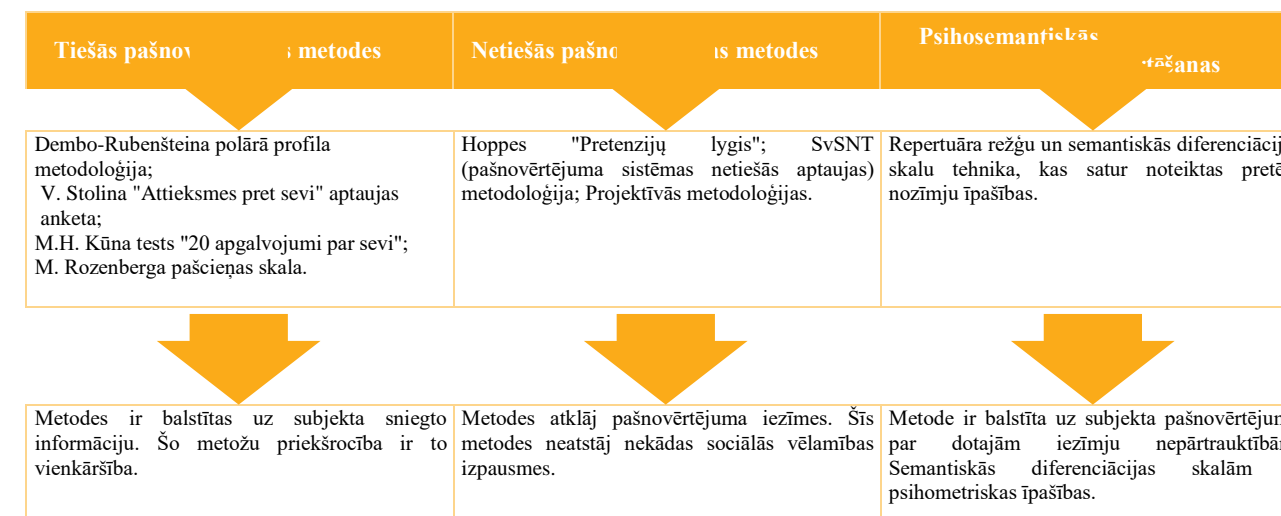
Von Soest, Wagner, Hansen & Gerstorf (2018) apgalvo, ka pašvērtējuma aspekts jaunieša dzīvē ir izšķirošs labam pašvērtējumam un ka tas mainās dažādās jaunieša dzīves jomās. Pozitīva pašapziņa palīdz uzturēt pozitīvu priekšstatu par sevi un nosaka jaunieša perspektīvu un darbības attīstību, kā arī vēlākos pasākumos – sniegumu (Thomas, Ford, Hannah, Buie, Stephanie, Mason, Andrew, Olah, Christopher, Breeden & Mark, Ferguson, 2019).

Saskaņā ar Zuckerman, Li un Hall (2016) pašvērtējums ir viena no personības īpašībām, kas nosaka jaunieša izvēli, motivāciju un uzvedību. Zinātniskajā literatūrā tiek analizēta mijiedarbība starp pašvērtējumu un dažādiem cilvēka sociālās dzīves aspektiem. Von Soest, Wagner, Hansen & Gerstorf (2018) apgalvo, ka pašvērtējums ir saistīts ar apmierinātību ar komunikāciju, mācīšanos, darba rezultātiem, nodarbošanos, darba izredzēm, ekonomisko un sociālo statusu. 22

Autore norāda, ka pašvērtējums un uzvedība dažādās situācijās ir savstarpēji saistīti, tāpēc pašvērtējums ir īpaši svarīgs jauniešiem. Carthy, McGilloway (2015) apgalvo, ka zems pašvērtējums ir saistīts ar zemākām sociālajām prasmēm, sociālo izolāciju, iniciatīvas trūkumu un ir iemesls, kāpēc jauniešiem ir grūti atrast pozitīvas, mērķtiecīgas darbības, uzturēt jēgpilnas attiecības un sasniegt savus mērķus. Galu galā šī situācija ir iemesls jauniešu nonākšanai uz ielas un veido sarežģītu, nelabvēlīgu, sāpīgu un skumju pilnu jauniešu pieredzi.

Lai novērtētu cilvēka pašvērtējumu, tiek izmantotas dažādas metodes – testi, aptaujas, skalas, eksperimenti un citas metodes. Kopumā ir trīs pašnovērtējuma metožu veidi: tiešās, netiešās un psihosemantiskās metodes.

Pamatojoties uz pašnovērtējuma metožu veidiem, ir izstrādāts personīgā atbalsta un personīgo aktivitāšu modelis ielas jauniešiem.

Lietuvā pašnovērtējums parasti tiek veikts, izmantojot Dembo Rubenšteina polāros profilus, dažādas ranžēšanas metodes, Rozenberga pašvērtējuma skalu un Hoppes prasību līmeņa metodoloģiju.

Rosenberga pašcieņas skala ir brīvi pieejama izmantošanai pētnieciskajos darbos. Šī pašvērtējuma skala sastāv no 10 apgalvojumiem, piemēram, "Es vēlētos būt pašpārliecinātāks", "Man šķiet, ka man piemīt daudz labu īpašību", "Es kopumā esmu apmierināts ar sevi" (Rosenberg, 1986).

Novērtējot pašvērtējumu, parasti tiek identificēti vairāki pašvērtējuma raksturlielumi: augsts pašvērtējums, adekvāts pašvērtējums, stabils pašvērtējums – novērtējums ļauj izvēlēties pareizo konsultēšanas veidu jauniešiem un izstrādāt mērķtiecīgu atbalsta procesu.

Šie pašnovērtējuma parametri ir zināmi kopš 1986. gada, kad Strube un kolēģi (1986) tos prezentēja kā būtiskākos un svarīgākos parametrus personiskās pašvērtības pētniecībā. Adekvātums ir viena no svarīgākajām pašnovērtējuma īpašībām, kas parāda atbilstību starp personas pašnovērtējumu un objektīvo

novērtējumu. Lietuvā pašnovērtējuma adekvātumu plaši pētījis Valickas (1995, 1997), kurš apgalvo, ka adekvātuma pakāpi var noteikt divējādi: salīdzinot dalībnieka pašnovērtējumu ar konkrētiem darbības rezultātiem un attiecīgo īpašību izpausmēm reālajā dzīvē un salīdzinot dalībnieka pašnovērtējumu ar citu cilvēku (ekspertu) vērtējumiem.

Pētot personas pašnovērtējumu un pašnovērtējuma atbilstību, var iedalīt:

- adekvāts – atbilstošs realitātei;
- neadekvāti augsts;
- neadekvāti zems pašvērtējums (Lekavičienē, 2000).

Mikelkevičiūtē (2002) apgalvo, ka tad, ja personas pašvērtējums ir neadekvāti augsts, tiek pieliktas pūles, lai paslēptu elementus, kas norāda uz zemu pašvērtējumu, saglabājot kopējo pašvērtējumu augstāku, nekā tas ir. Pašvērtējuma pētnieks Kistner u. c. (1987) norāda, ka nepietiekami augsts pašvērtējums bieži noved pie maksimālisma, pārvērtēšanas un nepietiekama novērtējuma no citu puses. Pēc Valicka (1991) domām, pretstats neadekvāti augstam pašvērtējumam ir neadekvāti zems pašvērtējums.

Jauns cilvēks ar zemu pašvērtējumu neuzticas sev, jutīgi reaģē pret kritiku vai nepieņemšanu, ir pārmērīgi kautrīgs un nedrosmīgs. Foresteling, Pētnieki, kas pēta pašvērtējumu (Kogler, Seidel, Metzler, Thaler, Boubela, Pruessner, Kryspin-Exner, & Derntl, 2017), atzīmē, ka jauni cilvēki sevi nepietiekami novērtē, sevišķi tie, kuriem nav psihosociālās imunitātes (ielas jaunieši) (Zuckerman, Hall, & Hall, 2016), un tiem, kuri ir sociāli atstumti, ir pat ļoti zems pašvērtējums (Helm, Rothschild, Greenberg, & Croft, 2018).

Jauni cilvēki sāpīgi reaģē uz publiskiem komentāriem attiecībā uz viņiem, savukārt sabiedrības stereotipi ierobežo viņu iespējas atzīt rūpes un problēmas, kā arī laikus meklēt palīdzību. Ielu jauniešiem ir grūti runāt par savu zemo ekonomisko statusu, ekonomisko trūkumu un nabadzību (Albert, 2017), un viņiem ir grūti pieņemt attiecību zaudēšanu ar tuviniekiem (Peters, 2018). Jaunieši ar sodāmību (Psychou et al., 2019), dažādām slimībām (McCoy, Morgan, 2020), atkarībām (Blakemore, 2018), diskrimināciju (Hall, 20180) un sociālo atstumtību (Brown et al., 2018) pieredz pašapziņas trūkumu un zemu pašvērtējumu.

Sabiedrības stereotipi par ielas jauniešiem neļauj viņiem atzīt, ka viņi saskaras ar nopietnām un specifiskām grūtībām tāpat kā jebkura cita sociālā grupa (Bardauskienė, Kocai, 2017, Pivorienė, 2016). Sabiedrības stereotipu un nepietiekamās palīdzības sniegšanas dēļ jaunie cilvēki cīnās ar tādām personības problēmām kā zems pašvērtējums, pašapziņas trūkums, pašcieņas trūkums un veselības zudums (Ghali, 2018). Iespējas palīdzēt ielas jauniešiem sašaurina tas, ka viņu sociālais saskarsmes loks ir vāji attīstīts nepietiekamas integrācijas perspektīvas saistībā ar maz attīstītu sociālās palīdzības tīklā dēļ. Trūkst arī atbilstošas profilakses, kas vērsta uz

šo jauniešu auditoriju un sagatavotu jaunus cilvēkus, kā arī visu sabiedrību kopumā, lai saprastu, ka viņi ir tāda pati sociālā grupa kā citi jauni cilvēki, kas meklē palīdzību un ir tiesīgi saņemt palīdzību. Tāpēc, kā norāda Pietilla (Pietilla, 2018, 308. lpp.), ir nepieciešams mainīt stereotipus par sociālās atstumtības skartajām grupām un rast atbilstošus palīdzības veidus un metodes, kas sniegtu reālas iespējas risināt ielas jauniešu zemo pašvērtējumu saistībā ar fizisko, sociālo, psihoemocionālo un ekonomisko vidi.

3.2. JAUNIEŠU DEMOGRĀFISKĀ SITUĀCIJA ŠAUĻOS UN JELGAVĀ

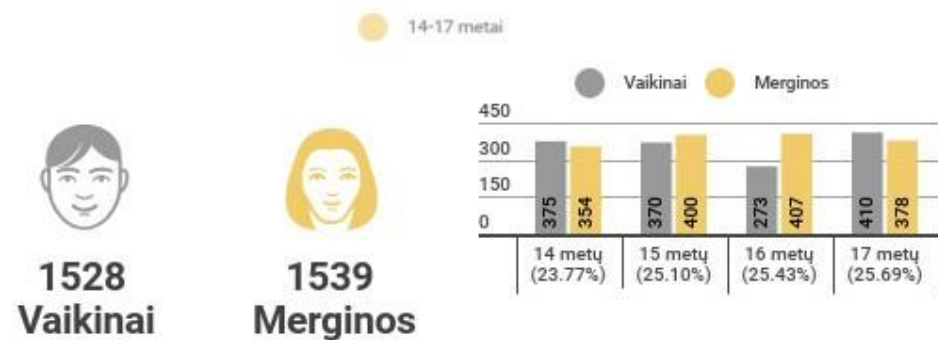
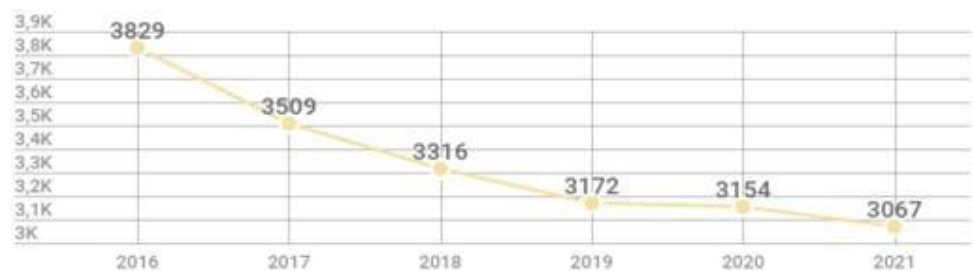
Lai apzinātu informāciju par potenciālajiem dalībniekiem Šauļos un Jelgavā, tika veikta statistikas datu analīze un darbinieku ar jauniešiem aptauja par jauniešu tikšanās vietām.

Saskaņā ar Lietuvas Republikas Statistikas departamenta datiem 2021. gadā Šauļos iedzīvotāju skaits vecumā no 14 līdz 17 gadiem sasniedz 3067. Salīdzinot ar 2016. gadu, jauniešu skaits šajā vecuma grupā samazinājās par 19,90 %.

2021. gadā personas vecumā no 14 līdz 17 gadiem veidoja 2,98 % no kopējā iedzīvotāju skaita Šauļos, kas ir par 0,78 procentpunktiem mazāk nekā 2016. gadā.

Kopš 2017. gada Šauļos ir samazinājies aizbildnībā esošo bērnu skaits, taču pieaug sociālā riska ģimeņu skaits un sociālā riska ģimenēs augošo bērnu skaits (skat. 2. attēlu).

Rodiklis	Skaičius	Δ
14-17 metņu amžiaus asmenys	3067 (2021)	↓ 19.90% (2016)
14-17 metņu amžiaus asmenų dalis	2.98% (2021)	↓ 0.78 p.p. (2016)
Socialinēs rizikos šeimose, Šiauliai	428 (2020)	↑ 39.4% (2017)
Vaikai socialinēs rizikos šeimose, Šiauliai	518 (2020)	↑ 21.6% (2017)
Globojami vaikai, Šiauliai	281 (2020)	↓ 18.6% (2017)
Vaikai, kuriems nustatyta globa (rūpyba)	34 (2020)	↓ 22.7% (2016)

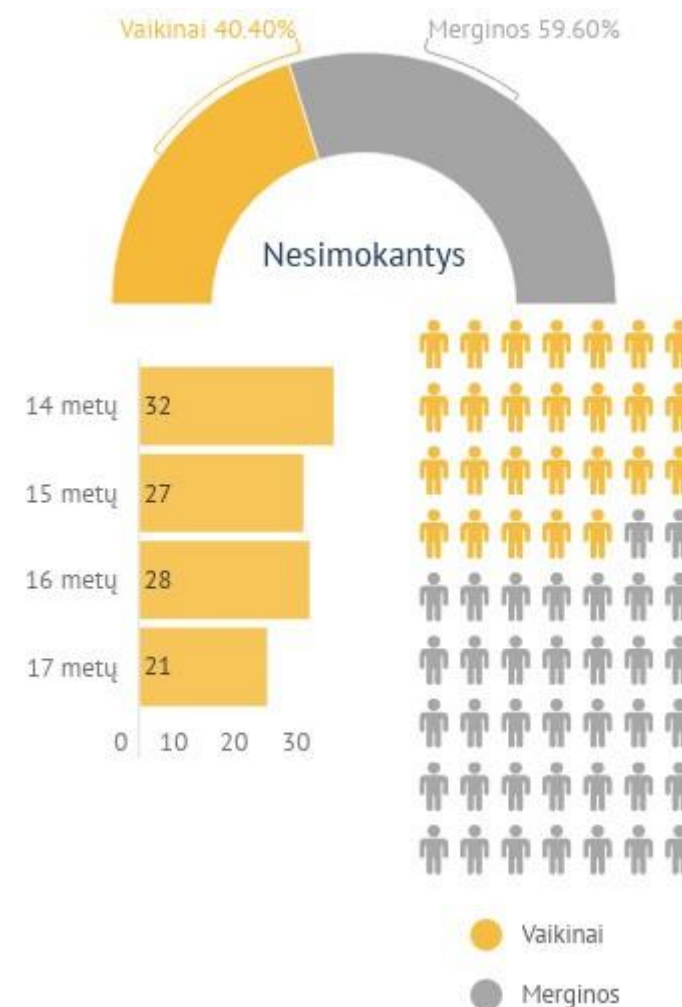

Att. 2 Bērnu un jauniešu rādītāji Šauļos, 2021. g.

(augšējais attēls ilustrē jauniešu vecumā no 14 līdz 17 gadiem skaita dinamiku Šauļos 2016.-2021. gadā, apakšējais attēls – jauniešu sastāvu Šauļos 2021. gadā)

Avots: sagatavoja autori

Saskaņā ar Šauļu pilsētas pašvaldības administrācijas sniegto informāciju 2021. gadā izglītību nepabeigs 108 jaunieši šajā vecumā (skat. 3. attēlu). To jauniešu vidū, kuri nemācās, lielāks īpatsvars (59,60 %) bija meitenēm.

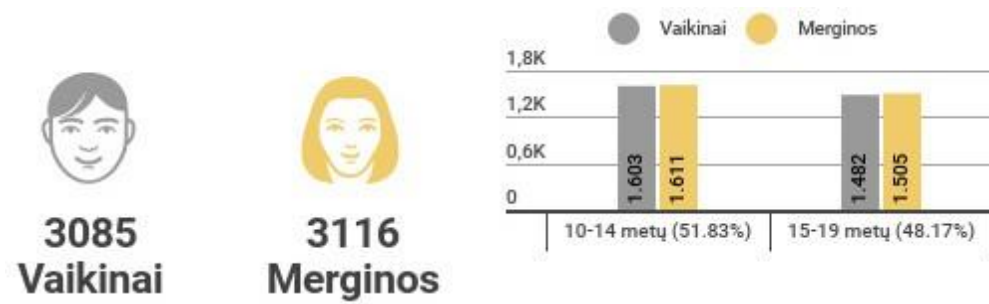

Att. 3 Skolu neapmeklējošie jaunieši vecumā no 14 līdz 17 gadiem Šauļos, 2021. gads

Avots: sagatavoja autori

Statistikas LV nesniedz informāciju par konkrēta vecuma datiem. Dati ir sniegti tikai pa vecuma grupām. 2021. gadā iedzīvotāju skaits vecuma grupās no 10 līdz 14 gadiem un no 15 līdz 19 gadiem bija 6146 (4. attēls)¹.

¹ Salīdzinājumam: Šauļos attiecīgajā periodā bija 8216 jaunieši vecumā no 10 līdz 19 gadiem (4 112 meitenes un 4 104 zēni).

Att. 4 Jauniešu demogrāfiskā situācija Jelgavā, 2021. gads

Avots: sagatavoja autori

Informācija par jauniešu skaitu konkrētajā pilsētā par iepriekšējiem gadiem nav pieejama, taču valstī vērojama tendence, ka jauniešu vecumā no 15 līdz 19 gadiem skaits pieaug.

Apkopojot demogrāfiskās situācijas analīzi, var secināt, ka Šauļos samazinās 14–17 gadus vecu iedzīvotāju skaits, savukārt Latvijā iedzīvotāju skaits šajā vecuma grupā pieaug.

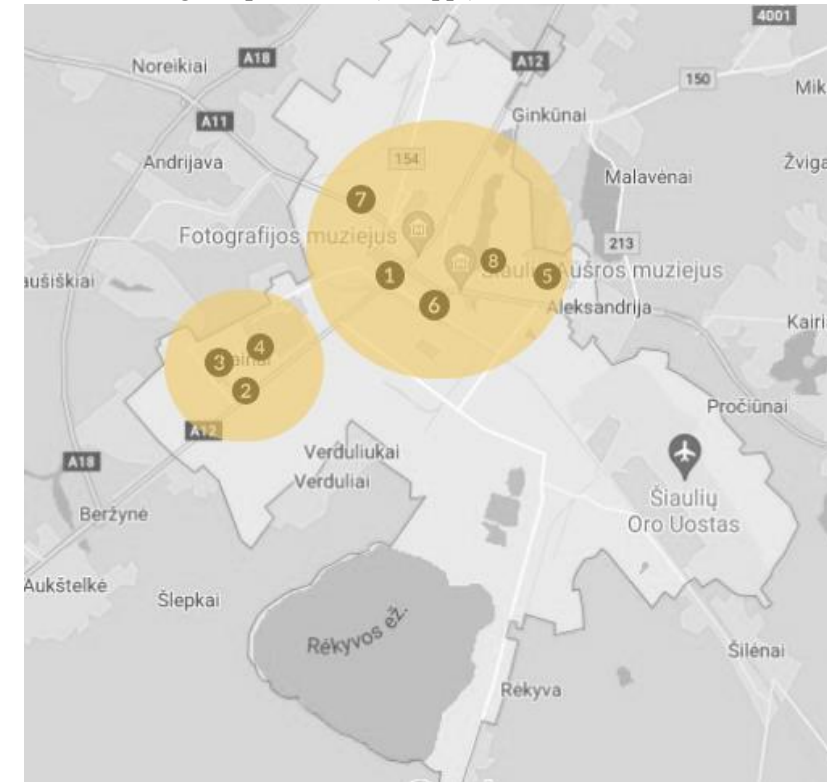
Detalizētāka jauniešu statistiskā situācija Šauļos liecina, ka sociālā riska ģimeņu skaits pieaug (tāpat kā tajās augošo bērnu skaits). Lielākā daļa jauniešu, kas nemācās, bija meitenes, un lielāks īpatsvars bija 14 gadus vecu bērnu vidū. [28](#)

3.3. PĒTĪJUMS PAR JAUNIEŠU PULCĒŠANĀS VIETĀM ŠAUĻOS UN JELGAVĀ

Lai apzinātu jauniešu tikšanās vietas Šauļos un Jelgavā, tika aptaujāti Šauļu un Jelgavas speciālisti.

ŠAUĻI

Pētījumā tika apzināti 8 jauniešu tikšanās punkti Šauļos. To atrašanās vieta ir attēlota pilsētu kartēs. Pētījuma rezultāti ir sniegti 1. pielikumā (59. lpp.).

Att. 5 Jauniešu tikšanās vietu izvietojums Šauļos

Avots: sagatavoja autori

[29](#)

3. INFORMĀCIJA PAR POTENCIĀLAJIEM DALĪBNIEKIEM

Beržīneļa parkā biežāk redzami pusaudži no pilsētas dienvidu daļas. Visbiežāk apreibinošās un narkotiskās vielas var iegādāties tirdzniecības un izklaides centros. Uz pilsētas gājēju bulvāra novērojama skrituļslidotāju

grupas pulcēšanās.

Verbālā saziņa izpaužas žargona lietojumā. Nav informācijas par citām valodas iezīmēm un neverbālo saziņu. Kopumā iepirkšanās un izklaides centri ir atvērti visu dienu un jebkuros laikapstākļos, tāpēc tie ir populārs galamērķis pusaudžiem, kuri neapmeklē skolu, bet skolas laikā apmeklē lielākos iepirkšanās centrus. Eksperti uzskata, ka sapulču vietās dominējošās subkultūras nav novērojamas. Zokņi, Rēkyva, Lieporiai, Gegužiai un Centrs ir diezgan nedroši rajoni.

Kā redzams 5. attēlā, jaunieši parasti pulcējas pilsētas centrālajā daļā, kur galvenie pulcēšanās punkti ir tirdzniecības centrs "Saulės miestas". Vairāki eksperti minēja Beržīneļa parku. Jauniešus varēja sastapt arī pie Salduves pilskalna, Draugīstes prospektā, pilsētas bulvārī un Talkšas ezerā.

Strādājot ar jauniešiem uz ielas, esošās situācijas aprakstam ieteicams izmantot tabulu 4. pielikumā (64. lpp.). Tabula jāaizpilda par katru tikšanās vietu atsevišķi. Turpmāk ir sniegts pašreizējās situācijas tabulas aizpildīšanas piemērs.

Intervijā ar ekspertu, kurš novēroja jauniešu pulcēšanās vietas tirdzniecības centrā "Saulės miestas", tika konstatēts, ka jaunieši pulcējas pie restorāna "Hesburger", autoostas un uz tirdzniecības centra jumta (skat. 3. pielikumu, 63. lpp.).

1. tabula. Šauļu vietas Nr. 1 (TC "Saulės miestas" (Tilžes g. (Tilžes iela) 109, Šauļi) apraksts

Kār. Nr.	Esošās situācijas rādītājs	Esošās situācijas apraksts
1.	NVO / neformālās grupas	Šauļu Mākslas skola atvērtais jauniešu centrs
2.	Sociāli vide	
2.1.	demogrāfiskā situācija	Pulcējas zēni un meitenes vecumā no 11 līdz 18 gadiem
2.2.	satiksme	Tilžes g. (Tilžes iela), Stoties g. (Stoties iela), Algirdo Juliaus Greimo g. (Algrida Juļaus Greimo iela) (Tilžes g. (Tilžes ielā) tuvākās pieturā pietur 3., 3A., 4., 5., 5a., 6., 7., 12., 14., 17., 18., 20., 21., 12., 24., 29. maršruta transports. Stoties g. (Stoties ielā) tuvākā ir 6, 15, 25 maršruta autobusu pietura, un turpat ir arī autoosta. Algirdas Julius Greimas g. (Algrida Juļaus Greimo ielā) tuvākā ir 1., 25. maršruta autobuss pieturvietā. Pie tirdzniecības centra "Saulės miestas" kursē starppilsētu autobusi.
2.3.	esošie uzņēmumi	Tirdzniecības centrs "Saulės miestas" un tā ēdināšanas un atpūtas iestādes, Busturas, restorāns KFC (Gumbinēs g. (Gumbines iela) 4, Šauļi), Tomilo Kebabs (Tilžes g. (Tilžes iela) 114, Šauļi), Tandir (Gumbinēs g. (gumbines iela) 114, Šauļi), Tandir (Gumbinēs g. (Gimbines eila) 3, Šauļi)
3.	Citas esošās organizācijas, jaunatnes un ģimenes iestādes	
3.1.	Izglītības iestādes	Šauļu mākslas skola (Gumbinēs g. (Gumbines iela) 18, Šauļi)
3.2.	Veselības aprūpes iestādes	Valsts iestāde Šauļu Centra poliklīnika (Vytauto g. (Vytauto iela) 101, Šauļi)
3.3.	Baznīcas pakalpojumi jauniešiem	Šauļu diecēzes jauniešu centrs, Tilžes g. (Tilžes iela) 186, Šauļi, , tuvumā nav citu strādājošu baznīcu
3.4.	Brīvā laika pavadīšanas un kultūras iestādes	TC "Saulės miestas" (Tilžes g. (Tilžes iela) 109, Šauļi), Rotaļu tunelis, MB "Žaidimū tunelis" (Tilžes g. (Tilžes iela) 121, Šauļi).
4.	Cilvēkresursi	Precizējamā informācija

Avots: sagatavoja autori

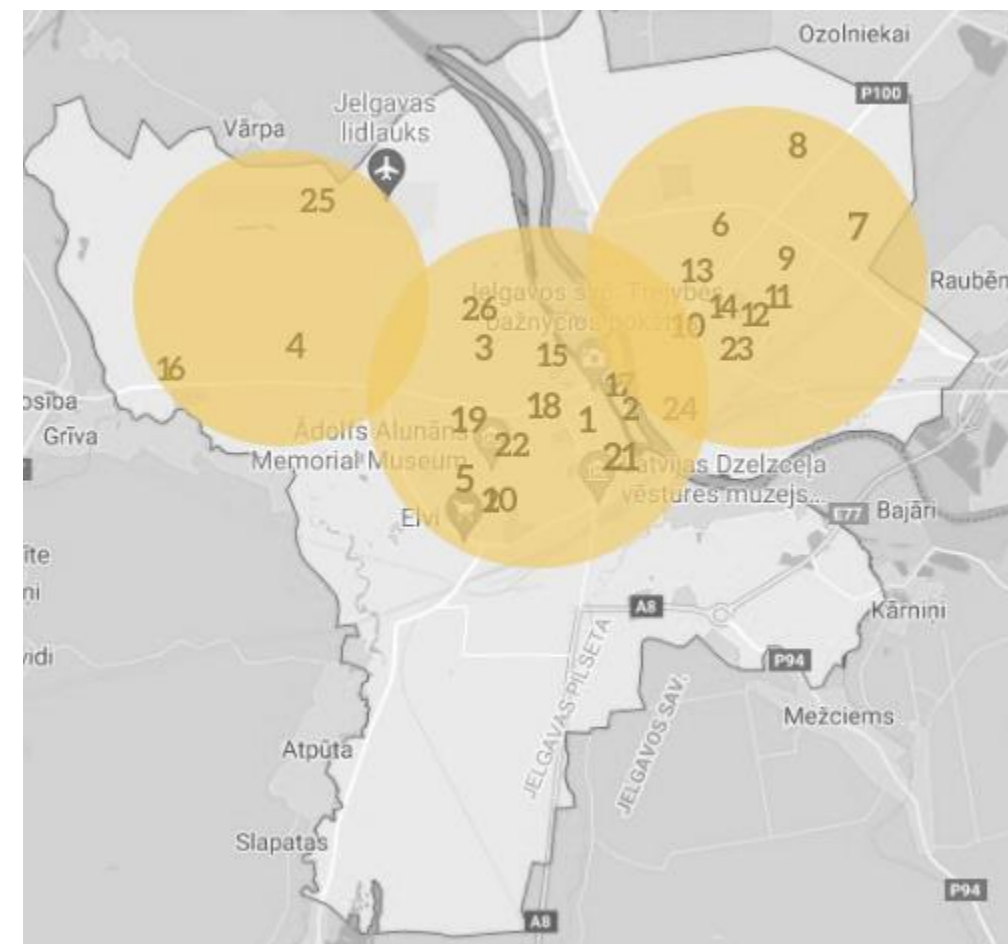
Pētījumā tika apzināti 26 jauniešu tikšanās punkti Jelgavā (skat. 6. attēlu). To atrašanās vieta ir parādīta pilsētas kartē. Pētījuma rezultāti ir sniegti 2. pielikumā (61. lpp.).

Šauļu speciālisti darbam ar jauniešiem uzskata, ka jaunieši parasti pulcējas mazās grupās. Viņu vecums ir no 11 līdz 18 gadiem (un vecāki). Jaunieši pulcējas pēcpusdienā un pavada atlikušo dienas daļu (līdz plkst. 22–23).

Speciālisti norāda, ka šādi jaunieši mēdz slēpties un nedalīties ar informāciju. Tirdzniecības un izklaides centrus apmeklē sociālā riska cilvēki no visiem pilsētas rajoniem. Tikmēr

3. INFORMĀCIJA PAR POTENCIĀLAJIEM DALĪBNIEKIEM

JELGAVA

Att. 6 Jauniešu tikšanās vietu izvietojums Jelgavā

Avots: sagatavoja autori

Kartējot jauniešu pulcēšanās vietas Jelgavā, redzams, ka lielākā daļa jauniešu pulcējas pilsētas centrālajā daļā, ievērojams pulcēšanās vietu skaits ir pilsētas austrumu daļā, bet trīs pulcēšanās vietas ir pilsētas ziemeļu daļā.

Kā norādīja speciāliste, jauniešu pulcēšanās vietas mainās, un dažkārt, pieaugot jauniešu skaitam konkrētajā vietā, rodas jaunas īpašas vietas. Un, ja grupā dominē bērni ar delikventu uzvedību, šādas grupas sāk veidoties daudzdzīvokļu namu pagalmos konkrētos rajonos. Vēl viens faktors, kas ietekmē pulcēšanās vietu skaitu Jelgavā, ir lielais videonovērošanas kameru skaits. Jaunieši zina, kur atrodas kameras, un izvairās pulcēties šādās vietās.

Ir novērots, ka parasti pulcējas 3–20 jauniešu grupas. Grupas vecums katrā norises vietā parasti svārstās no 10 gadiem līdz pieaugušo vecumam.

Saskaņā ar Jelgavas novada Pašvaldības policijas datiem ir grūti noteikt jauniešu grupu lielumu, jo tas katrā gadījumā ir atšķirīgs. Tās parasti ir 2–10 cilvēku grupas. Arī vecums ir ļoti atšķirīgs – no 12 līdz 20 gadiem.

Vietas, kas kartē atzīmētas ar 6.–12., parasti ir vietas, kur satiekas krieviski runājoši jaunie cilvēki. Tuvāk pilsētas centram, kur satiekas jaunieši, ir daudz romu un krievvalodīgo jauniešu. Gandrīz visās vietās notiek regulāras tikšanās ar riska grupu cilvēkiem.

Var redzēt, ka visiem jauniem cilvēkiem ir vienāds apģērba stils, taču ar noteiktām atšķirībām. Piemēram, skeitbordisti satiekas vietā Nr. 10, jo tajā atrodas skeitborda parks.

Izveidotās *bandas* kopumā ir draudzīgas, ar dažiem izņēmumiem (piemēram, kad krieviski runājošie jaunieši satiekas ar latviski runājošiem jauniešiem, kuri nepieder *bandai*).

Kā minēts iepriekš, pulcēšanās vietas mainās, un Jelgavas Pašvaldības policija cenšas tās apzināt un kontrolēt, tostarp regulāri veicot reidus, kas ir tieši saistīti ar noziedzīgu nodarījumu pret jauniešiem un bērniem novēršanu.

Balstoties uz iepriekšējo pieredzi, jauniešu veidotās *bandas* veidojas pēc vairākiem principiem un bieži vien ir jauktas. Viens no izplatītākajiem bandu veidošanās principiem ir ģimenes saites – brāļi, māsa, pusbrāļi, brālēni u. c. Šis princips ir raksturīgs daudz bērnu un/vai čigānu ģimenēm, kur jaunieši pat sauc cits citu radniecīgos vārdos – bračka, bro u. c., kā arī dēvē savu grupu par "bratva". Vēl viens princips, ko izmanto, veidojot *bandas*, ir dzīvesvieta vai piederība kādam konkrētam rajonam, ielai vai ēkai, un arī šie faktori tiek ņemti vērā, lai noteiktu *bandu*. Vēl viens princips ir kopīgas intereses un brīvais laiks. Bieži vien vietās, kur čigāni ir mazākumtautība, viņi sevi identificē kā krievus/slāvus – ģērbjas atbilstoši un savā starpā runā krieviski. Pēc čigānu domām, viņi to dara tāpēc, ka arī krievi ir mazākumtautība, un tad viņi dod priekšroku pārstāvēt mazākumtautību sabiedrības daļu.

Jāatzīmē, ka jaunieši Jelgavā mēdz pulcēties daudzdzīvokļu namu pagalmos, daži arī tirdzniecības centros un pamestās vietās.

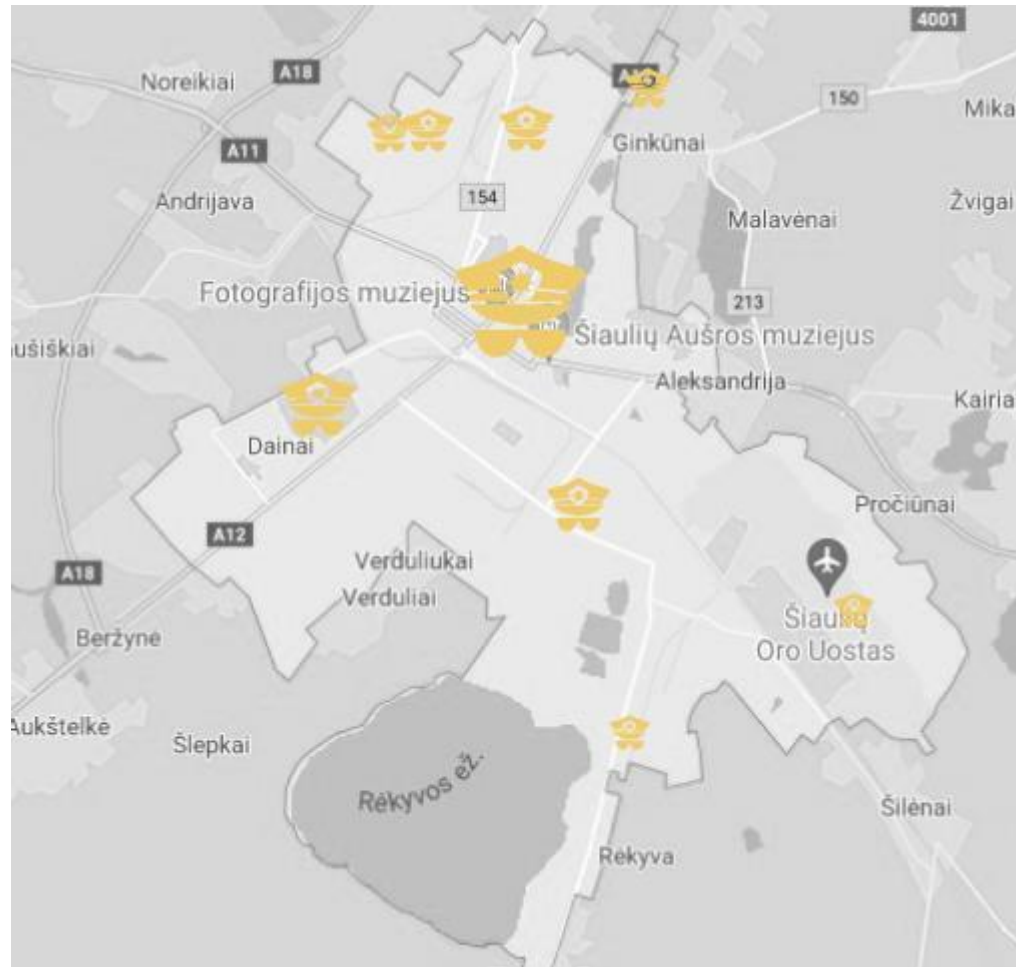
Piemērs, kā aizpildīt informāciju par pašreizējo situāciju, ir sniegts 2. tabulā.

2. tabula. Jelgavas pilsētas vieta Nr. 1 (Tirdzniecības centrs "Pasāža", ieskaitot gājēju ielu (Driksas iela 4, Jelgava))

Kār. Nr.	Esošās situācijas rādītājs	Esošās situācijas apraksts
1.		Zemgales NVO centrs (Lielā iela 15, Jelgava)
2.		Sociāli vide
2.1.	demogrāfiskā situācija	Zēni un meitenes vecumā no 10 līdz 18 gadiem
2.2.	satiksme	Pasta iela (4., 5., 7., 8., 11., 12., 12a., 13., 14., 14a., 22., maršruta transporta, autoosta) Lielā iela (1., 2., 5., 6., 7., 9., 11., 12., 12a., 13., 14a., 16., 18., 19. maršruta transports)
2.3.	esošie uzņēmumi	Jelgavas autoosta (Pasta iela 26, Jelgava), Pakistānas kebabs (Katoļu iela 6A, Jelgava), Rimi (Katoļu iela 18, Jelgava)
3.		Citas esošās organizācijas, jaunatnes un ģimenes iestādes
3.1.	Izglītības iestādes	LLU, Tehnoloģiju fakultāte (Jāņa Čakstes bulvārī, Jelgavā), LLU Meža fakultāte (Akadēmijas ielā 11, Jelgava), LLU, Ekonomikas fakultāte
3.2.	Veselības aprūpes iestādes	Jelgavas pilsētas slimnīca (Brīvības bulvāris 6, Jelgava)
3.3.	Baznīcas pakalpojumi jauniešiem	nav
3.4.	Brīvā laika pavadīšanas un kultūras iestādes	Raiņa parks, Hercoga Jēkaba laukums, Jelgavas kultūras centrs
4.	Cilvēkresursi	Precizējamā informācija

Avots: sagatavoja autori

Pamatojoties uz Informātikas un komunikāciju departamenta sniegto noziedzības statistiku, tika sastādīta Šauļu pilsētas kriminogēnās situācijas karte (skat. 7. attēlu).

Att. 7 Kriminogēnā situācija Šauļos, 2020. g.

Avots: sastādīja autori, pamatojoties uz Valsts kriminālnoziedzumu reģistra datu karti, 2021. gads

Kā redzams 7. attēlā, Šauļos 2020. gadā visvairāk noziegumu notika pilsētas centrālajā daļā un Dainu parkā, t. i., vietās, kur pulcējas jaunieši.

Jelgavas kriminogēnā situācija nav pieejama kartes veidā.

Tādējādi Šauļos ielas jaunieši biežāk pulcējas tirdzniecības centros, bet Jelgavā – daudzdzīvokļu namos. Esošie tikšanās punkti liecina, ka pilsētas centrs ir vispievilcīgākā vieta jauniešiem.

Abās pilsētās jaunieši parasti tiekas pēcpusdienā un vēlāk.

Jauniešu grupēšanos ietekmē hobiji (piemēram, skeitbordisti pulcējas skeitparkā), valoda (citvalodīgie jaunieši parasti pulcējas atsevišķās grupās), taču šādas dalījums bija mazākumā. Savukārt vecums būtiski neietekmēja grupas, jo speciālisti jauniešus pārsvarā iekļāva vecuma grupā no 10 līdz 18 gadiem.

Šauļos visvairāk noziedzīgu nodarījumu tiek izdarīts pilsētas centrālajā daļā un Dainu parkā, t. i., vietās, kur pulcējas visvairāk ielas jauniešu. Tas liecina, ka jaunieši mēdz pulcēties paaugstināta riska rajonos vai paši ir tendēti uz delikventu uzvedību.

4. METODOLOĢIJA DARBAM AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS ŠAUĻOS UN JELGAVĀ

4.1. PRINCIPI UN VADLĪNIJAS DARBĀ AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS

Uz darbu ar jauniešiem uz ielas attiecas šādi vispārīgi principi²:

- 1. pieejamība** – darbiniekiem, kas strādā ar jauniešiem uz ielas, jābūt pieejamiem visiem jauniešiem vietās, kur viņi parasti pavada laiku;
- 2. savstarpēja cieņa** – personālam, kas strādā ar jauniešiem uz ielas, ir jārespektē jauniešu dzīvesveida izvēle, kas var atšķirties no viņu pašu dzīvesveida. Darbinieki, kas strādā ar jauniešiem uz ielas, ievēro konfidencialitātes un profesionālās ētikas principus;
- 3. vajadzībām atbilstošas palīdzības sniegšana** – darbinieki, kas īsteno darbu ar jauniešiem uz ielas, informē jauniešus, kurš pavada laiku uz ielas, par iespējām saņemt medicīnisku, sociālu, psiholoģisku vai citu palīdzību, bet tikai ar viņa piekrišanu;
- 4. konfidencialitāte** – informācija, kas attiecas uz darbinieku, kas darbojas ar jauniešiem uz ielas, sniegta atbalstu, un personīgā informācija, ar kuru jaunieši dalās ar darbinieku, kas darbojas ar jauniešiem uz ielas, netiek publiskota, uzglabāta vai nodota citām iestādēm vai trešajām personām bez jaunieša piekrišanas;
- 5. brīvprātība** – visi piedāvājumi, kas tiek izteikti jauniešiem, veicot darbu ar jauniešiem uz ielas (tostarp komunikācija ar darbinieku, kas darbojas ar jauniešiem uz ielas), ir balstīti uz jauniešu brīvprātības principu, t. i., brīvu lēmumu pieņemšanu;
- 6. aktīva iesaiste** – jaunieši iesaistās kopīgu lēmumu pieņemšanā, ko pieņem jaunieši un darbinieks, kas īsteno darbu ar jauniešiem uz ielas, kas ir darba ar jauniešiem uz ielas veids un rezultāts;
- 7. orientēšanās uz jauna cilvēka vajadzībām** – īstenojot darbu ar jauniešiem uz ielas, orientēšanās notiek uz jauniešu vajadzībām, viņu dzīves situāciju un apstākļiem, tiek risināti jautājumi, kas jauniešus interesē un ir svarīgi;
- 8. sadarbība** – darbinieks, kas darbojas ar jauniešiem uz ielas, veicina sadarbību starp iestādēm, organizācijām, valsts un pašvaldību iestādēm vai iesaistās esošajā starpnozaru vai starpinstitutionālajā sadarbībā;
- 9. attiecību veidošana** – īstenojot darbu ar jauniešiem uz ielas, tiek veidotas uzticībā balstītas attiecības starp darbinieku, kas īsteno darbu ar jauniešiem uz ielas, un jauno cilvēku. Darbinieka, kas īsteno darbu ar jauniešiem uz ielas, uzdevums ir veidot attiecības ar jauniešiem, koncentrējoties uz viņa ikdienas dzīvi.

² Darba ar jauniešiem uz ielas apraksts

Ir svarīgi ne tikai ievērot principus, kā rīkoties ar jauniešiem, bet arī apzināties, kad šie principi tiek pārkāpti. Ieteicams ņemt vērā tālāk norādīto:

- a. *vai jaunieši netiek "spiesti" kaut ko darīt, vai par to viņiem kaut kas netiek solīts;*
- b. *vai darbinieks neuzspiež jauniešiem aktivitātes, pamatojoties uz to, kas patīk, ko labi pārziņa un ko vēlas, lai gan jauniešiem tās ir vienaldzīgas;*
- c. *vai izturas pret visiem vienādi, neņemot vērā atsevišķus jauniešus, vai nav naidīgi noskaņots pret jauniem, varbūt jauniem nespēj/nevar saprast viņa sniegto pakalpojumu;*
- d. *vai darbinieks pieņem, ignorē, moralizē jauniem, kura uzvedība ir pretrunā viņa/viņas uzskatiem; vai darbinieks nepieņem lēmumus attiecībā uz jauniem, tam nepiedaloties lēmuma pieņemšanā utt.*

Strādājot ar jauniešiem uz ielas, **ieteicams:**

- izstrādāt "zema sliekšņa" piedāvājumus jauniešiem, t. i., jāņem vērā jauniešu vajadzības. Visiem piedāvājumiem (telpām, iestādēm, konsultantiem) jābūt viegli pieejamiem gan telpas, gan laika ziņā, lai jaunie cilvēki varētu piedalīties bez papildu vai iepriekšējām prasībām;
- radīt vidi, kas vērsta uz jauniešu vajadzībām, t. i., tiem, kas strādā ar jauniešiem, ir jāpieņem jaunieši ar visām viņu vajadzībām, problēmām, viņu ielas sociālo attiecību kontekstā, un jārisina visas viņu problēmas bez kritikas un nosodījuma;
- veidojas brīvprātīga jauniešu līdzdalība, t. i., vēlme kontaktēties ar personālu; kontakta ilgums un intensitāte ir pilnībā atkarīga no jauniešu. Atsevišķos izņēmuma gadījumos (bet tiem jābūt pamatotiem) kontaktus var pārtraukt ar personāla lēmumu;
- radīt nevērtējošu pieņemšanu, t. i., strādāt tikai individuāli, personiski, atzīstot katru jauniem vai grupu. Jaunie cilvēki uzņemami tā, lai atzītu viņu citādību un individualitāti ar visu viņu pieredzi, bez aizspriedumiem;
- uzticības radīšana un anonimitātes saglabāšana, t. i., darbinieki bez viņu piekrišanas nenodod viņiem uzticēto informāciju trešajām personām. Par jauniešiem, ar kuriem strādā, netiek uzsāktas nekādas personas lietas. Darbības pārskatos nav minēta nekāda personiska informācija par jauniem;
- tiek radīta vienpusība attiecībā, t. i., darbinieki pilnībā pārstāv jauniešu intereses. Tomēr, pārstāvot jauniešu intereses, darbinieki paši nepāņem jauniešu attiecības vai uzskatus;
- tiek attīstīta starpkultūru dialoga kompetence, t. i., personālam jābūt starpkultūru kompetencēm un jāizprot jauniešu rīcības veidi un viņu interpretācijas uzvedības modeļi. Balstoties uz zināšanām par to, kas ir raksturīgs konkrētajai kultūras videi, personāls veido ciešas starppersonu attiecības, distancējoties no kritikas par jauniešu atšķirīgo kultūras uztveri;
- uz vidi orientētas komunikācijas veidošana, t. i., darbiniekam ir jāpārziņa ielas jauniešu vide, kurā notiek komunikācija un aktivitātes, ne tikai strukturāli, bet arī sociāli. Jums ir jāpieņem dominējošā ielu kultūra kā reāla vide, nevis vide, kas kritizējama, un jāzina un jāievēro vietējie saziņas kodeksi.

Darbs ar jauniešiem uz ielas ir jāīsteno **trīs virzienos**:

1. Personiskas, uz personu vērsta aktivitātes (kontakta veidošana, individuāls, grupu darbs ar jauniešiem, individuālas, grupu konsultācijas jauniešiem, starpniecība, pārstāvība, pavadīšana, darbs ar projektiem, moderēšana, gadījuma vadība u. c.).
2. Infrastruktūras pasākumi (telpu un iespēju atvēršana jauniešiem, infrastruktūras uzlabošana, atbalsta tīkla izveide kopienā).
3. Sabiedriskās attiecības, administratīvās darbības (ielu darba popularizēšana, lobēšana, ielu darba kvalitātes nodrošināšana, pasākumu administrēšana, finanšu un citu resursu meklēšana u. c.).

4.2. PIEREDZE / METODOLOĢIJAS / DOKUMENTI DARBAM AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS

LIETUVA

Darbs ar ielu jauniešiem valstī tiek organizēts kopš 2011. gada, kad Viļņas pilsētas pašvaldības Jaunatnes lietu departaments izsludināja pirmo projektu konkursu, lai finansētu projektus darbam ar jauniešiem, kas pavada laiku uz ielas. Tad Lietuvas Republikas SADM Jaunatnes lietu departaments iesaistījās šīs jaunās darba ar jauniešiem formas attīstībā Lietuvā, sniedzot metodisku atbalstu. Tomēr tiesību akti, kas definē darbu ar jauniešiem uz ielas, tika pieņemti tikai 2018. gadā.

Galvenais dokuments, kas nosaka darbu ar jauniešiem Lietuvā, ir Lietuvas Republikas Jaunatnes politikas pamatlikums (TAR, 2018. gada 11. jūnijs, Nr. 9738). Šā likuma 7. pantā ir noteiktas darba ar jauniešiem formas, viena no kurām ir ielu darbs ar jauniešiem.

Darba jauniešiem uz ielas mērķis ir mazināt to jauniešu sociālo atstumtību, kuri pavada laiku uz ielas, un palielināt viņu iespējas pilnvērtīgi iesaistīties sabiedrības dzīvē. Darbs ar jauniešiem uz ielas ir atšķirīgs pēc tā sniegto pakalpojumu satura, un tā mērķis ir palīdzēt jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas, atjaunot vai veidot saikni ar sociālo vidi un attīstīt viņu sociālās kompetences.

Darbs ar jauniešiem uz ielas ir vispārējs sociālais pakalpojums³, ko sniedz jauniešiem nevis institucionālā vidē, bet gan viņu pulcēšanās vietās, lai veidotu attiecības ar grūtībās nonākušiem jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas, stimulētu viņu motivāciju mainīties, palīdzētu viņiem atjaunot vai nodibināt saikni ar sociālo vidi un dotu viņiem iespēju izmantot dažādus pašvaldības jauniešiem sniegtos pakalpojumus. Pakalpojuma mērķis ir stiprināt jauniešu personiskās un savstarpējās saskarsmes prasmes viņu vidē, kā arī organizēt un īstenot pasākumus, kas palīdz veicināt jauniešu izpratni par jautājumiem, kas saistīti ar noziedzīgu uzvedību un tabakas, alkohola, narkotisko vai citu psihotropo vielu lietošanu.

Detalizētāks dokuments, kas reglamentē darbu ar jauniešiem uz ielas, ir Darba ar jauniešiem uz ielas procedūras. Dokumentā ir definēti darba ar jauniešiem uz ielas mērķi un uzdevumi, darba ar jauniešiem uz ielas principi, darba ar jauniešiem uz ielas organizēšana, darba ar jauniešiem uz ielas īstenošanas novērtēšana, kā arī sniegtas darba ar jauniešiem uz ielas rīcības plāna vadlīnijas. Citi tiesību akti par darbu ar jauniešiem ietver Informēšanas un konsultēšanas kārtību jauniešiem un Praktisko iemaņu attīstības kārtību jauniešiem (TAR, 2020. gada 28. oktobris, Nr. 22343).

³ Sociālo pakalpojumu katalogs (ŽIN, 2006, Nr. 43-1570)

2015. gadā izstrādātā praktiskā rokasgrāmata par darbu jauniešiem uz ielas "Mācīties no ielas" ir vienīgais metodiskais dokuments, kas sniedz pārskatu par darbu ar jauniešiem uz ielas situāciju Eiropā un Lietuvā, jauniešu, kas pavadā laiku uz ielas, raksturojumu, darbu ar jauniešiem uz ielas mērķiem un principiem, pakalpojumu sniedzēju organizāciju tīklu un citiem jautājumiem. Šo dokumentu praksē var izmantot tikai daļēji, jo visi tiesību akti, kas reglamentē darbu ar jauniešiem uz ielas, tika pieņemti pēc metodikas izstrādes.

Darbs ar jauniešiem uz ielas bieži vien ir sinonīms mobilajam darbam ar jauniešiem, atvērtajiem jauniešu centriem, un dažos gadījumos darbu ar jauniešiem uz ielas var dēvēt par mobilo darbu ar jauniešiem. Bieži vien apraksti vienlaikus tiek sagatavoti, apvienojot darbu ar jauniešiem uz ielas un mobilo darbu ar jauniešiem. Rokišķu novada pašvaldība ir izstrādājusi "Ielu un mobilā darba ar jauniešiem kārtību (2019)", kurā izklāstīti darba ar jauniešiem uz ielas mērķi, uzdevumi, principi un citi aspekti. Aprakstā ir ņemtas vērā arī darbinieku štata vietas un profesionālā kvalifikācija⁴. Tajā pašā gadā Kauņas pilsētas pašvaldība veica "Iespēju un vajadzību analīzi par jauniešu ielu darbu Kauņas pilsētā 2019. gadā". Analīzē tika izvērtēti noziedzīgie nodarījumi un to atrašanās vietas Kauņas pilsētā, kā arī šo vietu korelācija ar jauniešu pulcēšanās vietām. Tajā ir arī novērtēta nepieciešamība pēc darba ar jauniešiem uz ielas un tā potenciāls. No 2019. gada Panevėžas pilsētas pašvaldībā ir divi darbinieki, kas darbojas ar jauniešiem uz ielas. Alītā darbu ar jauniešiem uz ielas 2020. gadā ir organizējusi Sabiedriskā organizācija "Alytaus miesto bendruomenė", kas ir paredzējusi arī divu cilvēku darbu. Pēc Šilutes rajona pašvaldības administrācijas pasūtījuma tika izstrādāts "Atklātā darba ar jauniešiem attīstības Šilutes novada pašvaldībā iespēju pētījums"⁵, kurā pārrunāts darbs ar jauniešiem uz ielas. Pētījuma rezultāti liecina, ka trūkst brīvā laika pavadīšanas iespēju. Viļņas pilsētas pašvaldības administrācija joprojām organizē konkursus ielu jauniešu darba projektiem. Ikgadējā konkursa mērķis ir mazināt to jauniešu sociālo atstumtību, kuri pavadā laiku uz ielas, un palielināt viņu iespējas pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā. No citām iniciatīvām minams Pal. J. Matulaiča Sociālais centrs, kas organizē darbu uz ielas "Sofkē". "Sofkē" galvenās darbības jomas ir darbs ar jauniešiem uz ielas, konsultācijas un aizņemtība jauniešiem atklātās vietās, kā arī konsultācijas tiešsaistē.

Kā minēts iepriekš, darbs ar ielu jauniešiem bieži sākas kā uz projektu balstīta iniciatīva. Klaipēdas Karalienes Luīzes jauniešu centrs ir īstenojis projektu "Droša iela jauniešiem", kurā ir nodarbināti divi darbinieki uz 0,5 slodzi. Darbinieki veica uzraudzību un nodibināja kontaktus ar jauniešiem Klaipēdas dienvidu daļā: Statybininkų pr. (Statybininku prospekts), Žardininkų g. (Žardininku iela), Bandužių g. (Bandužu iela), Mogiliovas g. (Mogiļovas iela), Brožynų g. (Brožīnu iela), Laukininkų g. (Laukininku iela), Vingio g. (Vingio iela), Vyturio g. (Vīturjo iela), Taikos pr. (Taikos pr.), Smiltynės g. (Smiltīnes iela), I. Simonaityte g. (I. Simonaitītes iela), Debrecono st. Aukstajā sezonā: TC "BIG", TC "MOLAS", TC "Akropolis". Projekta laikā izveidotie kontakti

⁴ Darba ar jauniešiem uz ielas un mobilā darba ar jauniešiem kārtības apraksti (2019). Piekļuve, izmantojot: <https://rokiskis.lt/wp-content/uploads/2019/04/darbo-su-jaunimu-tvarkos-apra%C5%A1ai_palyginimas.pptx.pdf> [zr. 2021-07-29]

⁵ Atvērtā darba ar jauniešiem attīstības tehniski ekonomiskā pamatojuma izstrāde Šilutes novada pašvaldībā (2021). Piekļuve, izmantojot: <<https://www.silute.lt/doclib/q72zushlyreptvsw6wmsm4hx6558tz9b>> [zr. 2021-07-29]

ar jauniešiem, un uzturēta saikne ar sociālajiem partneriem. Pašlaik tiek īstenots projekta "Droša iela jauniešiem II"⁶ otrais posms.

Valstī jau veidojas prakse, kā strādāt ar jauniešiem uz ielas, taču daudzās pašvaldībās joprojām nav nedz metodisko vadlīniju, nedz rīcības plāna, nedz sociālo darbinieku darbam ar jauniešiem uz ielas.

JLD ir atbildīgs par Lietuvas Jaunatnes politikas izstrādi un darba organizēšanu ar jauniešiem uz ielas. Saskaņā ar 2021. gada 22. aprīlī JLD sagatavoto karti šobrīd darba ar jauniešiem uz ielas apraksta prasībām atbilstoša darba ar jauniešiem uz ielas komandas Lietuvā ir 9: pa vienai komandai Klaipēdā un Alītā, 2 komandas Kauņā un 5 komandas Viļņā. Panevėžā ir izveidota arī komanda darbam ar jauniešiem uz ielas, taču šī komanda neatbilst Darba ar jauniešiem uz ielas apraksta prasībām, jo komandas dalībniekiem trūkst izglītības.

Darba ar jauniešiem uz ielas pakalpojumus var sniegt arī lielās pilsētās, rajonos, kas atrodas tālu no atvērtā jauniešu centra. Tajās pilsētās daļās, kur nav jaunatnes centru vai jaunatnes darba organizāciju, ir lietderīgi strādāt ar jauniešiem uz ielas, īpaši tajos rajonos, kur ir lielāka jauniešu ar sociālām problēmām koncentrācija. Pakalpojumus varētu finansēt arī pašvaldība, pārņemt pakalpojumus no jaunatnes un ar jauniešiem strādājošām organizācijām.

LATVIJA

Latvijā, atšķirībā no Lietuvas, nav tiesību aktu, kas speciāli regulētu darbu ar ielu jauniešiem. Darbs ar jauniešiem uz ielas notiek saskaņā ar Jaunatnes likumu, plānošanas dokumentiem un citiem dokumentiem, kas nosaka darba ar jauniešiem principus.

Darbu ar jauniešiem Latvijā regulē Jaunatnes likums, ko Latvijas Republikas Saeima pieņēma 2008. gada 8. maijā. Dokuments nosaka jauniešu politikas un darba ar jauniešiem jēdzienu, kā arī valsts pārvaldes iestāžu kompetenci jauniešu politikas jomā. Likumā ir paredzēta koordinējoša struktūra – Jaunatnes konsultatīvais dienests. Tajā aplūkotas pašvaldības kompetences jauniešu politikas jomā, plānošanas politika, jauniešu organizācijas definīcija un jauniešu organizāciju saraksts, jauniešu līdzdalība jauniešu politikas izstrādē un īstenošanā, jauniešu brīvprātīgais darbs un uzņēmējdarbība, kā arī finansējums.

Vietējā līmenī jaunatnes politikas galvenie dalībnieki ir pašvaldības un pašvaldību padotības iestādes, kā arī nozaru ministriju un to vietējo departamentu padotības iestādes. Viena no pašvaldību funkcijām ir strādāt ar jauniešiem saskaņā ar valsts jaunatnes politikas pamatprincipiem un dokumentiem. Saskaņā ar Jaunatnes likumu vietējās iestādes plāno

⁶ Projekts "Droša iela jauniešiem" (2020). Piekļuve, izmantojot: <https://www.kkljc.lt/struktura-ir-kontaktai/administraciniai-padaliniai/atviros-jaunimo-erdves/projekta/>

⁷ Darba ar jauniešiem uz ielas komandas Lietuvā (2021). Piekļuve, izmantojot: <<https://www.jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/darbas-su-jaunimu/gatves-darbas-su-jaunimu>> [zr. 2021-08-10]

darba ar jauniešiem vietā gatavojot pašvaldības jaunatnes politikas dokumentus (piemēram, darba ar jauniešiem stratēģijas); šādu dokumentu izstrādē tiek iesaistīti arī vietējie jaunieši, vietējās jaunatnes politikas prioritātēm un mērķiem ilgtermiņā ir tieši jāietekmē jauniešu ikdienas dzīve un viņu darbība pašvaldībā.

2007. gadā tika sagatavots dokuments "Ielu bērni Latvijā"⁸, kurā analizēts ielas bērnu jēdziens, sociālās teorijas par bērnu un ģimeni, apskatīta situācija Latvijas lielākajās pilsētās (Daugavpilī, Jūrmalā, Liepājā un Rīgā), aplūkotas ielas bērnu pazīmes, iemesli, kas veicina problemātisko bērnu rašanos, ES valstu pieredze, salīdzināti Vācijas, Čehijas un Latvijas dati, izdarīti secinājumi un sniegti priekšlikumi.

"Metodiskās vadlīnijas praktiskam ielu jaunatnes darbam Rīgas pašvaldībā" (2019)⁹, pēc Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamenta pasūtījuma. Dokumentā analizēti galvenie tiesību akti, kas regulē darbu ar bērniem un jauniešiem, aplūkots ielas jauniešu portrets, cilvēki, kas strādā ar ielas jauniešiem, ielas jauniešu darba vērtības, nostādnes un pamatprincipi, sociālā un emocionālā mācīšanās process, darba ar ielas jauniešiem process, kā arī organizācijas, biedrības un citas struktūras, kas strādā ar jauniešiem.

Latvijā darbs ar jauniešiem uz ielas nav īpaši izplatīts. Valstī ir vairākas iniciatīvas par darbu ar jauniešiem, taču darbs ar jauniešiem uz ielas tiek pieminēts tikai projektu iniciatīvās. Viens no šādiem projektiem ir pieredzes meklēšana jauniešu centru izveidē Lietuvā. Apmācību laikā dalībnieki analizēja dažādas darba ar jauniešiem formas (atvērtais darbs ar jauniešiem, digitālais darbs ar jauniešiem, darbs ar jauniešiem uz ielas, mobilais darbs ar jauniešiem). Vēl viens ievērojams projekts ir mazliet agrāk veiktais pētījums par ielas jauniešiem Bauskā, kurā tika aplūkots ģeogrāfiskais novietojums, jauniešu vecums un brīvā laika pavadīšanas tendences, kā arī darba ar jauniešiem uzlabošanas virzieni.

Latvijas Republikā par darbu ar jauniešiem tiek runāts pašvaldību līmenī, taču darbs ar jauniešiem uz ielas joprojām ir maz attīstīts.

CITAS VALSTIS

Mobilais darbs ar jauniešiem, atvērtie jauniešu centri, darbs ar jauniešiem uz ielas notiek daudzās valstīs. Pārskats par plānošanas dokumentiem Eiropas Savienības līmenī liecina, ka lielāks uzsvars tiek likts uz vispārēju darbu ar jauniešiem un jauniešu nodarbinātību (piemēram, Atbalsts jauniešu nodarbinātībai. Jaunatnes iesaistīšanās darba tirgū (2020); Jaunatnes līdzdalības stratēģija (2020); Eiropas Savienības Jaunatnes stratēģija 2019-2027). Darbs ar jauniešiem uz ielas vairāk tiek pasniegts kā instruments, kas koncentrējas uz imigrantu un bēgļu bērnu problēmām, bet vienotas stratēģijas darbam ar jauniešiem uz ielas nav. Katra valsts šo problēmu risina individuāli. Piemēram, Vācija

⁸ Ielu bērni Latvijā (2007). Piekļuve, izmantojot: < <https://www.lm.gov.lv/lv/media/4534/download> >[Zr. 2021-07-30]

⁹ METODISKĀS VADLĪNĪJAS PRAKTISKAJAM DARBAM AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS RĪGAS PAŠVALDĪBĀ (2019). Piekļuve, izmantojot: < [https://izglitiba.riga.lv/media/RD_IKSD/2019/01_2019/MV_PJJD_GALA\(1\).pdf](https://izglitiba.riga.lv/media/RD_IKSD/2019/01_2019/MV_PJJD_GALA(1).pdf) >[Zr. 2021-07-30]

izmanto mobilā darba jēdzienu plašāk, lai strādātu ar riska grupas jauniešiem, un pats darbs ar ielas jauniešiem ir neatņemama procesa sastāvdaļa, kas ietver individuālu atbalstu (funkcionālās konsultācijas, krīzes intervenci un pavadīšanu), darbu jauniešu pulcēšanās vietās ar konkrētiem priekšlikumiem, grupu darbu (darbs ar jauniešu grupām un neformālām jauniešu grupām) un darbu kopienā,

t. i., iesaistīt citus kopienas locekļus kopīgā darba procesā. Polijā ielu darba galvenais mērķis ir veikt visus iespējamus pasākumus, lai mazinātu jauniešu prostitūcijas, ielu dzīves, narkotiku lietošanas un citu negatīvu parādību ietekmi. Ir panākta vienošanās, ka darbs uz ielas galvenokārt jākoncentrē uz indivīdu, veidojot un uzturot attiecības ar mērķa grupas locekļiem, atbalstot personu un veidojot un uzturot pašpalīdzības iniciatīvas grupu vadītājiem. Ielu darbinieki strādā ne tikai ar ielu jauniešiem, bet arī ar citām marginalizētām grupām, piemēram, prostitūcijas pakalpojumu sniedzējiem, narkomāniem, jauniešiem no neformālām grupām un subkultūrām, kā arī bezpajumtniekiem.

Starptautiskais ielu darbinieku tīkls "Dinamo" ir lielākais šāda veida tīkls pasaulē. Organizācija apvieno biedrus no dažādiem kontinentiem, lai dalītos pieredzē un informācijā. Starptautiskās "Dynamo" ielu darbinieku stratēģijas (2018-2022) mērķis ir strukturētā un ilgtspējīgā veidā mazināt nevienlīdzību, ar ko saskaras cilvēki uz ielas, lai aizsargātu viņu tiesības. To paredzēts panākt, pārstāvot tos starptautiskā reģionālā līmenī, stiprinot biedru un labuma guvēju tīklus un sniedzot izglītojošu un metodisku atbalstu ielu sociālajiem darbiniekiem vai biedru platformām. Organizācija sniedz labās prakses piemērus darbā ar jauniešiem uz ielas, tostarp jaunāko pieredzi no Āfrikas.

Burkinafaso (Āfrika) Keogo ir lielākā viesmīlības un aprūpes iestāde ielas jauniešiem¹⁰. Keogo izmanto holistisku pieeju darbā ar ielas jauniešiem. Saskaņā ar organizācijas pamatprincipu komandas daudzveidība un individuālā pieeja ir būtiski faktori, lai atbalsts jauniešiem būtu efektīvs. Šāda pieeja ļauj apmierināt dažādas jauniešu vajadzības (medicīniskās, psihosociālās, juridiskās u. c.). Keogo apvieno psihologu, specializētu pedagogu, sociālo darbinieku, animatoru, juristu un citu profesionāļu komandu.

¹⁰ ACCOMPAGNER LES ENFANTS ET JEUNES EN SITUATION DE RUE AU BURKINA FASO ET AU BENIN (2020). Piekļuve, izmantojot: < https://dynamointernational.org/wp-content/uploads/2020/12/01_MDM_EJSR_AU-BURKINA-FASO-ET-AU-BENIN_DEF_light.pdf > [Zr. 2021-07-30]

Pirmais solis ir apzināt vietas, kur pulcējas jaunieši. Pirmā kontakta nodibināšana. Jauniešu paradumu analīze.

Nākamais solis ir psihosociālais atbalsts un darbs ar kopienām. Viens no stūrakmeņiem ir bijušo jauniešu tīkla izveide, ko viņi dēvē par "vienaudzū izglītotājiem". Bijušie ielas jaunieši dalās savā pieredzē, sūdzībās un sasniegumos. Pēc tam seko individuāls darbs, kurā jauniešiem tiek sniegts strukturēts atbalsts:

1. Tajā tiek nodrošināta būtiska primārā aprūpe – izmitināšana, ēdināšana, personīgā higiēna, kā arī iespēja veikt medicīnisko pārbaudi. Tā sniedz arī informāciju par jauniešu tiesībām, riskiem, kas saistīti ar atrašanos uz ielas. Informācija par seksuālo izglītību (īpaši meitenēm).
2. Uzticības saišu veidošana, piedaloties dažādās aktivitātēs (izglītība, sports utt.).
3. Sākas individuālais darbs. Jauniešiem tiek nosūtīts pie komandas locekļa, kurš viņu pavada līdz pilnīgai reintegrācijai ģimenē. Jauniešiem tiek uzdoti sociālie jautājumi un organizētas psiholoģiskās intervijas. Ja nepieciešams, tiek veikta personas problēmu diagnostisks novērtējums, pamatojoties uz novērojumiem un intervijām (komandas sanāksmēs).
4. Pēc jaunieša psihosociālā portreta novērtēšanas tiek sniegts plašs atbalsts, lai palīdzētu jauniešiem sagatavoties atgriešanās ģimenē. Bērnu reintegrāciju ģimenē uzrauga visa kopiena (sociālā atbalsta centri, kopienas līderi utt.).
5. Kad bērns ir reintegrēts ģimenē, viņa vai viņas dzīve ģimenē tiek uzraudzīta vairākus gadus.

"Terres Rouges Bénin" ir biedrība, kas atrodas Beninas Republikā (Āfrika) un kuras projekti ir vērsti uz psihosociālā atbalsta sniegšanu visneaizsargātākajiem cilvēkiem, jo īpaši bērniem un jauniešiem, kas pakļauti riskam uz ielas. Viena no organizācijas iniciatīvām ir maizes ceptuve, kas jau vairākus gadus nodrošina cepšanas apmācības jauniešiem no ielas. Šādā veidā jaunieši iegūst ne tikai psihosociālu stabilitāti, bet arī iespēju attīstīties un sagatavoties patstāvīgai dzīvei. Asociācija saņem līdzekļus no produktu pārdošanas, kurus tā izmanto savas darbības attīstībai. Maiznīcā mācās pieci bērni gadā¹¹.

"Mobile School NPO" ir Beļģijas organizācija, kas atbalsta organizācijas, kuras strādā ar ielas bērniem. Organizācija izstrādā mobilo skolu ratiņus un mācību materiālus, kā arī apmāca ielu darbiniekus. Šīs metodikas galvenais mērķis ir atklāt un atraisīt ielas bērnu talantus, lai viņi atgūtu pārliecību un sāktu apzināti izvēlēties savu nākotni¹².

4.3. DARBA AR JAUNIEŠIEM UZ LIELAS ORGANIZĀCIJA UN POSMI

Darba ar jauniešiem uz ielas aprakstā ir noteiktas kvalifikācijas prasības pakalpojuma sniedzējam.

1. Darbu ar jauniešiem uz ielas var veikt juridiskas personas, kurām ir vairāk nekā viena gada pieredze darbā ar sociāli atstumtiem jauniešiem un kuras sadarbojas ar partneriem (sadarbības attiecības jādefinē līgumos), piemēram, pašvaldību sociālajiem darbiniekiem, kopienām, kopmītnēm, kopdzīvojamām mājām, atvērtajiem jauniešu centriem un/vai atvērtajām jauniešu telpām, medicīnas iestādēm, aprūpes namiem, policiju un citām juridiskām personām vai organizācijām, kas darbojas jauniešu darba jomā.
2. Organizācijās, kas veic darbu ar jauniešiem uz ielas, ir jābūt darbinieku grupai(-ām), kas veic darbu ar jauniešiem uz ielas, un vismaz diviem darbiniekiem, kas vismaz uz pusi slodzes strādā ar jauniešiem uz ielas.
3. Projektu īstenotājiem, kas strādā ar jauniešiem uz ielas, jābūt sociālā darbinieka, sociālā pedagoga, psihologa vai jaunatnes darbinieka sertifikātam (derīgs no 2020. gada).
4. Personālam, kas strādā ar jauniešiem uz ielas, ir jābūt pieredzei darbā ar jauniešiem, kuri saskaras ar sociālo atstumtību un nelabvēlīgiem apstākļiem. Lai sasniegtu konkrētus darba ar jauniešiem uz ielas mērķus, darbinieku, kas īsteno darbu ar jauniešiem uz ielas, komandu var papildināt speciālisti ar medicīnisko, juridisko vai socioloģisko izglītību.
5. Lai nodrošinātu dzimumu līdztiesību, ieteicams, lai komandā, kas strādā ar jauniešiem uz ielas, būtu divi pretējā dzimuma pārstāvji.
6. Organizācijai, kas atbilst darba ar jauniešiem uz ielas prasībām, kuras noteiktas Darba ar jauniešiem uz ielas apraksta 7.–9. punktā, vismaz reizi nedēļā ir jāorganizē darba ar jauniešiem uz ielas grupas sanāksme.
7. Organizācijai, kas strādā ar jauniešiem uz ielas, ir jāveic intervijas, jānodrošina individuālas vai komandas supervīzijas iespējas darbiniekiem darbam ar jauniešiem uz ielas, kā arī viņiem jānodrošina pastāvīga apmācība.

PIELIKUMI

1. Pašreizējās situācijas apraksta piemērs (4. pielikums, 73. lpp.)
2. Došanās uz ielu protokols (Pielikums Nr. 5, 74 lpp.)

¹¹ ACCOMPAGNER LES ENFANTS ET JEUNES EN SITUATION DE RUE AU BURKINA FASO ET AU BENIN (2020). Piekļuve, izmantojot: < https://dynamointernational.org/wp-content/uploads/2020/12/01_MDM_EJSR_AU-BURKINA-FASO-ET-AU-BENIN_DEF_light.pdf > [zr. 2021-07-30]

¹² <https://childhub.org/en/child-protection-multimedia-resources/mobile-school-street-children-video?language=sh>

3. tabula. Darba ar ielas jauniešiem posmi (palīdzība, atbalsts, socializācija, integrācija)

DARBA AR JAUNIETI(-SIEM), KAS PAVADA LAIKU UZ IELAS, POSMI (PALĪDZĪBA, ATBALSTS, SOCIALIZĀCIJA, INTEGRĀCIJA)	
I. Vides teorētiska un praktiska izpēte. (Šis posms ir paredzēts, lai iepazītos ar konkrētās teritorijas, kurā plānojat strādāt, veikt sabiedriskās aktivitātes un veidot kontaktus, vēsturi, sociālo, ekonomisko un kultūras kontekstu).	II. Jaunu cilvēku situācijas izpēte. (Šis posms ir paredzēts, lai fiziski iepazītos ar apkārtni un kultūru, lai atšķirtu jauniešu grupas, noskaidrotu, kāda ir jauniešu savstarpējā mijiedarbība, lai noteiktu augsta riska zonas un noteiktu dienas laiku, kad jaunieši pulcējas konkrētās vietās).
III. Sevis iepazīstināšanas un identitātes veidošanas posms. (Šis posms ir paredzēts, lai iepazītu pēc iespējas vairāk jauniešu un veidotu ar jauniešiem strādājoša darbinieka identitāti).	IV. Atbalsta un intervences posms. (Šis posms ir veltīts mērķtiecīgai darbībai: dialoga veicināšanai starp jauniešiem un vietējiem kopienām, intensīvam individuālam, personīgam un grupu darbam).
V. Starppersonu uzticēšanās fāze. (Šī fāze ir paredzēta, lai veidotu ciešas attiecības ar jauniešiem (-iem), kas pavada laiku uz ielas, izmantojot savstarpēju uzticēšanos, starppersonu saikni, kontaktu).	VI. Attiecību veidošanas posms. (Šis posms ir paredzēts, lai ar jauniešiem (-iem), kurš(-i) pavada laiku uz ielas, izveidotu ciešas, ciešas attiecības, kas balstītas uz pilnīgu uzticēšanos un cieņu).
VII. Palīdzības, atbalsta posms. (Šis posms ir paredzēts, lai sniegtu palīdzību un atbalstu jauniešiem (-iem), kas pavada laiku uz ielas, vispusīgi pārstāvot intereses: palīdzība personīgo starppersonu konfliktu risināšanā, atbalsts ģimenei, ģimenes locekļiem, ģimenes attiecību stiprināšanā, atkalapvienošanās ar ģimenes locekļiem).	VIII. Socializācijas, integrācijas posms. (Šī posma mērķis ir jaunieša (-u), kas pavada laiku uz ielas, pilnvērtīga integrācija sabiedrībā: medicīniskā palīdzība, visaptveroša veselības veicināšana, īslaicīgu veselības problēmu risināšana, personiskās sarunas, konsultācijas: sociālās sarunas, psiholoģiskās konsultācijas, palīdzība mācībās, studijās, profesionālā orientācija, konsultācijas, palīdzība darba iegūšanā, nodarbinātība, pēcnodarbinātība).

Avots: sagatavoja autori

KONTAKTPERSONAS EMOCIONĀLAIS UN GARĪGAIS STĀVOKLIS UN GATAVĪBA STRĀDĀT AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS PIRMS SĀKAT KONTAKTĒTIETIES AR JAUNIEŠIEM, KURI PAVADA LAIKU UZ IELAS, ATCERĪETIES, KA VISSVARĪGĀKAIS IR DOT IESPĒJU JAUNIEŠIEM, KAS PAVADA LAIKU UZ IELAS, PALĪDZĒT SEV DZĪVĒ

Pilnvarošana ir vērsta uz jaunieša attīstību, kas balstīta uz izpratni par savu varu sociālajā, politiskajā un ekonomiskajā dzīvē un tās kontroli. Tā ir palīdzība jauniešiem uzņemties atbildību par savu dzīvi un rīcību (Dickson u. c., 2013; Weezel u. c., 2012)

Ļoti svarīgi ir nodibināt pirmo kontaktu ar jauniešiem (-šiem), kas pavada laiku uz ielas, tāpēc ir svarīgi atcerēties, ka:

- jaunieši, kas pavada laiku uz ielas, bieži vien nevēlas atzīt nekādu palīdzības sistēmu;
- jaunieši, kas pavada laiku uz ielas, neuzticas sistēmai vai ir vīlušies;
- bez kontakta nodibināšanas turpmāka palīdzība (darbs, aktivitātes) ir reti iespējama.

PIELIKUMI

1. Pašreizējās situācijas apraksta piemērs (4. pielikums, 65. lpp.)
2. Došanās uz ielu protokols (Pielikums Nr. 5, 66 lpp.)

4.4. KONTAKTU NODIBINĀŠANAS UN TURPMĀKAS KOMUNIKĀCIJAS VEIDI JAUNIEŠIEM, KAS PAVADA LAIKU UZ IELAS

Iesaistīt jauniešus, kuri pavada laiku uz ielas, ir sarežģīts process. Pirmkārt, tāpēc, ka attiecīgā vecuma cilvēkiem ir raksturīgs noliegums. Pakalpojumi attiecīgajiem jauniešiem ir jāsniedz "zema sliekšņa" līmenī, izmantojot vienotu kontakta nodibināšanas metodi (t. i., neveicot iedalījumu atbilstoši mērķa grupai).

Ielu darbinieki nevar paredzēt jauniešu pirmās reakcijas, tāpēc pirmā kontakta gadījumā tiek ieteikta viena no Vornera Kīblera saskarsmes stratēģijām¹³.

Vornere Kīblere (*Warner Kübler*) identificē trīs kontaktēšanās stratēģijas, ko parasti izmanto ielu darbinieki:

- Aktīva kontakta dibināšanas forma;
- Netieša kontakta dibināšanas forma;
- Pasīva kontakta dibināšanas forma.

Aktīvās kontakta dibināšanas formas gadījumā darbinieks dodas pie jauniešiem, iepazīstina ar sevi un cenšas izskaidrot savu lomu un funkcijas. Vēlāk ielu darbinieki sāk reaģēt uz tēmām, situācijām vai attiecībām starp jauniešiem šeit un tagad. Šajā kontekstā darbinieki var sniegt konkrētus ieteikumus par kopīgām aktivitātēm vai atbalsta iespējām un aicināt atsevišķus cilvēkus vai *bandas* ar viņiem sazināties. Tad jaunie cilvēki paši var izlemt, cik lielā mērā viņi vēlas iesaistīties sadarbības attiecībās, nosakot to intensitāti un dziļumu.

Netiešā kontakta dibināšanas formas veidā parasti ir iesaistīta trešā persona – starpnieks. Moderators parasti iepazīstina jauniešus ar ielu darbiniekiem, izskaidro viņu lomu un pavada viņus iepazīstināšanas procesā. Šādu kontakta dibināšanas formas veidošanas veidu plaši izmanto saistībā ar darbinieku maiņu, kad aizejošais darbinieks iepazīstina jauno darbinieku ar jauniešiem. Šis process parasti notiek, kad jaunais darbinieks un jaunieši veido savstarpēju uzticību. Citi starpnieki var būt vietējie iedzīvotāji vai partneri (citu iestāžu darbinieki – skolotāji, sociālie darbinieki, jaunatnes darbinieki, vecākie, kafējnīcas vai bāra īpašnieki u. c.), kuriem ir labas attiecības ar jauniešiem. Bieži vien jaunie cilvēki paši kļūst par starpniekiem, iepazīstinot savus draugus ar ielu darbiniekiem.

Pasīvo kontakta dibināšanas formu vēl dēvē arī par *nogaidīšanas vai aizsardzības stratēģiju*. Darbinieki parasti regulāri apmeklē jauniešu pulcēšanās vietas, vēro, gaida

¹³ Praktisks ceļvedis darbā ar jauniešiem uz ielas "Mācīties no ielas" (2015). Piekļuve, izmantojot: < https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/darbas-su-jaunimu/gatves-darbas-su-jaunimu/leidinys_mokytis_is_gatves_v1.3-1.pdf > [zr. 2021-08-10]

un vajadzības gadījumā cenšas palīdzēt jauniešiem. Tas ir ļoti smalks veids, kā veidot attiecības, jo personālam savā uzvedībā un klātbūtnē ar jauniešiem ir jāparāda atvērtība un pieejamība. Darbinieki, kas mijiedarbojas ar jauniešiem, pieņem viņu noteikumus un cenšas pielāgoties *bandas* sociālajām struktūrām. Šādā veidā mijiedarbojoties ar jauniešiem, ielu darbinieki nepārtraukti signalizē par savu gatavību sarunām, kuras jaunie cilvēki var uzsākt paši atbilstošā brīdī. Ir svarīgi uzsvērt, ka pasīvā gaidīšana nav tikai stāvēšana un gaidīšana, kad kaut kas notiks, bet, gluži pretēji, tā ir ļoti intensīva situāciju lasīšana un mēģinājums atspoguļot notiekošo *starp rindiņām*.

Papildus iepriekš minētajam var organizēt prezentācijas pasākumus un izplatīt skrejlapas. Tomēr daudz svarīgāk ir ne tikai nodibināt pirmo kontaktu, bet arī to uzturēt un tādejādi iesaistīt jauniešus komunikācijas procesā.

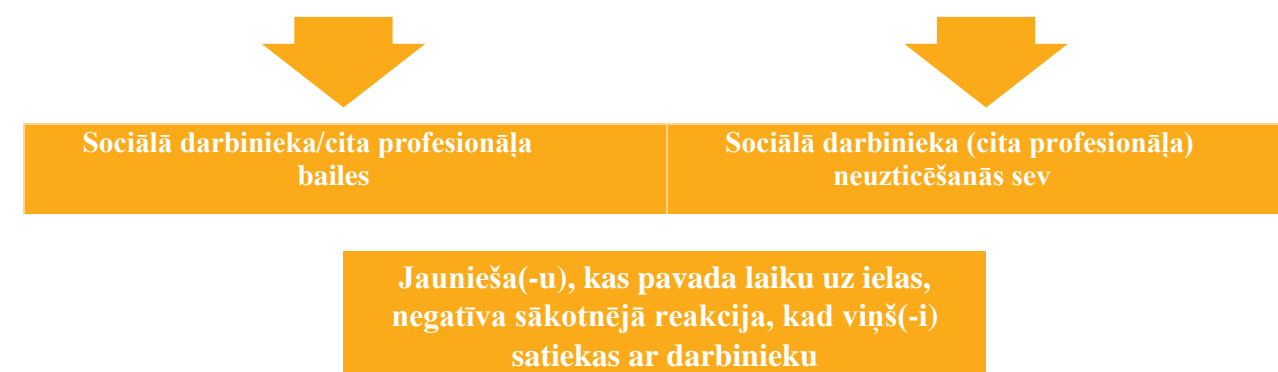
Iesaistīšana pasākumos	Izvēles brīvības piešķiršana un attiecību veidošana	Atteikšanās no pozīcijas
<ul style="list-style-type: none"> • piedāvā aktīvās atpūtas iespējas (basketbols, futbols) • dalība seminārā (radošajās darbnīcās) • brīvprātīgā darba piedāvājums (brīvprātīgā darba piedāvājums vecāka gadagājuma cilvēkiem u. c.) • komunikācijas piedāvājums (piedāvājums parunāties) 	<ul style="list-style-type: none"> • komunikācijas izvēles iespējas nodrošināšana, t. i., dot personai iespēju brīvi izvēlēties, vai tā vēlas būt kopā • veidot ciešas attiecības, ja ir interese • komunikācija ar iestādes starpniecību, kas jauniešiem vieš uzticību 	<ul style="list-style-type: none"> • attieksme pret jauniešiem kā pret jomas ekspertiem, t. i., darbinieks skaidri norāda, ka jaunietis ir tikai klients

Att. 8 Veidi, kā iesaistīt jauniešus, kas pavada laiku uz ielas

Avots: sagatavoja autori

Ar jauniešiem, kas pavada laiku uz ielas, var attīstīt turpmāku komunikāciju, iesaistot viņus aktivitātēs, dodot viņiem izvēles brīvību un veidojot attiecības vai paužot nostāju. Visos gadījumos saziņa ar jauniešiem – gan primārajā, gan sekundārajā līmenī – nav vienkārša, un tai ir nepieciešama kontaktiestādes sagatavošanās.

IEMESLI, KĀDĒĻ NAV NODIBINĀTS KONTAKTS AR JAUNIETI(-ŠIEM), KAS PAVADA LAIKU UZ IELAS

Att. 9 Iemesli, kādēļ netiek nodibināts kontakts ar jaunieti(-šiem), kas pavada laiku uz ielas

Avots: sagatavoja autori

4.5. INDIVIDUĀLAIS DARBS AR JAUNIETI UN/VAI ĢIMENI

Individuālā darba mērķis ir pavadīt jaunieci, palīdzot viņam vai viņai pārvarēt ikdienas dzīves izaicinājumus un grūtības.

Individuālais darbs ir nepārtraukts un mērķtiecīgs process, kas sastāv no individuālām tikšanās reizēm.

Nepārtraukts nozīmē, ka jūs "sekojat" (konsekvences, nevis kontroles nozīmē) tam, kas notiek jaunieša dzīvē ilgākā laika posmā, un cenšaties palīdzēt viņam apzināties šo procesu. Uzklusot jaunieša potenciālu, jūs mudināt viņu rīkoties, lai mazinātu vai novērstu noteiktas grūtības viņa dzīvē. Mērķtiecīgs process nozīmē, ka viss, ko jūs sakāt vai darāt, ir vērst uz atbalstu jaunietim, kad viņš saskaras ar grūtībām vai dilemmām. Pat ja dažas sarunas šķiet neformālas un ikdienišķas, jaunatnes darbinieks mērķtiecīgi komunicē ar jauniešiem. Piemēram, sarunu mērķis var būt vairot uzticību, iepazīt jaunieci, meklēt iespējas uzdot jautājumus par konkrētām tēmām u. tml.

Individuālais darbs ietver sarunas un konsultācijas. Individuālās sarunas ir jaunatnes darbinieka un jaunieša saruna. Sarunas ir tilts attiecību veidošanai, lai izprastu jaunieša situāciju un, ja nepieciešams, sniegtu padomus. Tās var ierosināt gan jaunieci, gan darbinieks. Konsultēšana arī ir individuāla saruna, taču tā ir vēsta uz jaunieša vajadzībām, jautājumiem vai problēmām. Abas puses saprot, kas ir konsultāciju objekts un par kādu tēmu notiek konsultācijas. Šajā sarunā jaunatnes darbinieks ir persona, kas ir ieguvusi uzticību, bet jaunieci ir savas dzīves un situācijas eksperts. Kopā un kā līdzvērtīgi partneri viņi meklē risinājumus un jaunas iespējas. Konsultēšana ir daudzpusīgs un sarežģīts process, kam nepieciešama īpaša apmācība. Konsultēšanu māca sociālajā darbā, psiholoģijas studijās, pēcdiploma studijās vai mācībuursos un semināros. Lai gan pasaulē pastāv dažādas konsultēšanas skolas ar dažādiem uzsvāriem, vispārējie konsultēšanas principi ir līdzīgi.

Metodoloģijas darbam ar jauniešiem uz lielas Šauļos un Jelgavā pamatā ir personiskās palīdzības sniegšanas un personisko aktivitāšu organizēšanas modelis personai (ģimenei). Modeļa ieviešana praksē notiek pēc vairākiem sistemātiskiem soļiem.

PIELIKUMI

1. Personai/ģimenei personiskās palīdzības sniegšanas un personisko aktivitāšu organizēšanas modelis (6. pielikums, 67. lpp.).
2. Sadarbības iestāžu tīkls, kas var strādāt ar jauniešiem uz ielas (7. pielikums, 84. lpp.).

4.6. VEIDI, KĀ IESAISTĪT SABIEDRĪBU DARBĀ AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS

Jaunatnes un darba ar jauniešiem organizāciju pārstāvji var būt augstākās izglītības iestādes, kopienu centri, bibliotēkas, ugunsdzēsības un glābšanas dienesti, atvērtie jauniešu centri un atvērtās jauniešu telpas, jaunatnes darba centri, jaunatnes informācijas centri, jaunatnes organizācijas, armija, kultūras centri, mākslas/sporta skolas, policija, studentu pārstāvji, izglītības centri, izglītības pakalpojumu centri, izglītības iestādes, dienas aprūpes centri, uzņēmumi, vietējās rīcības grupas, sabiedrības veselības biroji utt.

Kopiena tiek iesaistīta darbā ar jauniešiem uz ielas, izmantojot novērošanas modeli. Novērošanā ir iesaistīta kopiena, izmantojot tiešus kontaktus. Tiešais kontakts – darbinieka, kas strādā uz ielas ar jauniešiem uz ielas tieša saruna ar novērošanā iesaistīto sabiedrību (sabiedrības locekli).

Novērošanas iedalījums:

1. **Aktīvā novērošana.** Aktīva sadarbība, kad notiek aktīvs kontakts (tikšanās, sarunas, tiešraides vai ar mediju starpniecību, vismaz reizi mēnesī un atkarībā no vajadzības, situācijas, epizodes, notikuma).
2. **Pasīvā novērošana.** Pasīva sadarbība, kad notiek pasīvs kontakts (tikšanās, sarunas, tiešraidē vai ar mediju starpniecību, tikai pēc vajadzības, situācijas, epizodes, notikuma).

Sarunas laikā novērotājam tiek sniegti norādījumi par aktīvo/pasīvo novērošanu un novērošanas modeļa principu.

Novērošana posmi:

- Kopīga situācijas analīze par iestādēm, organizācijām un kopienām, kas atrodas ap karsto punktu (jauniešu pulcēšanās vietu);
- Iestāžu, organizāciju un kopienu mērķtiecīga atlase ap "karsto punktu" (jauniešu pulcēšanās vietu), pamatojoties uz aktīvās un pasīvās novērošanas modeļiem;
- Tieša kontakta veidošana, aicinot aktīvas personas izvēlētajā iestādē, kopienā, sabiedrībā iesaistīties palīdzības sniegšanā ielas jauniešiem;
- Iesaistītajām personām/personām tiek izskaidrots sadarbības mērķis un principi, kas jāievēro. Tiek sniegtas instrukcijas par aktivitāti, un tiek atstāta brošūra/ buklets ar instrukcijām un kontaktiem.

Kopiena tiek iesaistīta ceturtajā novērošanas posmā, kad izvēlētajām aktīvajām personām (indivīdiem) tiek izsniegta aktivitāšu rokasgrāmata, buklets/ brošūra ar skaidriem norādījumiem un ielu darbinieka kontaktinformācija.

Atkarībā no notikuma vai epizodes, kas notiek "karstajā punktā" (jauniešu tikšanās vietā), tiek izvēlēti rīcības modeļi. Novērotāja darbība ir atkarīga no tā, kādu novērošanas epizodi viņš/viņa novēro un identificē.

Katrai novērošanas epizodei tiek izvēlēta atbilstoša darbības pieeja.

Augsta riska epizodes (augsts risks jaunieša dzīvībai un/vai fiziskajai veselībai). Tās ir epizodes, kad ir skaidrs, ka situācija ir nekontrolējama un/vai grūti kontrolējama ielas jauniešu vidē, un jaunieša dzīvība un/vai veselība ir apdraudēta.

Darbība: novērotājs zvina uz vispārējo ārkārtas palīdzības numuru 112 un ziņo par incidentu vai situāciju. Pēc iespējas ātrāk ziņo ielas darbiniekam par incidentu, epizodi vai situāciju, kuras liecinieks bija. Vajadzības gadījumā ielas darbinieks dod papildu norādījumus.

Vidēja riska epizodes (vidējs risks jaunieša fiziskajai, psihoemocionālajai veselībai un socializācijai). Atklātas, sociāli nenovērstas, sociāli nepieņemamas epizodes, kurās var redzēt, ka situācija kaitē jaunieša personībai un sociālajām aktivitātēm. Redzot atstumtības risku vai jau notikušu atstumtību, redzot vajāšanu, emocionālu, garīgu un sociālu kaitējumu. Atklāta iebiedēšana, izstumšana, izslēgšana no parastām darbībām un grupām, brīvības ierobežošana, ekspluatācija vai vervēšana. Ielu jauniešu vidē ir parādījusies jauna persona (arī pieaugušais), kuras rīcība tiek raksturota kā ļaunprātīga un apdraudoša citus jauniešus. Arī tad, ja jaunais cilvēks netiek pieņemts grupā un tiek apdraudēta viņa emocionālā, psiholoģiskā un sociālā drošība.

Darbība: novērotājs pēc iespējas ātrāk informē ielas darbinieku par notikumu, epizodi vai situāciju. Ja iespējams, sazināties ar jauniešu grupu, lai ziņotu par personu, ar kuru viņš var apspriest savu situāciju un saņemt palīdzību.

Zema riska epizodes (zems risks jaunieša fiziskajai, psihoemocionālajai veselībai, socializācijai). Slēgtas sociāli nepieņemamas epizodes, kurās redzama personas netieša atstumšana, izslēgšana no kopienas, slēpta ignorēšana, atstumtība, izmantošana. Var redzēt, ka jauniešiem, kurš agrāk apmeklēja "karsto punktu" (jauniešu pulcēšanās vietu), vairs to neapmeklē vai staigā nomaļus, no attāluma vērojot citu aktivitātes. Var novērot jaunieša īslaicīgu izstāšanos no aktivitātēm un epizodisku atgriešanos neaktīva (pasīva) dalībnieka pozīcijā.

Darbība: novērotājs ziņo ielas darbiniekam, ja iespējams, par notikumu vai epizodi, kuras liecinieks viņš/viņa ir bijis. Ja iespējams, sniegt jauniešiem informāciju par ielu darbinieku un ielu darbinieka kontaktiem.

Pasīva sadarbība ir vienlīdz svarīga. Metodoloģiskajā daļā¹⁴ ierosināts īstenot *uz spēlēm balstītas* apmācības jaunatnes un jauniešu organizācijām, lai iepazīstinātu

¹⁴ Iestāžu sadarbības stiprināšana jaunatnes politikas jomā (2014). Piekļuve, izmantojot: < https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/metodiniai-leidiniai/el-biblioteka/leidinystaisyas_2014.10.07.pdf > [Zr. 2021-07-30]

dalībniekus ar interešu aizstāvības specifiku jaunatnes politikas jomā; sniegt dalībniekiem praktiskas iemaņas interešu aizstāvības kampaņu izstrādei. Metodes ir iedalītas šādās tēmās: situācijas izpētes/analīzes metodes, jaunatnes politikas metodes, jauniešu līdzdalības un līdzdalības veicināšanas metodes, sadarbības prasmju attīstīšanas metodes un interešu aizstāvības prasmju attīstīšanas metodes. Kopumā publikācijā ir iekļautas 24 metodes¹⁵.

Vienu no spēlēm "Jaunieša portrets" var spēlēt, lai noteiktu jaunieša portretu konkrētā jomā. Dalībnieki ir no dažādām jauniešu pārstāvošām organizācijām un pašiem jauniešiem. Spēles mērķis ir analizēt un labāk iepazīt jauniešu sociālo grupu, kā arī apspriest sabiedrības ietekmi uz jauniešu izvēlēm un vēlmēm. Spēles instrukcijas ir dotas 9. pielikumā.

Sociālās kartes spēle palīdzēs analizēt iestāžu un organizāciju darbību attiecīgajā jomā, apzināt iespējamās sadarbības partnerus un analizēt esošās problēmas. Spēles instrukcijas ir dotas 10. pielikumā.

Papildinošs metodiskais izdevums lielāku grupu iesaistīšanai ir "Rokasgrāmata darbam ar jauniešu grupām"¹⁶, kurā iekļautas spēles, lai labāk iepazītu cits citu, lai dalībnieki izkustētos un veicinātu sadarbību. Spēles, ko var izmantot, lai iesaistītu sabiedrību vai jauniešus.

PIELIKUMI

1. Piemērs kopienas iesaistei darbā ar ielu jauniešiem (8. pielikums, 91. lpp.).
2. Instrukcijas spēlei "Jaunieša portrets" (9. pielikums, 92. lpp.).
3. "Sociālās kartes" spēles instrukcija (10. pielikums, 93. lpp.).

¹⁵ Iestāžu sadarbības stiprināšana jaunatnes politikas jomā (2014). Piekļuve, izmantojot: < https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/metodiniai-leidiniai/el-biblioteka/leidinystaisyas_2014.10.07.pdf > [Zr. 2021-07-30]

¹⁶ Rokasgrāmata darbam ar jauniešu grupām (2013). Piekļuve, izmantojot: < http://www.3sektorius.lt/docs/Darbosujaunimogrupemsvadovas2013_2013-08-20_12_00_47.pdf > [Zr. 2021-07-30]

4.7. GADA PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS PLĀNS

Gada plāna galvenais mērķis ir **mazināt to jauniešu sociālo atstumtību, kuri pavada laiku uz ielas, un palielināt viņu iespējas pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā.**

Mērķa grupas lielums: darbs ar personu grupu (līdz 30 cilvēkiem), kas pulcējas noteiktā teritorijā. Piemēram, TC "Saulės miestas" un TC "Pasāža".

Ieteicams nodarbināt divus pilna laika darbiniekus, kas strādātu ar attiecīgo personu grupu. Latvijā ir ieteicams nodarbināt krievu valodu zinošus darbiniekus.

Saskaņā ar lielāko pilsētu (Viļņas, Kauņas, Klaipēdas) pieredzi vienas pilna laika darba vietas uzturēšanas izmaksas kopā ar citu nepieciešamo instrumentu iegādi ir 1478,40 EUR mēnesī¹⁷. Tādējādi plānotā stundas likme ir 8,8 EUR (168 stundas mēnesī).

Vidēji ir paredzētas 3 tikšanās ar psihologu, lai novērtētu ielas jaunieša un viņa/viņas ģimenes garīgās veselības stāvokli. Vidēji viena psihologa darba stunda Šauļos maksā 25 Eur¹⁸.

Gada pakalpojumu sniegšanas plāns paralēli jāīsteno Šauļos un Jelgavā. Uzdevumi mērķa sasniegšanai:

1. uzdevums *veidot attiecības ar grūtībās nonākušiem jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas, kuriem nepieciešama palīdzība un atbalsts un kuri nespēj un/vai nepiedalās jauniešu darba organizācijas pasākumos.*

Galvenās paredzētās darbības būtu šādas:

1.1.1. Esošās situācijas analīze. Aplūkojot konkrētu jauniešu pulcēšanās vietu, ir nepieciešams veikt iknedēļas monitoringu, lai noskaidrotu, kurās dienās jaunieši pulcējas (kopā 40 stundas). Novērotāja funkciju veikšanai ir nepieciešams viens darbinieks. Darbs maiņu režīmā piedāvā maiņas no plkst. 13:00 līdz 22:00 konkrētā vietā. Darba laiks ir plānots 8 stundas. Kad ir noskaidrots konkrēts laiks, kad jaunieši pulcējas, novērošana turpinās aptuveni 1 stundu dienā. Kopumā plānotas 24 stundas mēnesī.

1.1.2. Sadarbības tīklu veidošana ar apkārtējiem uzņēmumiem. Vienlaikus vietējo novērošanu varētu izmantot, lai nodibinātu kontaktus ar akārtņē strādājošiem uzņēmumiem. Pētījums liecina, ka jaunieši parasti pulcējas blakus ēdināšanas vietām un izklaides vietās. Paredzams, ka aktivitāte tiks pabeigta 5 stundu laikā.

1.1.3. Sarunu organizēšana ar jauniešu grupām. Saruna ar jauniešu grupu tiek veikta tikai pēc iknedēļas novērošanas, kad ir noskaidrotas jauniešu savstarpējās attiecības. Sarunām

¹⁷ <https://jrd.lt/jaunimo-politika/savivaldybese>

¹⁸ Publiskā iestāde Šauļos Republikāniskā slimnīca https://rsl.lrv.lt/uploads/rsl/documents/files/Mokamos%20paslaugos/ASPP_KAINYNAS.pdf (14 EUR); Šauļos garīgās veselības centrs – 35 EUR; Publiskā iestāde "Šiaulių poliklinika" – https://siauliuopoliklinika.lt/Siuntiniai/kainynas/1_priedas.pdf (25 EUR).

ar jauniešu grupām tiek ierosināts pavadīt 1 stundu dienā vai līdz 24 stundām mēnesī (tomēr, ja ir liela interese un jaunieši vēlas runāt, var organizēt vairāk tikšanos). Ieteicams, lai sarunā piedalītos abu dzimumu pārstāvji.

2 Uzdevums *palielināt jauniešu, kas pavada laiku uz ielas, motivāciju mainīties un veidot spēcīgas, cienīlīgas un savstarpēji uzticības pilnas attiecības starp jauniešiem un ielas jauniešu darbinieku.*

Uzdevuma īstenošanai ir nepieciešamas telpas vai līgumi/vienošanās ar organizācijām, kas var piedāvāt tikšanās vietas.

Lai stiprinātu attiecības ar jauniešiem, ir svarīgi atrast viņiem saistošu saziņas veidu.

Vienkāršākais veids ir brīvā laika pavadīšana.

2.1.1. Aktīvā atpūta. Šīs aktivitātes var ietvert ceļojumus un nometnes, pārgājienus, orientēšanās, galda spēles, mākslinieciskas aktivitātes (piemēram, lomu spēles). Grupas sesijas ieteicams apmeklēt vismaz 2 reizes mēnesī, un tās var ilgt līdz 3 stundām. Plānots, ka būs 10 grupas pa 3 cilvēkiem katrā. Kopumā ir paredzēts 60 stundas mēnesī vai 180 stundas ceturksnī.

2.1.2. Pasīvās brīvā laika pavadīšanas aktivitātes. Šīs aktivitātes var ietvert video seansus, kulinārijas vakarus un sarunas pie tējas). Grupas sesijas ieteicams apmeklēt vismaz 2 reizes mēnesī, un tās var ilgt līdz 3 stundām. Plānots, ka būs 10 grupas pa 3 cilvēkiem katrā. Kopumā ir paredzēts 60 stundas mēnesī vai 180 stundas ceturksnī.

3 Uzdevums *palīdzēt jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas, atjaunot vai nodibināt saikni ar savu sociālo vidi un dot viņiem iespēju izmantot pašvaldībā jauniešiem pieejamo pakalpojumu klāstu.*

Uzdevuma izpildei ir nepieciešams nodibināt attiecības ar jauniešus pārstāvošām struktūrām pirms darba ar jauniešiem. Sadarbības plāns jāizstrādā saskaņā ar 4.7. iedaļā aprakstītajām ierosinātajām sabiedrības iesaistīšanas metodēm. Pārskats par to iestāžu tīklu, ar kurām jāsaazinās, ir sniegts 8. pielikumā (100. lpp.).

3.1.1. Nodibināt un uzturēt sakarus ar jauniešus pārstāvošām organizācijām. Pirms pirmā kontakta ar jauniešiem ir nepieciešams organizēt tikšanās ar jauniešus pārstāvošām organizācijām (organizāciju tīklu skatīt 7. pielikumā). Aktivitāšu īstenošanas laikā sociālie darbinieki sazinās ar visām institūcijām, kas pārstāv jauniešu intereses. Kopumā aktivitātes īstenošanai plānotas aptuveni 30 stundas. Pēc tam saziņai tiek atvēlētas 2 stundas mēnesī.

3.1.2. Jauniešu, kuri pavada laiku uz ielas, pavadīšana uz jauniešus pārstāvošo iestādi. Pavadīšanu uz jauniešus pārstāvošo iestādi īsteno, ņemot vērā jaunieša individuālo situāciju. Plānota vienreizēja pavadīšanas aktivitāte, kas ilgs aptuveni 1 stundu. (Kopā 30 personas – 30 stundas).

3.1.3. Jauniešu, kuri pavada laiku uz ielas, pārstāvēšana iestādē. Kad ir izstrādāts individuālais atbalsta plāns, indivīda vajadzības kļūst ļoti skaidras, un sociālais darbinieks varēs pārstāvēt jauni iestādē. Plānota vienreizēja pārstāvēšanas aktivitāte, kas ilgs aptuveni 1 stundu. (Kopā 30 personas – 30 stundas).

4 Uzdevums nostiprināt to jauniešu personiskās un savstarpējās saskarsmes un komunikācijas prasmes viņa vidē, kuri pavada laiku uz ielas.

Pēc tam, kad ir nodibināts kontakts ar personu, tiek sagatavots individuāls personas novērtējums un atbilstoši vajadzībām sagatavojams ģimenei atbalsta plāns.

4.1.1. Individuāla personas novērtēšana un atbalsta plāna sagatavošana Individuāla darba un atbalsta plāna sagatavošana palīdzēs stiprināt to jauniešu personiskās un savstarpējās attiecības, kuri pavada laiku uz ielas. Vienas personas individuāla novērtēšana un atbalsta plāns veido 3 stundas vienai personai. (Kopā 30 personas – 90 stundas).

4.1.2. Individuāla ģimenes novērtēšana un atbalsta plāna sagatavošana. Individuāla darba ar ģimeni un atbalsta plāna sagatavošana palīdzēs stiprināt to jauniešu personiskās un savstarpējās attiecības, kuri pavada laiku uz ielas. Vienas personas ģimenes individuāla novērtēšana un atbalsta plāns veido 3 stundas vienai personai. (Kopā 30 personas – 90 stundas).

4.1.3. Individuālā atbalsta plāna apspriešana ar personu un/vai tās ģimeni. Kad individuālais un ģimenes plāns ir izstrādāts, tas tiek apspriests ar personu un/vai tās ģimeni. 1 stunda vienai personai/ģimenei.

5 Uzdevums sniegt informāciju, organizēt un īstenot pasākumus, lai uzlabotu jauniešu izpratni par noziedzīgu uzvedību, tabakas, alkohola, narkotisko un citu psihotropo vielu lietošanu.

5.1.1. Mudināt jauniešus piedalīties profilakses, pilsoniskuma un brīvprātīgā darba aktivitātēs. Ielu darbinieki vāc informāciju par pasākumiem, kuru mērķis ir veicināt jauniešu izpratni par noziedzīgu uzvedību, tabakas, alkohola, narkotiku vai citu psihotropo vielu lietošanu, un aicina jauniešus tajos piedalīties. 1 stunda mēnesī.

6 Uzdevums starpniekot starp jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas, un valsts un pašvaldību iestādēm, struktūrām un/vai organizācijām, pārstāvēt jauniešu, kuri pavada laiku uz ielas, intereses jautājumos, kas saistīti ar viņu dzīves kvalitātes uzlabošanu.

6.1.1. Tikšanās ar jauniešu politikas veidotājiem, pievienošanās politikas veidotāju grupai un sanāksmju apmeklēšana. Sociālie darbinieki tiek ar vietējiem jauniešu politikas veidotājiem. Apspriet iespēju iesaistīt sociālos darbiniekus jaunatnes politikas veidošanas grupās. Piedalīties jaunatnes politikas veidošanas sanāksmēs. Plānots, ka aktivitātes aizņems 3 stundas ceturksnī.

6.1.2. Sadarbība ar Jelgavas/Šauļu pilsētas speciālistiem darba ar jauniešiem uz ielas īstenošanas jautājumos. Katru nedēļu notiks informācijas apmaiņa par pieredzi darbā ar jauniešiem uz ielas (piemēram, piektdienās, apmainoties ar informāciju par Jaunatnes palīdzības plāna īstenošanas situāciju). Plānots, ka aktivitātes aizņems 12 stundas ceturksnī.

6.1.3. Starptautisku partneru meklēšana, izmantojot starptautiskās jauniešu darbinieku apmācības un starptautiskās tiešsaistes platformas. Lai iegūtu jaunas zināšanas un pieredzi, sociālie darbinieki un citi darbinieki reizi mēnesī meklē informāciju par apmācības iespējām un starptautiskām tiešsaistes platformām (piemēram, starptautisko ielu darbinieku tīklu "Dynamo"). Viena stunda nedēļā tiks atvēlēta starptautisko partneru meklēšanai. Plānots, ka aktivitātes aizņems 12 stundas ceturksnī.

Detalizēts pakalpojumu sniegšanas gada plāns ir izklāstīts 11. pielikuma 113. lappusē.

5. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI METODOLOĢIJAS ATJAUNINĀŠANAI

Darba galvenie secinājumi:

1. Lietuvā un Latvijā darbs ar jauniešiem uz ielas nav plaši izplatīts un aktīvāk notiek tikai Viļņā un Rīgā.
2. Lietuvā darbu jauniešiem uz ielas reglamentē normatīvais akts, savukārt Latvijā līdzīga dokumenta nav, tāpēc darbam izmantojams Lietuvas tiesiskais regulējums.
3. Šauļos un Jelgavā netiek īstenots darbs ar jauniešiem uz ielas, tāpēc metodoloģija ir balstīta uz citu pilsētu pieredzes.
4. Ielu jauniešu pulcēšanās vietu analīze Šauļos un Jelgavā parādīja, ka jaunieši parasti pulcējas tirdzniecības centros, daudzdzīvokļu māju teritorijās un pamestās vietās. Ielu jauniešu vecums ir no 10 līdz 18 gadiem, to grupas ir dažāda lieluma, ar diezgan līdzīgu ģērbšanās un komunikācijas stilu (nav dominējošo subkultūru).
5. Ir izstrādāta metodoloģija darbam ar jauniešiem uz ielas Šauļos un Jelgavā, kas ietver atbalstu sociālajiem darbiniekiem, analizējot vidi, nodibinot sarunu ar jauniešu grupām, veicot individuālu ģimenes izvērtēšanu, sagatavojot palīdzības plānu. Tajā analizēts arī darba ar jauniešiem iestāžu tīkls un ierosināti sadarbības veidi.
6. Darbs ir balstīts uz publiski pieejamo informāciju projekta sagatavošanas laikā un iegūto papildu informāciju.

Ieteikumi metodoloģijas atjaunināšanai:

1. Metodoloģijas pamatā ir tiesību akti, kas bija spēkā projekta sagatavošanas laikā. Mainoties tiesību aktiem, metodoloģija ir jāpārskata. Ieteicams reizi ceturksnī pārskatīt tiesību aktus par darbu ar jauniešiem uz ielas.
2. Metodoloģija ietver gada pasākumu plānu. Rīcības plāns sniedzams priekšlikuma formā. Aktivitāšu īstenošanas laikā var tikt mainīts aktivitāšu ilgums vai var tikt atceltas atsevišķas aktivitātes. Ieteicams, lai darbs ar jauniešiem uz ielas tiktu veikts konsekventi saskaņā ar ikmēneša plānu, izmantojot norādītos cilvēkresursus un finanšu resursus.

6. PIELIKUMI

1 PIELIKUMS. ŠAUĻU PILSĒTAS SPECIĀLISTA APTAUJAS ATBILDES

Jautājumi	Atbildes		
	Šauļu pilsētas pašvaldības administrācijas darbinieks	Sociālais darbinieks aprūpes iestādē	Šauļu pilsētas pašvaldības administrācijas darbinieks
Kur Šauļos pulcējas riska grupas jaunieši?			
Vieta Nr. 1	TC "Sauls miestas" ((Tilžes g. (Tilžes iela) 109)	TC "Sauls miestas"	TC "Sauls miestas"
Vieta Nr. 2	TC "Akropolis" (Aido g. (Aido iela) 8, Šauļi)	TC "Akropolis"	TC "Akropolis"
Vieta Nr. 3	Beržinēļa parks (pilsētas dienvidu daļa) (Dainu g. (Dainu ielā) 30, Šauļi)	Beržinēļa parks	
Vieta Nr. 4			Autostāvvietas pilsētas dienvidu daļā (pie tenisa kortiem) (Gardino g. (Gardino iela) 8, Šauļi)
Vieta Nr. 5			Salduves pilskalns (55.92962, 23.35828)
Vieta Nr. 6			Draugīstes prospekts (pie dzelzceļa stacijas) (Draugystės pr. 2, Šauļi)
Vieta Nr. 7			Pilsētas bulvāris (pie Kazino) (Vilniaus g. (Vilņaus iela) 220, Šauļi)
Vieta Nr. 8			Talkšos ezers (55.93258, 23.33675)
Kāds ir grupu lielums un jauniešu vecums, kas tās veido?			
Vieta Nr. 1	Mazas grupas; jaunieši vecumā no 11 līdz 18 gadiem	jaunieši vecumā no 13 līdz 18 gadiem un vecāki	–
Vieta Nr. 2		jaunieši vecumā no 13 līdz 18 gadiem un vecāki	
Vieta Nr. 3		jaunieši vecumā no 13 līdz 18 gadiem un vecāki	
Vieta Nr. 4			
Vieta Nr. 5			
Vieta Nr. 6			
Vieta Nr. 7			
Kādā laikā jaunieši pulcējas?			
Vieta Nr. 1	Pēcpusdienā, līdz vakaram	No plkst. 8.00. līdz 23.00	–
Vieta Nr. 2		No plkst. 8.00. līdz 22.00	
Vieta Nr. 3		Nav zināms, galvenokārt dienas laikā, vakara stundās	
Vide, kultūra un komunikācijas modeļi jauniešiem, kas pavada laiku uz ielas.	–	Sociālā riska grupas cilvēki no visiem pilsētas rajoniem bieži apmeklē tirdzniecības un izklaides centrus, bet pusaudži no pilsētas dienvidu daļas biežāk ir sastopami Beržinēļa parkā. Konstatēts, ka apreibinošās un narkotiskās vielas var iegādāties tirdzniecības un izklaides centros. Pilsētas gājēju bulvārī ir novērotas skeitbordistu grupas, bet nav informācijas par citām jauniešu brīvā laika pavadīšanas grupām.	Pulcēšanās vietās nav vērojama dominējošā subkultūra.

Jautājumi	Atbildes		
	Šauļu pilsētas pašvaldības administrācijas darbinieks	Sociālais darbinieks aprūpes iestādē	Šauļu pilsētas pašvaldības administrācijas darbinieks
Cita informācija, ko uzskatāt par būtisku jaunatnes pētījumā.	Jaunieši slēpj un nedalās ar informāciju – mēs varam tikai nojaust. Pie mums ir aptuveni 3-4 jaunieši vecumā no 11 gadiem. 2 skrituļslidotāji, pārējie smēķē elektroniskās cigaretes, 1 no viņiem, iespējams, tālākpārdod	Tirdzniecības un izklaides centri atvērti visu dienu un jebkuros laikaapstākļos, tāpēc tie ir populārs galamērķis pusaudžiem, kuri neapmeklē skolu, bet skolas laikā apmeklē lielākos iepirkšanās centrus.	Zokņi, Rēkyva, Lieporiai, Gegužiai un Centrs ir diezgan nedroši rajoni.

2 PIELIKUMS. JELGAVAS PILSĒTAS SPECIĀLISTA APTAUJAS ATBILDES

Kur Jelgavā pulcējas riska grupas jaunieši?	
Vieta Nr. 1	Tirdzniecības centrs "Pasāža", ieskaitot gājēju ielu (Driksas iela 4, Jelgava)
Vieta Nr. 2	Daudzdzīvokļu māju pagalmi (Pasta iela, Jelgava)
Vieta Nr. 3	Daudzdzīvokļu māju pagalmi un sabiedriskā transporta pieturas (Satiksmes iela 51, 53, 59, Jelgava)
Vieta Nr. 4	Tirdzniecības centra "Annas nams" teritorija (Dobeles šoseja, Jelgava)
Vieta Nr. 5	Daudzdzīvokļu māju pagalmi (Aspazijas iela, Jelgava)
Vieta Nr. 6	Daudzdzīvokļu māju pagalmi un sabiedriskā transporta pieturas Pērnavas un Rio tirdzniecības centra rajonā (Pērnavas iela, Jelgava)
Vieta Nr. 7	Pagalmi un sabiedriskā transporta pieturas, sporta laukums (Loka maģistrāle, Jelgava)
Vieta Nr. 8	Daudzdzīvokļu māju pagalmi (Vecais ceļš, Jelgava)
Vieta Nr. 9	Daudzdzīvokļu māju pagalmi (Paula Lejiņa iela, Jelgava)
Vieta Nr. 10	Sporta halles laukums (Rīgas iela 1, Jelgava)
Vieta Nr. 11	Daudzdzīvokļu māju pagalmi (Pumpura iela, Jelgava)
Vieta Nr. 12	Skolas teritorija un Zemgales Olimpiskā centra (ZOC) teritorija (Akmeņu iela, Jelgava)
Vieta Nr. 13	Tirdzniecības centrs "Valdeka" (Rīgas gatvē 11A, Jelgava)
Vieta Nr. 14	Valdekas pils un tās parka teritorija (Rīgas gatve 22, Jelgava)
Vieta Nr. 15	Uzvaras parks (Lapskalna iela 14, Jelgava)
Vieta Nr. 16	Aktīvās atpūtas zona un tās apkārtnē (Dobeles šoseja 100, Jelgava)
Vieta Nr. 17	Pasta sala 1, Jelgava
Vieta Nr. 18	Bērnu rotaļu laukums (Lielā iela 15, Jelgava)
Vieta Nr. 19	Daudzdzīvokļu māju pagalmi (Puķu iela 5, Jelgava)
Vieta Nr. 20	Nepabeigta jaunbūve (Ausmas iela 17, Jelgava)
Vieta Nr. 21	Ielas galā pie Driksas upes (Palīdzības iela 11, Jelgava)
Vieta Nr. 22	Sporta laukums (Sarmas iela 2, Jelgava)
Vieta Nr. 23	Pie bijušā cietuma Pārlielupē (Austrumu iela, Jelgava)
Vieta Nr. 24	Pagalms (Garozas iela, Jelgava)
Vieta Nr. 25	Jelgavas lidostas teritorija (Jelgava)
Vieta Nr. 26	Pie "Gulbja" dīķa (Zvejnieku iela, Jelgava)
Kāds ir grupu lielums un jauniešu vecums, kas tās veido?	
Vieta Nr. 1 – 26	Šādas statistikas nav, bet parasti tās ir grupas, kurās ir 3–20 jaunieši. Grupas vecums katrā norises vietā parasti svārstās no 10 gadiem līdz pieaugušo vecumam. Saskaņā ar Jelgavas novada pašvaldības Pašvaldības policijas dienesta datiem ir grūti noteikt jauniešu grupu lielumu, jo tas katrā gadījumā ir atšķirīgs. Tās parasti ir 2–10 cilvēku grupas. Arī vecums ir ļoti atšķirīgs – no 12 līdz 20 gadiem.
Kādā laikā jaunieši pulcējas?	
Vieta Nr. 1 – 26	Tikšanās laiks parasti ir no pusdienlaika līdz saulrietam. Lai gan Jelgavas pašvaldības policijas pārvalde informē, ka šādus datus ir diezgan grūti apkopot, policija pievērš lielāku uzmanību konkrētām adresēm, ja tās ir zināmas jau ilgāku laiku. Un daudzos gadījumos tas ir iemesls, kādēļ jaunieši maina tikšanās vietu, kad kādu laiku tā ir intensīvi novērota.
Jauniešu, kas pavada laiku uz ielas, vide, kultūra, komunikācijas veidi.	Vietās Nr. 6.–12. parasti pulcējas jauni krievvalodīgi cilvēki. Tuvāk pilsētas centram, kur satiekas jaunieši, ir daudz romu un krievvalodīgo jauniešu. Gandrīz visās vietās notiek regulāras tikšanās ar riska grupu cilvēkiem. Gandrīz visiem jauniem cilvēkiem ir vienāds apģērba stils, taču ar noteiktām atšķirībām. Skeitbordisti satiekas pie vietā Nr. 10 – tur ir skeitparks, bet citur reti. Katrā vietā ir kāda "banda", bet pārsvarā viņi ir draudzīgi, ar dažiem izņēmumiem, kad krieviski runājošie satiek latviski runājošus jauniešus, kuri nav "bandā".

Cita informācija, ko uzskatāt par būtisku jaunatnes pētījumā.

Jauniešu pulcēšanās vietas mainās, un laiku pa laikam parādās jaunas īpašas vietas, kas, iespējams, ir saistīts ar jauniešu skaita pieaugumu konkrētajā vietā. Un, ja grupā dominē bērni ar delikventu uzvedību, šādas grupas sāk veidoties tieši šo vietu pagalmos. Vēl viens faktors, kas ietekmē pulcēšanās vietu skaitu Jelgavā, ir lielais videonovērošanas kameru skaits. Jaunieši zina, kur atrodas kameras, un izvairās pulcēties šādās vietās.

Kā minēts iepriekš, pulcēšanās vietas mainās, un Jelgavas Pašvaldības policija cenšas tās apzināt un kontrolēt, tostarp regulāri veicot reidus, kas ir tieši saistīti ar noziedzīgu nodarījumu pret jauniešiem un bērniem novēršanu. Saskaņā ar līdzšinējo pieredzi "bandas", kurās veidojas jaunieši, veidojas pēc vairākiem principiem un bieži vien ir jauktas – viens no izplatītākajiem bandu veidošanās principiem ir ģimenes saites – brāļi, māšas, brālēni, māšīcas, pusbrāļi u. c. Šis princips ir raksturīgs ģimenēm ar lielu bērnu skaitu un/vai čigānu ģimenēm, kurās jaunieši viens otru pat dēvē ar radniecīgiem vārdiem – bračka, bro u.c., kā arī sauc savu grupu par "bratva".

Vēl viens princips, ko izmanto, veidojot "bandas", ir dzīvesvieta vai piederība kādam konkrētam rajonam, ielai vai ēkai, un arī šie faktori tiek ņemti vērā, lai noteiktu "bandu".

Vēl viens princips ir kopīgas intereses un brīvais laiks. Bieži vien vietās, kur čigāni ir mazākumtautība, viņi sevi identificē kā krievus/slāvus – ģērbjas atbilstoši un savā starpā runā krieviski. Pēc romu tautības personu teiktā, viņi to dara tāpēc, ka arī krievi ir mazākums, un tad viņi izvēlas pārstāvēt sabiedrības mazākuma daļu.

3 PIELIKUMS. INTERVIJA AR EKSPERTU, KURŠ IR NOVĒROJIS IELAS JAUNIEŠUS TIRDZNIECĪBAS CENTRĀ "SAULĒS MIESTAS"

2021. gada 16. augustā tika veikta vizuāla aptauja, kuras laikā eksperts novēroja ielu jauniešus pie TC "Saulēs miestas", (Tilžes g. (Tilžes iela) 109, Šauļos, lai noskaidrotu, kur pulcējas jaunieši.

Eksperts ir Šauļu iedzīvotājs, tāpēc viņam papildus tika lūgts sniegt vispārēju pārskatu par ielu jauniešu situāciju Šauļos.

1. Jautājums: *Kur tieši TC "Saulēs miestas" pulcējas jaunieši?*
2. Atbilde: *Autoostas teritorijā, blakus restorānam "Hesburger", augšstāvā pie kafējnīcas.*
3. Jautājums: *Kāda vecuma jaunieši pulcējas?*
4. Atbilde: *10–18 gadu veci.*
5. Jautājums: *Cik lielas ir jauniešu grupas?*
6. Atbilde: *4–5 personas.*
7. Jautājums: *Kur TC "Akropolis" parasti pulcējas ielas jaunieši?*
8. Atbilde: *atpūtas zonā, kur ir boulinga zāle un kinoteātris.*
9. Jautājums: *Kāda vecuma jaunieši pulcējas?*
10. Atbilde: *10–18 gadu veci.*
11. Jautājums: *Cik lielas ir grupas?*
12. Atbilde: *4–5 personas.*
13. Jautājums: *Kur Beržīneļa parkā parasti pulcējas ielas jaunieši?*
14. Atbilde: *jaunieši pulcējas basketbola laukumā vai uz soliņiem.*
15. Jautājums: *Kur citur ielas jaunieši parasti pulcējas?*

Atbilde: *jaunieši pulcējas kafējnīcā pie Salduves pilskalna, netālu no Talkšas ezera pieminekļa "Šauļu lapsa". Atsevišķas grupas pulcējas daudzdzīvokļu namu pagalmos, bet, lai noteiktu precīzas vietas, ir jāpublicē informācija par ielu darbinieku aktivitātēm un jāievāc dati no vietējām kopienām.*

4 PIELIKUMS. ESOŠĀS SITUĀCIJAS APRAKSTA PIEMĒRS

1. STRĀDĀJOŠU ORGANIZĀCIJU UN IESTĀŽU PIEDĀVĀJUMS BĒRNIEM, JAUNIEŠIEM UN ĢIMENEI

NVO / neformālās grupas (apzināt esošās NVO, to sniegtos pakalpojumus, cik daudz jauniešu ir iesaistīti to darbībā utt.) **Izglītība** (apkopot informāciju un aprakstīt esošās izglītības iestādes (bērnudārzi, skolas) un neformālās izglītības pakalpojumus, ko tās piedāvā jauniešiem).

Veselība (veselības punktu un citu medicīnas iestāžu darbība).

Baznīca (Baznīcas organizācijas un to pakalpojumi jauniešiem). **Brīvā laika pavadīšana un kultūra** (Identificēt un aprakstīt iestādes, organizācijas un pakalpojumus, ko tās sniedz jauniešiem).

2. SOCIĀLĀ VIDE

Demogrāfiskā situācija (apkopot pēc iespējas precīzāku informāciju par demogrāfisko situāciju attiecīgajā teritorijā).

Satiksmē (apkopot informāciju par transporta satiksmi attiecīgajā teritorijā). **Strādājošie uzņēmumi** (apkopot informāciju par uzņēmumiem, kas darbojas attiecīgajā teritorijā, un to sniegtajiem pakalpojumiem).

3. CILVĒKRESURSI (identificēt visus cilvēkus, kas tā vai citādi strādā ar jauniešiem, un norādīt jomas, kurās viņi strādā).

5 PIELIKUMS. PROTOKOLS PAR DOŠANOS UZ IELAS

DATUMS: DARBINIEKI:

APMEKLĒTĀS VIETAS:

Vieta	Laiks	Cilvēku skaits

Tikšanās ar jauniešiem:

Banda / jaunieši:						
Kopējais cilvēku skaits:			Meitenes			Zēni
Laiks: (no līdz)				Vieta:		
Vecums	Apt. 14 gadu		Apt. 15 gadu		Apt. 16 gadu	Apt. 17 gadu:
Sanāksmē apspriestie temati:	☐ Attiecības starp ielu darbiniekiem un jauniešiem ☐ Ģimenes attiecības ☐ Situācija skolā ☐ Attiecības ar vienaudžiem		☐ Domas par pašnāvību ☐ Lietošana (alkohols) ☐ Lietošana (narkotikas) ☐ Mīlestības temats ☐ Noziedzība ☐ Izsmiešana		☐ Darbs ☐ Brīvais laiks ☐ Seksuālās attiecības ☐ Ēšanas traucējumi ☐ Smēķēšana ☐ Cits:	

Tikšanās, sarunu un aktivitāšu vēsture: (ierakstīt visus svarīgākos dienas notikumus)	Svarīgi pievērst uzmanību: (gadījumi, iespējamie riski, problēmas)

6 PIELIKUMS. INDIVIDUĀLAIS DARBS AR PERSONU/ĢIMENI

PERSONISKĀS PALĪDZĪBAS SNIEGŠANAS UN PERSONISKO AKTIVITĀŠU ORGANIZĒŠANAS MODELIS PERSONAI/ĢIMENEI

Metodoloģijas darbam ar jauniešiem uz lielas Šauļos un Jelgavā pamatā ir personiskās palīdzības sniegšanas un personisko aktivitāšu organizēšanas modelis personai (ģimenei). Modeļa ieviešana praksē notiek pēc vairākiem sistemātiskiem soļiem.

Personiskās palīdzības sniegšanas un personisko aktivitāšu organizēšanas modeļa praktiskās piemērošanas posmi personai/ģimenei

- Kontaktēšanās ar personu, cilvēku grupu (1. solis);
- Personas situācijas biopsihosociālā analīze (2. solis);
- Personas socializācijas un integrācijas plāns (3. solis);
- Personiskās palīdzības un personiskās organizācijas līgums (4. solis); Personiskās palīdzības, personiskās organizācijas karte (5. solis);
- Savu vēlmju īstenošanas plāns (6. solis);
- Ģimenes (ģimenes locekļa) situācijas biopsihosociālā analīze (7. solis);
- Līgums par personiskās palīdzības sniegšanu un personisko pasākumu organizēšanu ģimenei (8. posms).

PERSONISKĀS PALĪDZĪBAS SNIEGŠANAS UN PERSONISKO AKTIVITĀŠU ORGANIZĒŠANAS DETĀLPLĀNS PERSONAI/ĢIMENEI

1. Sākotnējais posms, sniedzot personai personisko palīdzību un organizējot personiskās aktivitātes, ir nodibināt kontaktu ar personu vai personu grupu, "**Kontakta nodibināšana ar personu vai personu grupu**" (1. solis). Kontakts ar personu vai personu grupu tiek nodibināts vietās, kur jaunieši apmeklē, pulcējas. Kontaktu ar personu vai personu grupu var nodibināt psihologs, sociālais darbinieks, pedagogs vai cits profesionālis, kuram ir nepieciešamā pieredze un zināšanas par to, kā sadarboties ar jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas.

Vissvarīgākais sākotnējās intervijas priekšnoteikums – droša vide (droša fiziskā vide, droša psihoemocionālā vide, droša sociālā vide). Par sarunu atbildīgā persona novērtē vides piemērotību sarunas veikšanai un uzsāk sarunu saskaņā ar sarunas dinamikas pamatprincipiem:

Sarunu dinamikas pamatprincipi:

- veidot uzticības attiecības (atklāta saruna, patiesa interese par vidi un situāciju);

- izveidot attiecības, kas balstītas uz konfidencialitāti (nekādas ierakstīšanas, piezīmju, protokolēšanas, filmēšanas, fotografēšanas);
 - veidot cieņpilnas attiecības (runātājs(-i) netiek vērtēts(-i) vai norādīts, kā viņam(-iem) "vajadzētu" uzvesties, un izvairīšanās no jebkādiem spriedumiem);
 - atpazīt jaunieša patiesās vajadzības (bez aizspriedumiem, sadzirdēt stāsta detaļas, nesteigties piedāvāt palīdzību);
 - aizsargāt no pārspīlētām personīgām/vides gaidām attiecībā uz "pareizo" dzīvesveidu (nenosodīt, nekritizēt, nenorādīt, saglabāt cieņu, būt diplomātiskam).
2. Nākamajā posmā, kad personai tiek sniegta personiskā palīdzība un organizētas personiskās aktivitātes, tiek veikta "**personas situācijas biopsihosociālā analīze**" (2. solis). Lai noteiktu individualizēta atbalsta un individuāla rīcības plāna nepieciešamību, ir nepieciešams personas biopsihosociālās situācijas novērtējums. Personas situācijas biopsihosociālā analīze tiek veikta tikai individuālā kontaktā ar personu. Analīzi var veikt vietā, kur atrodas jaunieši, iestādē, iestādē, organizācijā. Svarīgākais ir personas brīvprātīga piekrišana turpināt komunikāciju, sniegt informāciju un pieņemt palīdzību. Personas situācijas biopsihosociālo analīzi veic psihologs un/vai sociālais darbinieks, savstarpēji konsultējoties.
 3. Pēc tam, kad tiek turpināta personiskā palīdzība un organizētas personiskās aktivitātes personai, un pēc tam, kad ir noskaidrots, ar kādām grūtībām un problēmām saskaras persona, kādas bažas tā izsaka un kādas problēmas identificē, tiek sastādīts "**Personas socializācijas un integrācijas plāns**" (3. solis). Plāns tiek sastādīts katrai personai individuāli, lai ilgtermiņā nodrošinātu tās socializāciju un mērķtiecīgu integrāciju. Plānu sastāda psihologs un/vai sociālais darbinieks, savstarpēji konsultējoties.
 4. Personiskās palīdzības sniegšanu un personisko aktivitāšu organizēšanu personai apstiprina ar savstarpēju vienošanos starp personu, kas sniedz palīdzību, un personu, kas saņem palīdzību. Pēc personas psihosociālā novērtējuma tiek noslēgts "**Līgums par personisko palīdzību un personiskajām aktivitātēm**" (4. solis). Līgums ir nepieciešams kā starppersonu komunikācijas dokuments, lai oficiāli noformētu personīgās palīdzības sniegšanas un organizēšanas vienošanos. Palīdzību saņemošai personai līgums ir nepieciešams kā atbildību par starppersonu palīdzības procesu stiprinošs faktors, mērķtiecīgu darbību veicinošs līdzeklis. Līgumu ar personu sagatavo sociālais darbinieks, psihologs vai cits profesionālis, kuram ir nepieciešamā pieredze un zināšanas par to, kā strādāt ar jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas.
 5. Personiskās palīdzības sniegšanu un personisko aktivitāšu organizēšanu personai vēl vairāk stiprina "**Karte personiskās palīdzības, personisko aktivitāšu organizēšanai**" (5. solis).

Karte piešķir nozīmi un svarīgumu indivīda personiskajai un sociālajai identitātei un kalpo kā līdzeklis socializācijas un integrācijas uzraudzībai. Karti sagatavo sociālais darbinieks, psihologs vai cits profesionālis, kuram ir nepieciešamā pieredze un zināšanas par to, kā strādāt ar jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas.

6. Personiskās palīdzības sniegšanas un personisko aktivitāšu organizēšanas pēdējais posms personai – **"Savu vēlmju īstenošanas plāns" (6. solis)**. Plāns tiek papildināts/koriģēts pēc vajadzības (atbilstoši dinamiskajam personas socializācijas un integrācijas pārmaiņu procesam). Plānu izstrādā kopā ar personu (jaunieti), plānā korekcijas un papildinājumus, un plāna izpildes gaitu (panākumus, neveiksmes) izvērtē psihologs kopā ar sociālo darbinieku vai citu speciālistu, kuram ir nepieciešamā kompetence un zināšanas par to, kā strādāt ar jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas.

Darbs ar ģimeni

Individuāls atbalsta un rīcības plāns ģimenei (ģimenes loceklim), pamatojoties uz vajadzībām un saskaņā ar iepriekš šajā publikācijā minētajiem atbalsta principiem. Tiek ievēroti visi šajā publikācijā aplūkoti ieteikumi, un, ja iespējams un nepieciešams, tiek pārstāvētas ģimenes/ģimenes locekļa intereses. Palīdzība var būt epizodiska, īstermiņa un/vai ilgtermiņa, iesaistot procesā nepieciešamos speciālistus, iestādes un citus palīdzības sniedzējus.

Nosacījumi nepieciešamās palīdzības sniegšanai ģimenes loceklim:

- Ģimenes locekļa iesaiste atbalsta procesā un pasākumos tiek saskaņota ar galveno saņēmēju (jaunieti);
 - Ja jaunietis, kuram tiek sniegta palīdzība, neizsaka vajadzību pēc ģimenes/ģimenes atbalsta vai atsakās iesaistīt ģimeni/ģimenes locekli atbalsta procesā, vienošanās paredz sniegt atbalstu tikai galvenajam atbalsta saņēmējam (jaunietim);
 - Ja jaunietis atbalsta procesa laikā izsaka vajadzību pēc ģimenes atbalsta, atbalsts jāsāk sniegt pēc iespējas ātrāk vai atbilstoši atbalsta sniedzēja iespējām;
 - Ja, sniedzot palīdzību ģimenei/ģimenes loceklim, jaunietis konstatē nelabvēlīgus apstākļus, kas varētu kaitēt viņam/viņai kā primārajam saņēmējam, ar ģimeni/ģimenes locekli, kas saņem palīdzību, ir jārunā, un palīdzība var tikt pārtraukta vai koriģēta;
 - Nesavienojamības gadījumā palīdzības sniegšanā ģimenei (ģimenes loceklim), papildu neparedzētu apstākļu gadījumā, kas var kaitēt primārajam palīdzības saņēmējam (jaunietim), var tikt veikti nepieciešamie aizsardzības pasākumi (paziņošana medicīnas personālam, amatpersonām u.c.).
7. Personiskās palīdzības sniegšana un personisko aktivitāšu organizēšana ģimenei (ģimenes loceklim) tiek veikta atbilstoši nepieciešamībai un iespējām – **"Ģimenes (ģimenes locekļa) situācijas**

biopsihosociālā analīze (7. solis). Ģimenes (ģimenes locekļa) situācijas biopsihosociālā analīze tiek veikta tikai tad, ja ģimenes loceklis pats izsaka un/vai pieņem piedāvāto palīdzību (mamma, tētis, māsa, brālis). Personas situācijas biopsihosociālo analīzi veic psihologs un/vai sociālais darbinieks, savstarpēji konsultējoties;

8. Personiskās palīdzības sniegšana un personisko aktivitāšu organizēšana ģimenei (ģimenes loceklim) tiek nostiprināta ar starppersonu līgumu starp pakalpojumu sniedzēju un saņēmēju. Šis **"Līgums par personisko palīdzību un personiskajām aktivitātēm ģimenei (ģimenes loceklim)" (8. solis)** ir svarīgs dokuments, kas nostiprina starppersonu saistības. Līgumu ar ģimeni (ģimenes locekli) sagatavo sociālais darbinieks, psihologs vai cits profesionālis, kuram ir nepieciešamā pieredze un zināšanas par to, kā strādāt ar jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas.

KONTAKTA NODIBINĀŠANAS AR PERSONU / PERSONU GRUPU SARUNAS PROTOKOLS

PIRMĀ SARUNA – SARUNAS MODELIS (1)

Runājot ar jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas, jauniešu vidē (uz ielas)

- Sasveicināšanās, iepazīstināšana ar sevi (nosaucot savu vārdu (obligāti), profesiju, darbavietu (atbilstoši situācijai un nepieciešamībai));
- Ja nav skaidrs, ko ar nodarbojas persona/grupa, noskaidrot, ar ko šī persona/grupa nodarbojas pašlaik;
- Ja redzat (vai zināt), ko kāda persona vai grupa pašlaik dara, runājiet par šīs nodarbošanās lietderību vai kaitīgumu;
- Cik bieži persona/grupa šeit pavada laiku, kāpēc? Cik sen viņi šeit pulcējas?
- Painterēsieties, cik daudz jauniešu parasti pulcējas šajā vietā?;
- Painterēsieties, ar ko vēl persona/grupa nodarbojas citās dienās;
- Pavaicāt, vai viņi vēlētos izmēģināt citu aktivitāti (citas aktivitātes);
- Novērot sarunā iesaistījušos un neiesaistījušos (viņu reakcijas, aktivitāti, vārdu krājumu, emocijas);
- Atstāt informāciju (bukletu, skrejlapu u. c.) interesentiem (bet ne obligāti) par to, kur atrast piedāvāto nākamās aktivitātes/palīdzības vietu (štābs, jauniešu telpa, speciālisti, kas sniedz atbalstu);
- Atbildēt uz jautājumiem, mierīgi atbildēt uz piezīmēm, komentāriem un replikām;
- Nevajadzētu būt uzmācīgiem, nevajadzētu izdarīt spiedienu, lai komunicētu, nedz arī kritizēt;
- Pajautāt, vai speciālists varēs ierasties atkārtoti (paskaidrot apmeklējuma mērķi);
- Pēc ieinteresētības paskaidrot turpmāko apmeklējumu mērķi, atbildēt uz visiem papildu jautājumiem un iepazīstināt ar iespējamo palīdzību un pasākumiem, ja tādi ir nepieciešami.

NĀKAMĀ SARUNA – SARUNAS MODELIS (2)

Runājot ar jauniešiem, kuri pavada laiku uz ielas, jauniešu pulcēšanās vietā vai atbalsta organizācijā, vidē, kas paredzēta jauniešiem

- Sasveicināšanās, iepazīstināšana ar sevi (nosauc/atgādina vārdu un profesiju (obligāti), iepriekšējās sarunas atcerēšanās);
- Pateicība personai/grupai par piekrišanu vēlreiz runāt vai par ierašanos uz iestādi;
- Painterēsieties, kā sauc runājošo personu (personas), vai uz iestādi ieradušos personu (grupu);
- Piedāvāt personai/grupai sēdvietu (apmeklējot iestādi), ūdeni (atspirdzinājumus, tēju, uzkodas);
- Apmeklējot jauniešus uz ielas, netiek piedāvāts ūdens (bezalkoholiskie dzērieni, uzkodas);
- Pajautāt, par ko persona/grupa vēlētos runāt, ja saruna notiek uz ielas, piedāvāt sarunas tematu;
- Nespiest runātāju (grupu) dalīties pieredzē;
- Neuzdot neērtus (provokatīvus) jautājumus, atbildēt uz jautājumiem dabiski, vienkārši un sirsnīgi;
- Atturieties no kritikas un vērtēšanas;
- Uzdot tikai mērķtiecīgus jautājumus (ar mērķi palīdzēt, pārstāvēt personas/grupas intereses);
- Modelēt sarunu, nodibinot ciešu, uzticamu kontaktu un vajadzības gadījumā piedāvājot palīdzību vai aktivitātes;
- Novērtēt potenciālo(-os) saņēmēju(-us), runājot ar jauniešiem uz ielas;
- Runājot ar jauniešiem uz ielas, aicināt potenciālo(-os) palīdzības saņēmēju(-us) apspriest palīdzību un rīcības plānu, vienojoties par nākamās tikšanās laiku un vietu;
- Novērtējiet personas/grupas motivāciju saņemt/pieņemt palīdzību un pārrunājiet palīdzības plānu un aktivitātes, runājot ar jauniešiem iestādē.

Kontaktēšanās ar personu/grupu galīgais mērķis ir izstrādāt personiskās palīdzības sniegšanas un personisko aktivitāšu organizēšanas plānu.

PERSONAS SITUĀCIJAS BIOPSIHOSOCIĀLĀ ANALĪZE

Personas biopsihosociālās situācijas novērtēšana, lai izstrādātu individuālu atbalsta un individualizētu rīcības plānu

Tiek izvērtēti/analizēti faktori, kas raksturo situācijas, kuras var izraisīt fiziskas, psihoemocionālas veselības problēmas, slimības, personas sociālajai izpausmei nelabvēlīgu sociālo vidi un personas funkcionēšanas traucējumus.

Pirmais faktors – BIOLOĢISKAIS (FIZISKAIS)	
BIOLOĢISKĀ (FIZISKĀ) VESELĪBA	Vai pietiek ar fiziskās veselības prasmēm? Vai rūpējas par savu fizisko veselību? Vai neslimo ar kādām slimībām? Ja slimo ar kādu slimību, vai ārstējas? Ja ir slims, bet neārstējas, vai ir nepieciešama palīdzība? Ja nezina, vai ir slims (bet izsaka raizes par savu veselību), vai vajadzētu doties pie ārsta?
FIZISKĀ DZĪVES VIDE	Vai apstākļi mājās ir atbilstoši? (pamatvajadzības: pārtika, sezonas apģērbs, atpūta)
	Uzturs (ja ir īpašas uztura vajadzības) Dzīves apstākļi (higiēna, spēja parūpēties par sevi)

Otrais faktors – PSIHOMOOCIONĀLAIS	
PSIHOMOOCIONĀLĀ (EMOCIONĀLĀ) VESELĪBA	Vai ir vides apziņa (vai reāli uztver apkārtējo vidi?). Garastāvokļa svārstības (izteiktas garastāvokļa izmaiņas dienas laikā bez skaidri nosakāma iemesla). Uzvedības problēmas (vai personas uzvedība uztrauc – pēc paša/pašas un citu cilvēku domām?). Domāšanas problēmas (vai domāšana ir atbilstoša vecumposmam?) Ja ir kādas veselības problēmas, vai tās risina? Ja tiek konstatēti psihoemocionāli veselības traucējumi – vai tie tiek ārstēti? Ja ir vispārējas psihoemocionālas sūdzības, vai būtu jānosūta pie psihiatra/psihologa?

Trešais faktors – KOGNITĪVS	
KOGNITĪVĀ ATTĪSTĪBA	Vai kognitīvās spējas atbilst vecumam? Uzmanības koncentrācija (Vai viņš/ viņa koncentrējas uz analizējamo situāciju, mērķtiecīgi atbild uz jautājumiem un loģiski un saskaņoti izklāsta savas domas?) Situācijas novērtējums (Vai viņš/ viņa adekvāti novērtē savu situāciju?) Orientēšanās vidē (Vai viņš/ viņa uztver apkārtējo vidi?) Abstraktā domāšana (Vai viņi spēj aptvert kopainu, apkopot, saistīt notikumus vai procesus, paredzēt iespējamus cēloņus?)

Ceturtais faktors – SOCIĀLAIS	
PERSONAS SITUĀCIJA MĀJĀS	Vai mājā ir nodrošināti piemēroti apstākļi komunikācijai Vai sociālā vide ir droša? Vai ģimenes locekļu savstarpējās attiecības ir drošas? Ja pastāv nedrošības risks, kā var organizēt palīdzību?
PERSONISKĀ SITUĀCIJA ĀRPUS ĢIMENES	Attiecības ar vienaudžiem Kā soka komunikācija ar vienaudžiem? Vai personas cieš no izsmiešanas? Vai persona piedzīvo psihoemocionālu vardarbību? Vai persona nav fiziski vardarbīga? Vai šai personai nav devianta vai delikventa uzvedība?:
IZGLĪTĪBA	Mācību vide Vai persona mācās? Kā veicas mācībās? Vai nepieciešama palīdzība mācībās?

Ceturtais faktors – SOCIĀLAIS	
DARBA PIEREDZE	Darba vide Vai ir pagaidu darbs? Vai ir pastāvīgs darbs? Vai ir vēlētos strādāt?
FINANSIĀLĀ SITUĀCIJA	Finanšu vide Vai ir pietiekami daudz naudas personiskajām vajadzībām? Kā tiek galā ar nelabvēlīgām finansiālām situācijām?
RISKANTA (NOZIEDZĪGA) UZVEDĪBA	Uzvedības novērtējums Alkohols, narkotikas, psihotropās vielas? Pašsakarpojoša uzvedība? Vai adekvāti novērtē savas rīcības sekas?: Vai un cik bieži ir saskare ar tiesībsardzības iestādēm?
	Brīvā laika pavadīšanas vide

Piektais faktors – SEKSUALITĀTE	
SEKSUĀLĀ ATTĪSTĪBA	Dzimuma izpausmes vide Vai personai ir seksuālas grūtības? Vai persona saskaras seksuālā brieduma izaicinājumiem? Ja ir bažas par savu seksuālo attīstību, vai ir nepieciešama palīdzība? Vai ir negatīva seksuālā pieredze?

Persona, kas saskaras ar grūtībām – identificēt problēmas līdz 2 faktoriem.	Personas, kas saskaras ar grūtībām (nepieciešams personiskās darbības modelis, ieteicams personiskā atbalsta modelis).
Riska grupā esoša persona – identificēta 3 faktoru problemātika	Riska grupas personas (nepieciešams personiskās palīdzības modelis, nepieciešams personiskās darbības modelis).
Persona, kas piedzīvo kompleksas grūtības – problēmu identificēšana ar vairāk nekā 3 faktoriem.	Personas, kas saskaras ar kompleksām grūtībām (vispirms tiek sniegta specializēta palīdzība (tiek risināta personai nelabvēlīga situācija), pēc tam ir nepieciešams individualizēts rīcības modelis, individualizēts palīdzības modelis).
Var tikt izteikta tikai viena no faktoriem problemātika.	Ja persona izsaka kāda viena faktora problemātiku, bet tas traucē personai pieņemt sociāli atbildīgus lēmumus un gūt sociālus un personiskus panākumus – palīdzība tiek sniegta atbilstoši situācijai un tiek pieņemti

3 solis

PERSONAS SOCIALIZĀCIJAS, INTEGRĀCIJAS PLĀNS

Plāns tiek sastādīts katram jauniem individuāli:

- veidot jauniešu pašizziņas prasmes, lai palīdzētu mainīties, identificējot pieredzi ikdienas situācijās;
- noskaidrot, kādas ir jauniešu personiskās/sociālās kompetences (apzināt personīgās stiprās un vājās puses);
- jaunie cilvēki iepazīstināmi ar sociālās iniciatīvas iespējām (veselība, brīvais laiks, mērķtiecīgas aktivitātes, mācīšanās, darbs);
- jaunajiem cilvēkiem sniedzamas konsultācijas par dažādiem sociāliem un personīgiem jautājumiem (vajadzības gadījumā ar speciālistu palīdzību).

Lai sastādītu socializācijas un integrācijas plānu, ir jāizvērtē personas personīgā situācija.

PERSONAS SITUĀCIJAS INDIVIDUĀLS NOVĒRTĒJUMS, LAI IZSTRĀDĀTU PALĪDZĪBAS UN RĪCĪBAS PLĀNU	
Personības iepazīšana	Teorētiskās un praktiskās pašizziņas
Personas identitāte (sava ES novērtējums)	<ol style="list-style-type: none"> pašizziņa (pastāstīt par sevi); ikdienas pieredzes analīze (stāsta par vienu vai vairākām situācijām, kas personai rada trauksmi); vajadzība pēc pārmaiņām, šķēršļi, iespējas (Vai vēlētos kaut ko mainīt? Kādi ir šķēršļi?); ārējo faktoru izvērtēšana (Vai personas vidē ir faktori, kas negatīvi ietekmē veselību, izvēli, aktivitātes?); darba perspektīvas (Vai strādāja, vai vēlas strādāt?); iespēju kaut ko mainīt/mainīties paredzēšana (Ko vēlētos mainīt sevī, savā vidē?); mācīšanās, darbības perspektīva (kas būtu jāmaina mācību vidē, kādas darbības būtu jāattīsta?); studiju, darba tirgus un profesiju analīze (Ko vēlas studēt nākotnē, kādu profesiju izvēlēties?).
Papildinformācija (lai noteiktu personas īpašās vajadzības)	Veselības problēmas, problēmas ar ģimeni un draugiem, motivācija mācīties (turpināt mācības), studēt, iegūt darbu, apgūt arodu, iegūt darbu, strādāt.

PERSONĪGAIS PERSONAS PAŠNOVĒRTĒJUMS

PERSONĪGĀS ĪPAŠĪBAS	NOVĒRTĒJUMS	PROBLĒMA? (RISINĀJUMI)
(Ne)pašpārliecinātība	Persona, kurai trūkst pašpārliecinātības	Vai varu palīdzēt? Kā šo problēmu var risināt?
Savu spēku novērtēšana/pārvērtēšana	Nepietiekams spēks, lai pieņemtu pozitīvus lēmumus	Kas sniegtu spēku? Kāda palīdzība ir nepieciešama?
Vienaldzība	Persona ir vienaldzīga pret savu situāciju	Kas rada vienaldzību? Kā risināt šo situāciju?
Konfliktējoša uzvedība	Personas uzvedība ir konfliktējoša	Kas palīdzētu mainīt konfliktējošo uzvedību uz pozitīvāku?
Negatīva uzvedība	Negatīva attieksme pret sevi (citiem)	Kas rada negativismu? Kā radīt pozitīvākas situācijas?

RAKSTURA UN UZVEDĪBAS SAIKNE AR RĪCĪBAS IESPĒJĀM

DARBĪBAS TRAUČĒJUMI	NOVĒRTĒJUMS	ŠĶĒRŠĻU NOVĒRŠANAS VEIDI
1. Informācijas trūkums	Informācijas trūkums par veselības jautājumiem	Sniedzamā informācija
2. Nespēja pieņemt lēmumu	Neizlemj, vai doties pie ārsta	Motivācija doties pie ārsta
3. Nepietiekama vēlēšanās un spējas	Vēlas turpināt izglītību, bet nav motivēts to darīt	Organizēt mācību atbalstu
4. Interešu, vērtību un autoritātes trūkums	Trūkst izpratnes par ģimenes vērtībām, trūkst autoritātes	Uz vērtībām balstītas pieejas attīstīšana, meklējot autoritāti
5. Biežāk pieļautās darbības un uzvedības kļūdas	Slikta uzvedība atkārtojas 2 reizes pēdējo sešu mēnešu laikā	Veidi, kā mainīt sliktu uzvedību uz sociāli pieņemamu uzvedību
6. Patstāvības trūkums	Nav patstāvīgs	Patstāvības attīstīšana
7. Neziņa un neizpratne par mācīšanos, sniegumu, mērķiem	Neidentificē mācīšanās, darbības mērķi	Mācīšanās, aktivitāšu pārrunāšana
8. Pozitīvas pieredzes trūkums	Gandrīz nav pozitīvas pieredzes	Pozitīvas pieredzes novērtēšana, jaunas pozitīvas pieredzes radīšana
9. Kaitīgi ieradumi un attieksme	Smēķē, lieto alkoholu (attieksme pret alkohola lietošanu ir labvēlīga)	Kaitīgas uzvedības aizstāšana ar mazāk kaitīgu, sociālu uzvedību
10. Rakstura iezīmes	Ass, dusmīgs, nevēlas komunicēt ar skolotājiem	Pozitīva rakstura veidošana

SOCIALITĀTE/MOTIVITĀTE

Sociālo un patstāvīgo lēmumu pieņemšana (mācīšanās, uz rīcību orientētas un lēmumu pieņemšanas prasmes)	Mēģināja turpināt izglītību vakarskolā, bet neizdevās
Akadēmiskā (mācību) personas orientācija	Norādīja, ka ir iespējams dzīvot, nemācoties
Vispārējās sociālās prasmes	Savā apkārtnē vidē mijiedarbojas tikai ar jauniešiem, agrāk ir nodarbojies ar sportu
Darbības (sociālās darbības) prakse/pieredze	Nav intereses par aktivitātēm, maz komunikācijas
Konsultācijas krīzes situācijās (pēc pieprasījuma)	Nekad nav bijis pie psihologa

PERSONAS SOCIĀLĀS AKTIVITĀTES

Nepieciešamība apgūt vai uzlabot sociālās prasmes	<p>Vispārējās prasmes, iemaņas (higiēna, komunikācija, aktivitātes, laika pavadīšana): Higiēnas prasmes, saturīgs brīvais laiks, nodarbinātība</p> <p>.....</p> <p>Spēja komunicēt: Komunicēja atklāti.....</p> <p>.....</p> <p>Hobiji: sports, IT, mākslinieciskās prasmes u. c. ...Pirms sešiem mēnešiem sāka nodarboties ar taekvondo.....</p> <p>.....</p>
Nepieciešamība apgūt/nostiprināt prasmes	Kādu konkrēti prasmju trūkst? Kuras no tām ir jānostiprina?
Iespējamie prasmju apguves/stiprināšanas veidi	Kas tiks darīts? Kādas metodes tiks izmantotas?
Esošās pozitīvās sociālās pieredzes izmantošana, lai risinātu problēmas	Varbūt labas attiecības ar kādu ģimenes locekli. (novērtēt pozitīvo pieredzi, izmantot pozitīvo pieredzi socializācijas procesā)
Mērķtiecīgu aktivitāšu izvēle, saturīgs brīvais laiks.	Var piedāvāt sporta nodarbinātību, ar sportu saistītas aktivitātes (tā kā cilvēks agrāk nodarbojās ar sportu, var izmantot šo pieredzi un motivēt atkal nodarboties ar sportu)

PERSONAS PAŠVĒRTĒJUMA LĪMEŅA NOTEIKŠANAS METODES

(Personas pašnovērtējumu veic psihologs)

Metodes ir rekomendējoša rakstura, pietiek ar 1–2 metodēm, lai novērtētu pašvērtējumu un pašapziņu

Tiesās pašnovērtēšanas metodes	Dembo-Rubenšteina polārā profila metodoloģija; V. Stolina "Attieksmes pret sevi" aptaujas anketa; M.H. Kūna tests "20 apgalvojumi par sevi"; M. Rozenberga pašvērtējuma skala Metodes ir balstītas uz subjekta sniegto informāciju. Šo metožu priekšrocība ir to vienkāršība.
Netiesās pašnovērtēšanas metodes	F. Hoppe "Pretenziju līmenis"; Projektīvās metodoloģijas. Metodes atklāj pašnovērtējuma iezīmes. Piemērojot šīs metodes, nepaliek sociālās vēlamības izpausmes starpniecības veidā).
Psihosemantiskās pašnovērtēšanas metodes	Repertuāra režģu un semantiskās diferenciacijas skalu tehnika, kas satur noteiktas pretēju nozīmju īpašības. Metode ir balstīta uz subjekta pašnovērtējumu par dotajām iezīmju nepārtrauktībām. Semantiskās diferenciacijas skalām ir psihometriskas īpašības.

Personas pašvērtējuma novērtējums ļauj pieņemt pareizu lēmumu par personīgās psihologa konsultēšanas nepieciešamību un konsultatīvā atbalsta biežumu.

Piemēram, ja Rozenberga pašvērtējuma novērtējums liecina, ka personas pašvērtējums ir zems vai nepietiekams pozitīvu lēmumu pieņemšanai, vismaz reizi nedēļā tiek nozīmētas psiholoģiskās konsultācijas. Psihologs izvēlas psiholoģisko konsultāciju nepieciešamību, biežumu, izmantojamās metodes, kā arī izmantojamās konsultāciju rīkus un instrumentus. Iespējams, būs nepieciešamas psihiatra konsultācijas, medikamenti un grupu psiholoģiskās konsultācijas. Psihologs pēc vajadzības veic atkārtotu novērtēšanu un var noslēgt atsevišķu līgumu ar konsultantu, lai persona varētu apmeklēt psihologa konsultācijas. Psihologs ar konsultējamā piekrišanu konsultēšanas procesā var iesaistīt ģimenes locekli(-us) vai citas konsultāciju saņemšanai personai svarīgas personas.

IZPĒTES - NOVĒROŠANAS PRAKSE, LAI NOVĒRTĒTU PERSONAS SOCIĀLĀS PRASMES

(psihologa vai sociālā darbinieka veikts personas sociālo prasmju novērtējums)

Sniedzot atbalstu ielas jauniešiem, ir nepieciešama pētnieciska un novērošanas prakse, lai novērtētu sociālo prasmju trūkuma cēloņus un sekas un atrastu pareizos instrumentus, kas palīdzētu attīstīt šīs prasmes (Madjar, Chubarov, Zalsman, Weiser, & Shoval, 2019).

Attīstot jaunieša sociālās prasmes, ieteicams novērtēt šādas prasmes

Motivācija	Patstāvība	Organizētība
Piemēram: Nav motivēts	Piemēram: Nav patstāvīgs	Piemēram: Nav organizēts
Spēja komunicēt	Spēja strādāt komandā	Empātija
Piemēram: Komunikabls	Piemēram: Tikai savā vidē	Piemēram: Empātisks
Spēja risināt konfliktus	Atbildīgs	Spēja argumentēt
Piemēram: Konflikta kultūras trūkums	Piemēram: Nav atbildīgs	Piemēram: Argumentācijas trūkums
Sociālo prasmju stiprināšana	Patstāvība, spēja konfliktēt	

DETALIZĒTS PERSONAS PRASMJU NOVĒRTĒJUMS

Novērtēšana tiek veikta, izmantojot sociālo prasmju grupas:

1. Attiecību ar sevi prasme (pašizziņa, pašvadība);
2. Attiecību ar citiem cilvēkiem prasmes (sociālā izpratne, efektīva komunikācija);
3. Attiecību ar nodarbošanos prasmes (lēmumu pieņemšana).

ATTIECĪBU AR SEVI PRASMES	
Pašizziņa	Savas personības iepazīšana, izpratne un novērtēšana. Jūtu atpazīšana, rakstura izprašana. Izpratne par stiprajām un vājajām pusēm. Emocionālā pašapziņa, pašpārliecinātība.
Pašvadība	Izpratne par savām un citu cilvēku emocijām un emociju pārvaldība. Pašmotivācija, emociju un stresa kontrole. Grūtību pārvarēšana. Pārliecība par sevi un citiem. Apzinīgums, spēja pielāgoties, mērķtiecība, iniciatīvitate.
Izvēlēties prasmes, kas jāattīsta/stiprina	
ATTIECĪBU AR CITIEM CILVĒKIEM PRASMES	
Sociālā izpratne	Vides uztveršana, vērojot citus. Individuālo un grupu atšķirību un līdzību atzīšana. Citu sajūtu izpratne.
Efektīva komunikācija	Izveidot un uzturēt pozitīvas attiecības ar citiem cilvēkiem. Izteikt sevi verbāli un neverbāli pieņemamos veidos. Konflikta pārvaldība.
Izvēlēties prasmes, kas jāattīsta/stiprina	
ATTIECĪBU AR NODARBOŠANOS PRASMES	
Lēmumu pieņemšana	Radoša, kritiska domāšana. Informācijas un pieredzes analīze. Alternatīvu risinājumu meklēšana. Racionālu un optimālu lēmumu pieņemšana.
Izvēlēties prasmes, kas jāattīsta/stiprina	

PERSONISKĀS PALĪDZĪBAS SNIEGŠANAS UN PERSONISKO AKTIVITĀŠU ORGANIZĒŠANAS LĪGUMS

PERSONISKĀS PALĪDZĪBAS UN AKTIVITĀŠU LĪGUMA PUSES	
Persona, kas atbild par personiskās palīdzības sniegšanu	Piemēram: sociālais darbinieks (psihologs)
Persona, kas saņem personīgo palīdzību	Piemēram: Irina.....
PERSONĪGĀS PALĪDZĪBAS PLĀNS	
Ģimenes ārsta, zobārsta vai cita medicīnas speciālista apmeklējums	
Psihiatra/psihologa apmeklējums	
Nepieciešamo dokumentu aizpildīšana/iesniegšana	
Izglītības atbalsts (kontakts ar audzinātāju, skolotāju, pulciņa vadītāju)	
Saruna ar ģimenes locekli(-iem)	
Saruna ar policijas darbinieku (pavadišana uz policijas iecirkni)	
Cits	
PERSONĪGĀS RĪCĪBAS PLĀNS	
Interesantu/pievilcīgu aktivitāšu meklēšana	
Satūrīga brīvā laika pavadīšanas pieredzes radīšana	
Darba atrašana (starpniecība stājoties darbā)	
Cita informācija:	

PERSONISKĀS PALĪDZĪBAS SNIEGŠANAS, PASĀKUMU ORGANIZĒŠANA KARTE

Dzimums	Vecums	Vārds	Uzvārds
Dzīvesvietas adrese			
Izglītības iestāde			
Cita informācija			
Palīdzības sniegšanas vajadzība			
Darbības organizēšanas vajadzība			
Palīdzības sniegšanas vēsture			
Veiksmīgi gadījumi, epizodes:			
Labojami gadījumi, epizodes:			
Piezīmes:			
Darbības organizēšanas vēsture			
Veiksmīgi gadījumi, epizodes:			
Labojami gadījumi, epizodes:			
Piezīmes:			
Vēlmes – mērķi			
Iespējas			
Ko vajag, lai saņemtu to, ko vēlos (vēlmju piepildījums)			
Piemēram, atteikties no alkohola lietošanas, atrisināt konfliktu ar kādu ģimenes locekli, pabeigt skolu, doties studēt universitātē utt.			

LĪGUMS PAR PERSONISKO PALĪDZĪBU UN PERSONISKAJĀM AKTIVITĀTĒM (ĢIMENEI) ĢIMENES LOCEKLIM

Ceturtais faktors – SOCIĀLAIS	
DARBA PIEREDZE	Darba vide Vai ir pagaidu darbs? Vai ir pastāvīgs darbs? Varbūt vēlētos strādāt?
FINANSIĀLĀ SITUĀCIJA	Finanšu vide Vai ir pietiekami daudz naudas personiskajām vajadzībām? Kā tiek galā ar nelabvēlīgām finansiālām situācijām?
RISKANTA (NOZIEDZĪGA) UZVEDĪBA	Uzvedības novērtējums Alkohols, narkotikas, psihotropās vielas? Pašsakropļojoša uzvedība? Vai adekvāti novērtē savas rīcības sekas?: Vai un cik bieži ir saskare ar tiesībsardzības iestādēm?
BRĪVAIS LAIKS	Brīvā laika pavadīšanas vide Vai persona spēj organizēt savu brīvo laiku? Vai ir kādi hobiji? Varbūt vēlas pavadīt laiku saturīgi? Kādi ir šķēršļi šādām brīvā laika pavadīšanas iespējām?
Piektais faktors – SEKSUALITĀTE	
SEKSUĀLĀ ATTĪSTĪBA	Dzimuma izpausmes vide Vai personai ir seksuālas grūtības? Vai persona saskaras seksuālā brieduma izaicinājumiem? Ja ir bažas par savu seksuālo attīstību, varbūt ir nepieciešama palīdzība? Varbūt ir negatīva seksuālā pieredze?
Persona grūtībās - identificēt problēmas līdz 2 faktoriem.	Personas, kas saskaras ar grūtībām (nepieciešams personiskās darbības modelis, ieteicams personiskā atbalsta modelis).
Riska grupā esoša persona – identificēta 3 faktoru problemātika	Riska grupas personas (nepieciešams personiskās palīdzības modelis, nepieciešams personiskās darbības modelis).
Persona, kas piedzīvo kompleksas grūtības – problēmu identificēšana ar vairāk nekā 3 faktoriem.	Personas, kas saskaras ar kompleksām grūtībām (vispirms tiek sniegta specializēta palīdzība (tiek risināta personai nelabvēlīga situācija), pēc tam ir nepieciešams individualizēts rīcības modelis, individualizēts palīdzības modelis).
Var tikt izteikta tikai viena no faktoriem problemātika.	Ja persona izsaka kāda viena faktora problemātiku, bet tas traucē personai pieņemt sociāli atbildīgus lēmumus un gūt sociālus un personiskus panākumus – palīdzība tiek sniegta atbilstoši situācijai un tiek pieņemti lēmumi, lai mainītu personai nelabvēlīgo situāciju uz pieņemamāku.

PERSONISKĀS PALĪDZĪBAS UN AKTIVITĀŠU LĪGUMA PUSES	
Persona, kas atbild par personiskās palīdzības sniegšanu	Piemēram: Sociālais darbinieks (psihologs)
Persona, kas saņem personīgo palīdzību	Piemēram: Povila māsa Monika
PERSONĪGĀS PALĪDZĪBAS PLĀNS	
Ģimenes ārsta, zobārsta vai cita medicīnas speciālista apmeklējums	
Psihiatra/psihologa apmeklējums	
Nepieciešamo dokumentu aizpildīšana/iesniegšana	
Izglītības atbalsts (kontakts ar audzinātāju, skolotāju, pulciņa vadītāju)	
Saruna ar ģimenes locekli(-iem)	
Saruna ar policijas darbinieku (pavadīšana uz policijas iecirkni)	
Cits	
PERSONĪGĀS RĪCĪBAS PLĀNS	
Interesantu/pievilcīgu aktivitāšu meklēšana	
Satūrīga brīvā laika pavadīšanas pieredzes radīšana	
Darba atrašana (starpniecība stājoties darbā)	
Cita informācija:	

7 PIELIKUMS SADARBĪBAS IESTĀŽU TĪKLS, KAS VAR STRĀDĀT AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS

Sadarbības iestāžu/organizāciju tīkls, kas var strādāt ar ielas jauniešiem Šauļos, ir patiešām plašs, aptverot ne tikai sociālo, bet arī veselības, noziedzības novēršanas, izglītības, izklaides sektoru, t.i., valsts un privātās iestādes.

Darbu ar jauniešiem uz ielas var veikt strādājošas ar jauniešiem organizācijas, kurām ir vairāk nekā viena gada pieredze darbā ar sociāli atstumtiem jauniešiem un kuras ir komunicē ar sociālajiem partneriem (piemēram, sociālajiem darbiniekiem, AJC, aprūpes namu darbiniekiem, policiju vai citām institūcijām, kas strādā darba ar jauniešiem jomā). Darbā ar jauniešiem uz ielas komandai jā sastāv vismaz no 2 darbiniekiem, kuri vismaz 0,5 slodzes strādā darbu ar jauniešiem uz ielas. Arī pašiem darbiniekiem ir jābūt pieredzei darbā ar jauniešiem, kas saskaras ar sociālo atstumtību, un jābūt vienai no šādām kvalifikācijām – sociālais darbs, sociālā pedagogija, psiholoģija – vai jauniešu darbinieka sertifikātam.

Jaunatnes lietu koordinators izstrādā un īsteno pašvaldībā izstrādātās jaunatnes politikas programmas un pasākumus, attīsta sadarbību starp pašvaldības institūcijām un iestādēm, kas darbojas jaunatnes politikas jomā, kā arī veic citas funkcijas. 2021. gadā JLD izstrādāja **Ieteikumus par pašvaldību jauniešu koordinātoru darbības īstenošanu**¹⁹. Dokumentā sniegts pārskats par darbu ar jauniešiem uz ielas un koordinātoru darba funkcijām. No pašvaldības jauniešu koordinātoru funkcijām redzams, ka pašvaldības līmenī viņi ir nozīmīga persona starpnozaru sadarbības jomā un var sniegt būtisku ieguldījumu kopienas iesaistīšanā.

Lietuvā pašvaldības ir izveidojušas **starpinstitucionālās sadarbības koordinātoru** funkciju. Šis amats ir nepieciešams, lai organizētu un koordinētu pašvaldības izglītības palīdzības, sociālo un veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu bērniem no dzimšanas līdz 18 gadu vecumam un viņu vecākiem (aizbildņiem/aprūpētājiem). Starpinstitucionālās sadarbības koordinators apkopo informāciju par bērniem teritorijā, sniedz informāciju citām iestādēm savas kompetences ietvaros un organizē Bērnu labklājības komisijas sanāksmes. Šīs sanāksmes mērķis ir nodrošināt pašvaldībā dzīvojošo bērnu labklājību, sadarbojoties ar skolu bērnu labklājības komisijām un citām institūcijām, kas darbojas bērnu labklājības jomā.

Pašvaldības līmenī darbojas **Šauļu pilsētas jaunatnes lietu padome**, kuras viens no mērķiem ir stiprināt pašvaldības iestāžu un struktūru sadarbību ar jauniešiem un organizācijām, kas strādā ar jauniešiem. Padome apvieno Šauļu pilsētas padomes locekļus, starpinstitūciju

¹⁹ Ieteikumi par pašvaldību jauniešu koordinātoru darbības jomu īstenošanu (2021) Pieejams, izmantojot: < https://jrd.lv/informacija-dirbantiems-su-jaunumu/rekomendacijos/JRK%20veiklos%20sritys_rekomendacijos_2021-02-26.pdf > [Zr. 2021-07-30]

sadarbības speciālistu, veselības aprūpes speciālistu, jauniešu apvienības "Apaļais galds" biedrus u. c. Šauļu pilsētas pašvaldības jaunatnes lietu padomes darbības plāna 2021. gadam mērķi ir veicināt jauniešu brīvprātīgā darba īstenošanu, nodrošināt darba ar jauniešiem attīstību un kvalitāti, nodrošināt pašvaldības jaunatnes politikas efektīvu attīstību, veicināt jauniešu aktivitāti un līdzdalību jaunatnes un jauniešu organizāciju darbībā, kā arī īstenot uz faktiem un zināšanām balstītu jaunatnes politiku. Ar Padomes starpniecību aktīvus jauniešus var piesaistīt darbam ar riska grupas jauniešiem.

Bērnu tiesību aizsardzības dienesti apkopo informāciju par bērniem, kuriem nepieciešama aprūpe, par ģimenēm, kuras vēlas un var aizbildnībā ņemt bērnus, kā arī uzrauga, organizē atbilstošu atbalstu un konsultē audžuģimenes. Dienesta rīcībā ir visa nepieciešamā informācija par riska ģimenēm Šauļos, tāpēc tas var sniegt darbiniekiem, kas strādā ar jauniešiem uz ielas, svarīgu informāciju par vispārējo situāciju sākotnējā posmā.

Policijai ir būtiska loma darbā ar jauniešiem uz ielas. Pašlaik ar jauniešiem strādā kopienas darbinieki, kuri savā darbībā (sapulcēs ar iedzīvotājiem, nevalstisko un privāto organizāciju pārstāvjiem) cenšas iesaistīt pēc iespējas vairāk sabiedrības locekļu sabiedriskās kārtības sargāšanā un savas dzīvesvietas, darba un citas vides drošības stiprināšanas aktivitātēs. Kopienas darbinieku uzdevums ir radīt drošu vidi viņu pārraudzībā esošajā teritorijā, popularizēt policista profesiju un censties celt tās prestižu, mudināt iedzīvotājus kļūt par policijas atbalstītājiem, veidot drošu kaimiņattiecību grupas, kā arī veikt citas funkcijas, kas nav saistītas ar sodu un sankciju uzlikšanu. Kopienas darbinieku darbība ir vērsta uz izglītojošiem pasākumiem – viņi lasa lekcijas skolās, piedalās asamblejās, apmeklē Bērnu labklājības komisijas sanāksmes, organizē profilaktiskus pasākumus par tabakas, enerģijas dzērienu, alkohola, narkotiku, izmiešanas, vardarbības u. c. jautājumiem. Viena no tās funkcijām ir apkopot informāciju. Saskaņā ar Šauļu apriņķa Galvenā policijas komisariāta datiem lielākā daļa noziegumu, kuros iesaistīti jaunieši, notiek tirdzniecības centros un parkos.

Atvērtie jauniešu centri, atvērtās jauniešu telpas un atvērtais darbs ar jauniešiem ir darba ar jauniešiem veids, kura mērķis ir nodrošināt visiem jauniešiem neatkarīgi no viņu sociālā statusa iespēju droši pavadīt brīvo laiku, iesaistīties viņus interesējošās aktivitātēs un, ja nepieciešams, risināt problēmas un jautājumus, kas rodas viņu ikdienas dzīvē. Atklāta jauniešu telpa – juridiskas personas, kas sniedz kultūras, izglītības, fiziskās audzināšanas un sporta vai sociālos pakalpojumus, pārvaldīta telpa, kas ir īpašumā, uzticības, nomas, īres vai patapinājuma līguma veidā un kurā tiek veikts darbs ar jauniešiem.

Atvērtie jauniešu centri un telpas sociāli neaizsargātiem jauniešiem ir pievilcīgas, jo tās nav saistītas ar regulāru apmeklējumu: jauniešiem, kurš vēlas piedalīties, nav jāņem regulāri apmeklēt un noteikt konkrētu aktivitāšu laiku, bet gan brīvi izmantot savu laiku. Atvērtie jauniešu centri var sniegt nozīmīgu ieguldījumu, lai veicinātu jēgpilnu laika pavadīšanu ielas jauniešiem. Šauļos atrodas Šauļu Mākslas skolas atvērtais jauniešu centrs un Cilvēkresursu uzraudzības un attīstības biroja atvērtā telpa.

Dienas centri sniedz pakalpojumus sociālā riska bērniem. Dienas centriem bērniem ir nozīmīga loma palīdzības sniegšanas procesā bērnam un viņa ģimenei, jo tie ne tikai nodrošina patvērumu jauniešiem, bet arī sniedz viņiem zināšanas dažādās jomās, piemēram, par karjeras prasmēm, sociālajām prasmēm (mājturība, higiēnas nodarbības, kultūras programmas) un piemērotu uzvedību.

Dienas aprūpes centros ir informācija par riska grupas bērniem un viņu problēmām. Šauļos ir 10 dienas aprūpes centri, kas sniedz pakalpojumus sociālā riska ģimenēm (skat. 4. tabulu).

4. tabula. Dienas centri, kas sniedz pakalpojumus bērniem no sociālā riska ģimenēm Šauļos

Kār. t. Nr.	Iestāde/organizācija	Adrese
1.	Šauļu pilsētas pašvaldības sociālo pakalpojumu centrs bērnu dienas centrs	Stoties g. (Stoties iela) 9C, Šauļi
2.	Valsts iestāde "Glābiet bērnus" Šauļu bērnu dienas centrs	Darbininku g. (Darbininku iela) 30, Šauļi
3.	Klubs "Starp savējiem"	Aušros al. (Aušros aleja) 64, Šauļi
4.	Labdarības un atbalsta fonds SOS Bērnu ciemati Lietuvā Biedrība Bērnu dienas centrs "Atbalsts ģimenēm"	Radviliškio g. (Radviliško iela) 82B, Šauļi
5.	Šauļu Sv. Apustuļu Pētera un Pāvila katedrāles draudzes bērnu dienas aprūpes centrs	Žveju skg. (Žveju šķērsiela) 5, Šauļi
6.	Valsts iestāde "Mātes Terēzes ģimenes nams" Bērnu dienas centrs "Es un draugi"	Žemaitēs g. (Žemaites iela) 71, Šauļi
7.	Regbija sporta kluba "Vairas" bērnu dienas centrs "Tikai tu"	Dainu g. (Dainu iela) 35, Šauļi
	Šauļu pilsētas pašvaldības bērnu nama dienas aprūpes centrs	K. Korsako g. (K. Korsako iela) 61, Šauļi
8.	Šauļu pilsētas pašvaldības bērnu nama dienas aprūpes centrs	K. Korsako g. (K. Korsako iela) 61, Šauļi
9.	Sabiedriskā iestāde "Edukāciniai projektai"	P. Višinskio g. (P. Viršinsko iela) 34, Šauļi
10.	Sabiedriskā iestāde "SoMento"	Aido g. (Aido iela) 10C, Šauļi

Avots: sagatavoja autori

Dienas centri varētu nodrošināt sanāksmju telpas, piedāvāt aktivitātes vai vienkārši sadarboties ar ielas darbinieku(-iem).

Papildus iepriekš minētajām struktūrām un organizācijām jauniešu intereses pārstāv vēl piecas citas struktūras. Iestādes varētu kalpot ielu jauniešu interesēm vietējās ielu jaunatnes politikas veidošanā (1), sociālo prasmju pakalpojumu sniegšanā (2–4), izglītības atbalsta sniegšanā (5).

Jauniešus pārstāvošas struktūras/nevalstiskās organizācijas varētu strādāt arī tieši ar jauniešiem. To tīkls Šauļos ir parādīts tabulā.

5. tabula. Iestādes (organizācijas), kas pārstāv jauniešu intereses Šauļos

Kār. Nr.	Iestāde/org. organizācija	Logotips	Iestādes/organizācijas sniegtie pakalpojumi
1.	Šauļu jaunatnes organizāciju asociācija "Apaļais galds", Vytauto g. (Vytauto iela) 103 A, Šauļi		Šauļu jaunatnes apvienība "Apaļais galds" – 1998. gadā dibināta lietussarga tipa jaunatnes organizācija, kas ir viena no pirmajām reģionālajām jaunatnes padomēm, kas apvieno jaunatnes organizācijas pilsētas līmenī. Tās galvenais mērķis ir pārstāvēt jauniešu vajadzības vietējā un valsts līmenī, apvienot jaunatnes un jauniešu organizācijas, kā arī veidot un īstenot jaunatnes politiku vietējā un valsts līmenī.
2.	Šauļu Mākslas skolas atvērtais jauniešu centrs, Vytauto g. (Vytauto iela) 103A, Šauļi		Notiek darbs ar jauniešiem vecumā no 14 līdz 29 gadiem, īpašu uzmanību pievēršot jauniešiem ar ierobežotām iespējām un mazāku motivāciju, kuri dažādu iemeslu dēļ nespēj vai nevēlas iesaistīties piedāvātajās jauniešu aktivitātēs.
3.	Šauļu diecēzes jauniešu centrs, Tilžes g. (Tilžes iela) 186, Šauļi		Neformālā izglītība jauniešiem, kuras pamatā ir kristīgās morāles principi.
4.	Sabiedriskā iestāde "Cilvēkresursu uzraudzības un attīstības birojs", Ežero g. (Ežero iela) 8-1, Šauļi		Jaunatnes garantiju iniciatīvas projekts "ATKLĀJ SEVI" ir paredzēts cilvēkiem šauļu iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 29 gadiem, kuri pašlaik nemācās, neapmeklē mācības, nestrādā un nav reģistrējušies darba biržā.
5.	Šauļu Normunda Valtera jauniešu skola, Pabaliņu g. (Pabaliņu iela) 53, Šauļi		Skolas mērķis ir palīdzēt bērniem un jauniešiem atgriezties secīgas mācīšanās sistēmā, palīdzot viņiem atjaunot motivāciju mācīties, iepazīt sevi, iemācīties, kā tikt galā ar dzīves izaicinājumiem, un attīstīt noturību pret negatīvu sociālo ietekmi.

Avots: sagatavoja autori

Šauļu Mākslas skolas Atklātais jauniešu centrs, kas pārstāv jauniešu intereses, varētu strādāt ar ielas jauniešiem, kuri pulcējas TC "Saulės miestas". Draugīstes prospekta jauniešu pulcēšanās vietā varētu darboties Sabiedriskā iestāde "Cilvēkresursu uzraudzības un attīstības birojs".

Pakalpojumu sniedzēju tīklu varētu papildināt valsts sektors – izglītības iestādes, bibliotēkas, veselības aprūpes iestādes, citi sociālās aprūpes pakalpojumu sniedzēji, kā arī privātie uzņēmumi – tirdzniecības centri, uzņēmumi. Pēdējo iesaistīšana darbā ar jauniešiem uz ielas varētu būt nozīmīga, ja tie varētu atrasties tajā pašā adresē vai jauniešu pulcēšanās vietas redzeslokā. Šo iestāžu darbs aprobežotos ar informācijas sniegšanu sociālajam darbiniekam.

Jelgavā darbam ar jauniešiem uz ielas Jelgavā tieši un netieši varētu iesaistīties šādas Jelgavas iestādes.

6. tabula. Iestādes (organizācijas), kas pārstāv jauniešu intereses Jelgavā

Kār. Nr.	Iestāde/organizācija	Logotips	Iestādes/organizācijas sniegtie pakalpojumi
1.	Jauniešu māja Junda		Neformālās izglītības iestāde. Skolēni var attīstīt visdažādākās prasmes, sākot ar rokdarbu izgatavošanu, dažādu materiālu apstrādi, dziedāšanu, dejošanu, teātri, līdz pat dalībai brīvā laika klubos un savu prasmju pārbaudīšanai konkursos un sacensībās.
2.	"Bērnu un jauniešu mūzikas klubs"		Neformālās izglītības iestāde, kas veiksmīgi darbojas kopš 2004. gada oktobra. Piedāvā ikvienam iespēju apgūt ģitāras, klasiskās ģitāras, basģitāras, sintezatora un bungu spēli ar lieliskiem skolotājiem. Piedalīties ansambļos, izmantojot piedāvātās mēģinājumu telpas.
3.	Valsts aģentūra "Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra"		Publiska struktūra, kuras mērķis ir veicināt jauniešu aktivitāti un mobilitāti, līdzdalību jauniešu brīvprātīgajā darbā, neformālās izglītības un jauniešu informēšanas programmās un projektos, kā arī neformālo jauniešu izglītību. Valsts aģentūras galvenās funkcijas ir Eiropas Savienības neformālās izglītības programmas "Jaunatne darbībā" (2007-2013) īstenošana un Eiropas Jaunatnes informācijas tīkla "Eurodesk" administrēšana Latvijā.
4.	Post Scriptum		Biedrība, kas izplata jauniešiem noderīgu informāciju un organizē dažādus izglītojošus brīvā laika pasākumus Jelgavas un Ozolnieku novados. Organizācijas mērķi ir atbalstīt radošas jaunās paaudzes izaugsmi, īstenojot neformālās izglītības projektus, veicināt veselīgu un aktīvu dzīvesveidu, piedalīties kultūras, izglītības, sporta un tūrisma pasākumos, attīstīt starptautisko sadarbību un jauniešu mobilitāti, kā arī piedalīties jaunatnes politikas veidošanā reģionā.
5.	Latvijas Jaunatnes padome		Bērnu un jauniešu organizāciju apvienība, ko atbalsta un atzīst jaunieši un respektē sabiedrība kopumā un kas rada labvēlīgu vidi valsts un starptautiskā līmenī.
6.	Nevalstisko organizāciju centrs		NVO centrs ir nevalstiska organizācija, kas kopš 1996. gada darbojas, lai veicinātu pilsoniskās sabiedrības attīstību, veidojot sadarbību ar uzņēmējiem, valsts pārvaldes iestādēm un nevalstiskajām organizācijām.
7.	Latvijas Lauksaimniecības universitātes studentu pašpārvalde		LLU studentu pašpārvalde sevi definē kā struktūru, kas aizstāv, koordinē un informē par studentu tiesībām, ir studentu kultūras pasākumu organizators.
8.	Latvijas Studentu apvienība (LSA)		Apvienība pārstāv visu Latvijas studentu intereses nacionālā un starptautiskā līmenī. Asociācijas ilggadējais un nemainīgais moto ir "Studentu lieta – taisna un cieta!" Studentu sociālā aizsardzība gan viņu universitātē, gan valsts līmenī.

Avots: sagatavoja autori

Rezumējot var secināt, ka Šauļos ir vairākas jauniešu intereses pārstāvošas institūcijas, kas atrodas tajās pašās vietās, kur ielu jauniešu pulcēšanās vietas, taču šis tīkls nav vienmērīgi izkliedēts. Šī iemesla dēļ nav lietderīgi iepirkt pakalpojumus no atsevišķām jauniešu intereses pārstāvošām institūcijām, bet būtu vērts apsvērt pakalpojumu iepirkšanu no vienas institūcijas vai jaunu amata vietu izveidi Šauļu pilsētas pašvaldības administrācijā.

Piedāvātais algoritms iestāžu sadarbībai:

- 1. Attiecību veidošanas posms ar grūtībās nonākušiem jauniešiem.** Darbinieks darbam uz ielas, kas strādā karstajā punktā, sniedz informāciju par uzņēmumiem un publiskā sektora iestādēm, kas atrodas karstajā punktā, un informāciju par īstenotajām aktivitātēm un kontaktinformāciju. Novērošanu veic privātā sektora uzņēmumi (sabiedriskās ēdināšanas un atpūtas), publiskā sektora uzņēmumi (NVO, izglītības iestādes, veselības aprūpes iestādes, kultūras iestādes).
- 2. Attiecības starp ielu darbiniekiem un ielu jauniešiem stiprināšanas posms** Sadarbība ar publisko sektoru, kas var piedāvāt iespējas pasīvai un aktīvai jauniešu brīvā laika pavadīšanai (atvērtie jauniešu centri, dienas centri, NVO u. c.). Paraksta telpu patapinājuma līgumus.
- 3. Ielas jauniešu attiecību ar sociālo vidi atjaunošanas/nodibināšanas posms.** Sadarbība ar sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem, ja redzami iespējamie draudi bērna drošībai vai veselībai (bērnu tiesību aizsardzības dienesti, dienas aprūpes centri, policija, veselības aprūpe), ja jūtama nepieciešamība pēc bērnu aizņemības (atvērtie jauniešu centri, jauniešus pārstāvošās NVO). Pēc vajadzības tiek organizēti sociālie vai citi pakalpojumi.
- 4. Ielas jauniešu komunikācijas prasmju stiprināšanas posms.** Sadarbība ar veselības aprūpes nozari, dienas aprūpes centriem, lai sniegtu psiholoģiskos pakalpojumus jauniešiem/ģimenēm. Pēc vajadzības tiek organizēti sociālie vai citi pakalpojumi.
- 5. Ielu jauniešu informētības palielināšanas posms par dažādiem jautājumiem.** Pēc nepieciešamības tiek īstenota sadarbība ar pašvaldību un citiem sabiedrisko pasākumu jauniešiem organizatoriem, kuri var sniegt noderīgu informāciju par pilsoniskumu un brīvprātīgo darbu veicinošiem pasākumiem.
- 6. Starptautiskās sadarbības posms starp ielas jauniešiem un citām institūcijām, kas pārstāv ielas jauniešu intereses.** Sadarbība ar vietējām institūcijām (jauniešu koordinators, starptautiskās sadarbības koordinators, Šauļu pilsētas dome), starptautiskā līmenī (Jelgavas ielu darbinieks, starptautiskā asociācija "Dynamo").

Jelgavā tiek piedāvāts sadarboties ar kādu no jauniešu intereses pārstāvošām organizācijām, lai izveidotu ielu darbinieka amatu.

8 PIELIKUMS. PIEMĒRS PAR KOPIENAS IESAISTĪŠANU DARBĀ AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS

Ielu jauniešu karstais punkts (jauniešu tikšanās vieta) ir tirdzniecības centra Maxima pagalmā.

Aktīvai novērošanai izvēlēta NVO – Jauniešu sociālās aizņemtības centrs. Kontaktpersona aktīvai novērošanai – Jauniešu sociālās aizņemtības centra sociālais darbinieks (tālr.: e-pasts).

Iestāde, kas izvēlēta pasīvai novērošanai, ir Saules ģimnāzija. Kontaktpersona pasīvās novērošanas jautājumos ir ģimnāzijas sociālais pedagogs (tāl. nr.: e-pasts).

9 PIELIKUMS SPĒLE "JAUNA CILVĒKA PORTRETS"

	Analizēt un labāk izprast jauniešu sociālo grupu: viņu intereses, problēmas, cerības. Apspriet sabiedrības ietekmi uz jauniešu izvēli un vēlmēm.
	Izveidot vairākas 4–6 cilvēku grupas.
	45–60 min.
	Konferenču lapas, krāsains papīrs, šķēres, žurnāli, līme, līmlente un zīmēšanas piederumi.
	Grupas uz konferences lapām uzzīmē jauna cilvēka attēlu. Uz konferences lapas, izmantojot kolāžas tehniku, dalībniekiem jāattēlo: Jauna cilvēka ārpusē jāattēlo: →Kā viņš izskatās? →Ko viņš vēlas, lai viņam būtu (kādi ir svarīgākie jaunieša atribūti)? →Kādi ir labie un sliktie ieradumi? →Kā uzvedas? Jaunā cilvēka iekšpusē jāattēlo: →Kādas ir problēmas, ar kurām saskaras jaunais cilvēks? →Ko vēlas jaunais cilvēks? →Kas jaunajam cilvēkam ir svarīgi? Dalībnieki sagatavo plakātus, kam seko prezentācijas. Uzdevuma beigās grupā kopīgi identificē iepriekš uzskaitītos elementus.
	Izmantojot šo metodi, dalībnieki dažkārt jaunieti attēlo ļoti negatīvi, retāk – pozitīvi. Vadītāja mērķis ir konfrontēt dalībnieku uztveri un aicināt viņus kritiski paraudzīties uz grupu darbu. Ir svarīgi palīdzēt dalībniekiem izprast sabiedrības un tās prasību ietekmi uz jaunieša izvēli un realizāciju.
	Ko sapratāt grupu diskusijās? Kas ir raksturīgs jauniem cilvēkiem? Ar ko jaunie cilvēki tagad atšķiras no jauniešiem pirms 20 gadiem? Kāpēc jauniem cilvēkiem ir šādas vajadzības un intereses?

10 PIELIKUMS. SPĒLE "SOCIĀLĀ KARTE"

	Analizēt iestāžu un organizāciju darbību noteiktā jomā. Apzināt potenciālos sadarbības partnerus. Analizēt esošās problēmas
	8–30 cilvēki. Dalībnieki strādā grupās pa 4–7 cilvēkiem.
	30–40 min. Sagatavot analīzi un plakātus. 30 minūtes prezentācijai un diskusijai
	Konferenču lapas, krāsains papīrs, šķēres, žurnāli, līme, līmlente un zīmēšanas piederumi.
	Dalībniekiem tiek dots uzdevums izveidot pašvaldības vai pilsētas sociālo karti. Grupas uzdevums ir uzzīmēt karti. Kartē jāatspoguļo: jauniešu infrastruktūra (skolas, sporta laukumi, parki utt.); organizācijas un iestādes, kas strādā ar jauniem cilvēkiem; cilvēki, kas pulcē jaunos cilvēkus; pelēkās zonas, teritorijas, kuras sabiedrība uztver negatīvi vai pretrunīgi (meži, mežu masīvi utt.).
	Dalībnieki bieži koncentrējas uz infrastruktūru, jo šajā uzdevumā to ir visvieglāk noteikt. Dalībniekiem gatavojot karti, var pieiet un pievērst uzmanību uz citiem diviem aspektiem. Ja visi dalībnieki ir no vienas kopienas, uzdevumu var sadalīt aspektos un jautājumos.
	Kas pārsteidza, analizējot savu pilsētu/rajonu? Ko atklājāt? Ko vēlas mainīt savā kopienā? Ar ko saskatāt iespēju sadarboties? Ar kādām iestādēm un organizācijām pārklājas jūsu intereses?
	Turpināt analizēt problēmas un plānot, kā tās atrisināt; Varas karte – analizēt, kam ir lielāka vara un iespējas ietekmēt pašreizējo situāciju pašvaldībā.

11 PIELIKUMS. GADA DARBA AR JAUNIEŠIEM UZ IELAS PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS PLĀNA BUDŽETS

Darbs ar jauniešiem uz ielas ietver: kopīgu darbu, individuālu darbu ar personu, darbu ar jauniešu grupām.

Kopīgs darbs ar jauniešiem uz ielas sākas jau 1. mēnesī. Individuālais darbs ar personu sākas no 2. mēneša. Pirmajām 15 personām tiek sagatavots individuāls personas un ģimenes izvērtējums, kam tiek veltīts pa 3 stundām (no šī cipara persona un/vai ģimene saņem 3 stundas psiholoģisko konsultāciju). Sākot no 3. mēneša, pirmajiem 15 cilvēkiem tiek nodrošināts pavadīšanas pakalpojums un institucionālā pārstāvība, bet no 4. mēneša – grupu nodarbības. Turklāt, sākot ar 3. mēnesi, atlikušajiem 15 cilvēkiem tiek veikts individuāls personas un ģimenes novērtējums, 4. mēnesī tiek nodrošināta pavadīšana un interešu aizstāvības pasākumi, bet 5. mēnesī tiek organizētas grupu nodarbības.

Darba raksturs	Darbības Nr.	1 mēnesis	2 mēnesis	3 mēnesis	4 mēnesis	5 mēnesis	6 mēnesis	7 mēnesis	8 mēnesis	9 mēnesis	10 mēnesis	11 mēnesis	12 mēnesis
Kopīgs darbs	1.1.1	40											
	1.1.2	5											
	3.1.1	30	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	5.1.1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	6.1.1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	6.2.1		4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
	6.3.1		4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Stundas	Kopā, stundas:	76	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Cena: 8,8 EUR	Kopā, EUR	668,8	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6
Individuālais darbs ar personu	3.1.2			15	15								
	3.1.3			15	15								
	4.1.1		45	45									
	4.1.2		45	45									
	No tām: psihologa konsultācijas		45	45									
	4.1.3		15	15									
	Stundas	Kopā, stundas:		60	90	30							
Cena: 8,8 EUR	Kopā, EUR		528	792	264	0	0	0	0	0	0	0	0
Stundas	Kopā, stundas:		45	45									
Cena: 25 EUR	Kopā, EUR		1125	1125									
Darbs ar jauniešu grupām	1.1.3		24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
	2.1.1.				30	60	60	60	60	60	60	60	60
	2.1.2				30	60	60	60	60	60	60	60	60
Stundas	Kopā, stundas:	0	24	24	84	144	144	144	144	144	144	144	144
Cena: 8,8	Kopā, EUR	0	211,2	211,2	739,2	1267,2	1267,2	1267,2	1267,2	1267,2	1267,2	1267,2	1267,2

Avots: sagatavoja darba autori

Gada budžets būs EUR 16 963,60 un 1762 stundas. Darbiniekam, kas strādā ar jauniešiem uz ielas ir noteikta likme 8,8 EUR, pamatojoties uz vidējām izmaksām Lietuvā par šo darbību. Plānota pakalpojuma iepirkuma gadījumā tiek ierosināts veikt tirgus analīzi, lai noteiktu stundas tarifa likmi.